

T.C.
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME YÖNETİMİ BİLİM DALI

İSTANBUL KENT
ÜNİVERSİTESİ

ULUSLARARASI EKONOMİDE DEĞİŞEN MAKRO VE MİKRO
YÖNETİM MODELLERİNİ KAMU VE ÖZEL SEKTÖRLERE
ETKİLERİ (ABD, İSVEÇ, NORVEÇ, ALMANYA VE JAPONYA
ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Salah SALAHLI

İSTANBUL – 2023

T.C.
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME YÖNETİMİ BİLİM DALI

ULUSLARARASI EKONOMİDE DEĞİŞEN MAKRO VE MİKRO
YÖNETİM MODELLERİNİ KAMU VE ÖZEL SEKTÖRLERE
ETKİLERİ (ABD, İSVEÇ, NORVEÇ, ALMANYA VE JAPONYA
ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Salah SALAHLI

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bülent DEMİR

İSTANBUL – 2023

KABUL VE ONAY

Salah Salahlı tarafından hazırlanan “Uluslararası Ekonomide Değişen Makro ve Mikro Yönetim Modellerini kamu ve Özel Sektöre Etkileri (ABD, İsveç, Norveç, Almanya ve Japonya Örneği) adlı tez çalışmasının savunma tarihi 08.06.2023 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen jüri tarafından oy birliği ile İstanbul Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman

Doç. Dr. Bülent DEMİR

Üye

Dr. Tanju ÖZDENİZ

Üye

Doç. Dr. Murat SAĞBAŞ

İstanbul Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....

Doç. Dr. Bülent DEMİR

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygu olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını bildiririm. Tezde yazmış olduğum bilgiler farklı dönemin istatistik bilgilerine dayanarak yazıldığını belirtir ve aynı zamanda kullanmış olduğum bilgilerin kendi tez konumda sadece yardımcı bilgiler olarak kullandığımı beyan ederim.

Salah SALAHLI

08.06.2023

ÖN SÖZ

Bu Tezi yazmakta yardımcı olan İstanbul Kent Üniversitesi Enstitü Eğitim müdürü sayın Doç. Dr. Bülent DEMİR'e tez yazdığım aşamada tez araştırmalarının yapılmasında yön vermesinde yakından yardım olmuş ve tezin bu günkü haline gelmesinde verdiği emeğe göre teşekkürlerimi bildiririm sayın hocam Prof. Dr. Öcal USTA'ya eğitim hayatımda ve tez araştırmalarımnda ve tezimi yazma aşamasında eğitim verdiyi derslerden dolayı teşekkürlerimi bildiririm, aynı hocam Dr. Öğretim Üyesi Serkan AKGÜN yüksek lisans eğitimi boyunca eğitim verdiği derslerde yardımcı olduğu alanlar için teşekkürlerimi bildiririm. Yüksek lisans eğitim aşaması boyunca eğitim hayatım boyunca bana eğitim veren İstanbul Kent Üniversitesi öğretmenlerime bana verdikleri destekleri ve eğitimleri için teşekkür ederim aynı zamanda bu süreç boyumca bana destek olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi bildiririm.

Salah SALAHLI

08.06.2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TABLO LİSTESİ.....	iii
ŞEKİL LİSTESİ	iv
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: ULUSLARARASI EKONOMİDE İKTİSADİ DÖNEMLER VE BU DÖNEMLERİN EKONOMİYE VE İŞLETME TARZLARINA VERDİKLERİ YÖNLER	2
1.1. Uluslararası Ekonomi Kavramı	2
1.2. Uluslararası Ekonominin Doğuşu	3
1.3. Uluslararası Ekonominin Gelişim Sürecinin İncelenmesinde Ekonomi Teorileri ve Politikaları	4
1.3.1. Klasik İktisat Teorisi ve Sonuçları	4
1.3.2. Neo-Klasik İktisat Teorisi ve Sonuçları	5
1.3.3. Keynesyen İktisat Teorisi ve Sonuçları	6
1.3.4. Post Keynesyen İktisat Teorisi ve Sonuçları	6
1.3.5. Monetarist İktisat Teorisi ve Sonuçları	7
1.3.6. Arz Yönlü İktisat Teorisi ve Sonuçları.....	8
1.3.7. Kamu Tercihi ve Anayasal politik İktisat Teorileri ve Sonuçları.....	9
1.4. Uluslararası Ekonomide İktisadi Dönemler ve Bu Dönemlerin Ekonomiye ve İşletme Tarzlarına Verdikleri Yönler	11
1.4.1. Ekonomi Okulları	12
1.4.2. Devletlerin Ekonomi Yönetim Sistemleri	14
1.4.3. Japon Ekonomisi.....	17
1.4.4. Liberalleşme-Amerikan Ekonomi Sistemi	19
1.4.5. İskandinav Ekonomi Modeli.....	21
1.4.6. Japon Ekonomi Sistemi ve İşletme Tarzları	24
1.4.7. Alman Ekonomi Sistemi ve İşletme Tarzları.....	30
BÖLÜM 2: ULUSLARARASI EKONOMİLERDE MAKRO VE MİKRO EKONOMİK ÇEVRESEL FAKTÖRLERİN KAMU VE ÖZEL SEKTÖR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	33
2.1. Makro Ekonomi Sistemi.....	34

2.2. Mikro Ekonomi Sistemi	36
2.3. Mikro Ekonomi Çevresel Faktörler.....	38
2.4. Makro Ekonomi Çevresel Faktörler	43
BÖLÜM 3: ARAŞTIRMA VE BULGULAR.....	55
3.1. Mikro ve Makro Çevresel Faktörlerin Etkileri	56
3.2. Politik Süreçlerin Etkileri	58
3.3. Ülkelerin Coğrafi Konumlarının Etkileri	61
3.4. Ülkelerin Enerji Kaynaklarının Gelişimde Etkileri.....	63
3.5. Dünyada Göç Faktörünün Etkileri	65
SONUÇ	77
KAYNAKÇA.....	82
ÖZ GEÇMİŞ	85

ÖZET

İstanbul Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Uluslararası Ekonomide Değişen Makro ve Mikro Ekonomi Yönetimi Modellerinin
Kamu ve Özel Sektöre Etkileri (ABD, İsveç, Norveç, Alman ve Japonya Örneği)

Salah SALAHLI

Yüksek Lisans Tezi

İşletme Anabilim Dalı / İşletme Yönetimi Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Bülent DEMİR

Haziran, 2023 – Sayfa 85

Ekonomide varmış olduğumuz nokta artık işletmelerin en son teknolojilerin kullanmasını gerektiren bir dönemi kendinde belirtmektedir. Günümüze kadar ekonominin geçmiş olduğu dönemlerde her zaman farklı düşünce tarzları ekonomiye farklı yönler vermiştir. Tabi ki de bundan başka işletmelerin çalışma durumunda etki yapan mikro ve makro çevresel faktörlerde kendi çaplarında ekonomin zamanla farklı strateji değişimine neden olmuştur. En önemlisi işletmelerin bu strateji değişiminde uygun bir şekilde değişimlere ayak uydurmalıdır. Çevresel faktörler her zaman işletmelerin farklı yollara geçmesine neden olmaktadır ama işletmenin güç kaynaklarını daha iyi şartlarda olduğu takdirde işletme kolay bir şekilde uyum sağlayabiliyor. Farklı coğrafyalarda uygulanmakta olan ülkelerin ekonomi yönetim modelleri her zaman milletlerin düşünce tarzına, örf ve adetine, coğrafyasına ve çevresel faktörleri göz önünde bulundurarak uygulanmalıdır. Ülke ekonomilerinin ve aynı zamanda işletmelerin her zaman ortaya çıkmakta olan problemlere karşı kendilerinin ekonomi alt yapılarını oluşturmaları gerekmektedir. Bir işletmenin teknik ve finansal alt yapısı gibi önemli konular her zaman işletmenin en önemli alanlarından birisidir o nedenle ki bu prosesler işletmenin üretiminden satışına kadar tüm alanları kendinde birleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yönetim Modelleri, Makro Ekonomi, Mikro Ekonomi

ABSTRACT

**Istanbul Kent University Graduate Education Institutethe Effects Of Changing Macro
And Micro Economy Management Models In The International Economy On The
Public And Private Sectors (Usa, Sweden, Norway, German And Japan Example)**

Salah SALAHLI

Master Thesis

Department of Business Administration / Department of Business Management

Supervisor: Assoc.Prof. Bülent DEMİR

June, 2023 – Page 85

The point we have reached in the economy now indicates a period in itself that requires businesses to use the latest technologies. Different ways of thinking have always given different directions to the economy in the periods when the economy has passed until today. Of course, other than that, the micro and macro environmental factors that affect the operation of the enterprises have caused different strategy changes in the economy over time. Most importantly, businesses should keep up with the changes appropriately in this strategy change. Environmental Factors always cause businesses to take different paths, but if the power sources of the business are in better conditions, the business can easily adapt. The economic management models of the countries that are being applied in different geographies should always be applied by considering the way of thinking, customs, geography and environmental factors of the nations. The economies of the countries and at the same time the enterprises need to create their own economic infrastructure against the emerging problems. Important issues such as the technical and financial infrastructure of an enterprise are always one of the most important areas of the enterprise, so these processes combine all areas from the production to the sale of the enterprise.

Keywords: Management Models, Macro Economics, Micro Economics

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Uluslararası Göçmenler, 1970-2019	67
---	----

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 : Cinsiyete Göre Uluslararası Göçmenler 2000-2020.....	67
Şekil 2 : Göçmen İşçilerin Hedef Ülke Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı 2013, 2017 ve 2019	68
Şekil 3 : Uluslararası Göçmenler İçin En Fazla Göç Alan (Sol) ve Göç Veren (Sağ) 20 Ülke (2019) (milyon)	69
Şekil 4 : Dünya Geneline Toplam Mülteci Rakamları (Şekil, UNCHR).....	70
Şekil 5 : Ev Sahibi Ülkeye Göre Mülteci Sayısı İlk 4 Ülke.....	71
Şekil 6 : Menşe Ülkeye Göre Mülteci Sayısı İlk 4 Ülke.....	72
Şekil 7 : Seçili Göç Alan Ülkelerde Kişi Başı GSYİH (Dolar)	73
Şekil 8 : Seçili Göç Alan Ülkelerde İşsizlik Oranları	74
Şekil 9 : Seçili Göç Alan Ülkelerde Enflasyon Oranı.....	75

GİRİŞ

Ekonominin farklı dönemlerden geçerek günümüzün çağına ulaşmasına kadar farklı ekonomi okulların döneminden geçerek farklı düşüncelerin tahriflerine uğrayarak günümüz çağına ulaşmıştır. Böyle ki dünya devletlerin ve işletmelerin yönetiminde farklı yönetim modellerinin oluşmasında ve bu yönetim modellerinin günümüzde kullanılması tabi ki de yönetimin uygulandığı coğrafyadan, kültürden ve aynı zamanda farklı yaklaşımlardan etkilenerek farklı çaplardan yönetimin fonksiyonları oluşmuştur. Tabi ki de bu yönetim modellerinin oluşmasında etki yapan ekonomi ve politik ve diğer çevresel faktörler kendi çaplarında etki yapmaktadırlar zamanın farklı dönemlerinden geçerek günümüze varmış olan bu ekonomi sistemler şu anda yeni çevresel faktör olan ve ekonominin tüm alanlarının ayrılmaz parçası olan bir teknoloji çevre faktörlerinden etkilenmektedir.

Dünya devletlerinin günümüzde kullanmış oldukları Liberal Pazar ekonomisi diğer ismi Amerika modelidir. Bu model kendisine özel olaraktan özel işletmelerim ekonomideki payanın fazlasıyla üstün olmasını destekleyen ve hatta buna tahrif eden bir yapılanmış ekonomi sistemdir. Bu ekonominin en önemli tarafıysa fazlasıyla ülke ekonomisinde orta ve küçük ölçekte işletmelerinin sayısının artmasında ve bu işletmelere devlet desteğinin sağlanmasının temin etmesidir.

İskandinav yani İsveç ekonomi modelindeyse ülke ekonomisinde vatandaşların sosyal yaşamlarının daha bir iyi hale getirmek için ülke ekonomisinin her zaman sosyal model üzerinde kurulmasını desteklemektedir bu model dünyanın çokta fazla olmayan sayılı ülkelerde kullanılmaktadır.

Alman ekonomi sistemi her zaman uzun vadeli üretim sisteminin kurulması ve genişletilmesi aynı zamanda ülkenin ekonomi dayak noktasının üretim sanayisi üzerinde kurulmasıdır ki bu da ülkenin ekonomi hayatında ki sanayinin öneminin öne çıkarmaktadır.

Japon ekonomi modeli doğu ve Japonya kültürünün ve tarihinin üzerinde kurulan bir ekonomi yönetim sistemidir. Böyle ki Japon kültüründe de günümüze kadar gelmekte olan bu sistem günümüzün teknolojinin gelişmesiyle daha da katkılar kazanmış ve günümüzde dünya ekonomisinin ana arterlerinden birisi olmuştur.

Bu Ekonomi sistemlerin uygulanmasında ve yönetilmesinde makro ve mikroekonomi sistemlerin zamanla yapmış oldukları etkileri de göz önünde bulundurarak bu çevresel ekonomi faktörler zamanla işletmeleri iyi ve kötü yönde etki yapmıştır.

BÖLÜM 1: ULUSLARARASI EKONOMİDE İKTİSADİ DÖNEMLER VE BU DÖNEMLERİN EKONOMİYE VE İŞLETME TARZLARINA VERDİKLERİ YÖNLER

1.1. Uluslararası Ekonomi Kavramı

Uluslararası ekonomi, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkileri, ticareti, yatırımları, finansal akımları ve diğer ekonomik etkileşimleri inceleyen bir disiplindir (Ertürk, 2001: 4). Bu kavram, farklı ülkeler arasında mal ve hizmetlerin alım satımını, sermaye hareketlerini, teknoloji transferini ve işgücü hareketlerini içerir.

Uluslararası ekonominin temel konuları şunlardır (Seyidoğlu, 2007: 2).

Uluslararası Ticaret: Uluslararası ticaret, bir ülkenin mal ve hizmetlerin ihracatını ve ithalatını gerçekleştirdiği süreci ifade eder. Ticaret, ülkeler arasındaki farklılıklar, uzmanlaşma, rekabet avantajı ve ticaret politikaları gibi faktörlerle şekillenir.

Uluslararası Finans: Uluslararası finans, sermaye hareketlerini, yabancı yatırımları, döviz kurlarını ve finansal piyasaların küresel etkileşimlerini inceler. Uluslararası finans, uluslararası yatırım, döviz piyasaları, uluslararası ödemeler ve finansal krizler gibi konuları kapsar.

Uluslararası İşgücü Hareketleri: Uluslararası işgücü hareketleri, insanların farklı ülkeler arasında çalışmak veya ikamet etmek amacıyla hareket etmesini ifade eder. Göç, işgücü arzı ve talebi, beyin göçü gibi konuları içerir.

Uluslararası Kuruluşlar ve Anlaşmalar: Uluslararası ekonomi, uluslararası kuruluşları (örneğin, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu) ve uluslararası anlaşmaları (örneğin, serbest ticaret anlaşmaları, yatırım anlaşmaları) inceler. Bu kuruluşlar ve anlaşmalar, ülkeler arasında ekonomik iş birliği, politika koordinasyonu ve ticaretin serbestleştirilmesini teşvik etmeyi amaçlar.

Uluslararası ekonomi, küreselleşmenin etkisiyle giderek daha önemli hale gelmiştir. Ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyon, ticaret ve yatırımlardaki artış, teknoloji transferi ve finansal ilişkilerin derinleşmesi gibi faktörler, uluslararası ekonomiyi şekillendiren dinamiklerdir. Bu dinamikler her zaman kapitalist ekonomi şartlarını vaz geçilmezi olup ülke ekonomisine yükselen modda ilerlemesine destek sağlamaktadırlar. Bu nedenle dünya ekonomi piyasasında her zaman rekabet ortamı daha da gelişmektedirler daha büyük piyasa sahibi olmak için.

1.2. Uluslararası Ekonominin Doğuşu

Uluslararası ekonominin doğuşu, ekonomik etkileşimlerin ulusal sınırların ötesine geçtiği ve ülkeler arasında ticaret, yatırım ve diğer ekonomik ilişkilerin gelişmeye başladığı dönemlere kadar uzanmaktadır (Küçük kalay, 2010: 1). İnsanlar ve toplumlar arasındaki ticaret ve ekonomik etkileşimler tarih boyunca var olmuş olsa da, uluslararası ekonominin modern biçimi genellikle 19. yüzyılda sanayi devrimiyle birlikte gelişmeye başlamıştır (Ertürk, 2001: 5).

Uluslararası ekonominin doğuşunda etkili olan faktörler aşağıda sıralanmıştır (Şanlı, 2004: 160).

Sanayi Devrimi: Sanayi devrimi, 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere'de başlayarak Avrupa ve diğer bölgelere yayılan bir dönüşüm sürecidir. Makine üretimi, fabrika sistemi ve teknolojik gelişmeler, üretim süreçlerinde büyük değişikliklere yol açtı. Bu dönemde üretimdeki artış, ticaretin ve sermayenin uluslararası düzeyde hareket etmesini teşvik etti.

Kolonyalizm ve Emperyalizm: 19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa güçleri, sömürgecilik ve emperyalizm yoluyla dünya genelinde koloniler kurdu. Bu koloniler, kaynaklarının sömürülmesi, ticaret için yeni pazarlar ve işgücü kaynakları sağlamak amacıyla kullanıldı. Kolonyalizm ve emperyalizm, uluslararası ticaretin ve ekonomik etkileşimlerin artmasına katkıda bulundu.

Serbest Ticaret ve Ticaret Anlaşmaları: 19. yüzyılda serbest ticaret fikri, ülkeler arasında gümrük tarifelerinin azaltılması veya kaldırılması yoluyla ticaretin teşvik edilmesini savunan bir yaklaşım olarak önem kazandı. İngiltere, öncü bir rol oynayarak serbest ticaret politikalarını benimsedi ve diğer ülkeler arasında serbest ticaret anlaşmaları imzalandı.

İletişim ve Ulaşım İmkanlarının Gelişimi: Demiryolları, buharlı gemiler ve telgraf gibi iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişimi, uluslararası ticaretin kolaylaşmasına ve daha hızlı, güvenilir ve ucuz bir şekilde mal ve hizmetlerin taşınmasına imkân sağladı. Bu da uluslararası ekonomik etkileşimleri artırdı.

Bu faktörler, uluslararası ekonominin doğuşunda etkili olmuştur. Daha sonra 20. yüzyılda küreselleşme ve teknolojik ilerlemelerle birlikte uluslararası ekonomi daha da derinleşmiş ve karmaşık hale gelmiştir. Uluslararası ticaret anlaşmaları, çok taraflı kuruluşlar ve global finansal piyasalar gibi faktörler, uluslararası ekonomik ilişkilerin düzenlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

1.3. Uluslararası Ekonominin Gelişim Sürecinin İncelenmesinde Ekonomi Teorileri ve Politikaları

Finans dünyasının hızla gelişmesiyle birlikte dünya ticaret hacmi genişlemiş ve iktisatçılar bu gelişmeye karşı evrensel önlemlerle normatif iktisat teorileri oluşturmuşlardır. Çalışmanın bu bölümünde ekonomi-politika etkileşimi, teori oluşturma aşamasında hangi faktörlerin etkili olduğu, Klasik iktisat, Neo-Klasik iktisat, Keynesyen iktisat, Post-Keynesyen iktisat, Monetarist iktisat, Arz Taraflı ekonomi ve son olarak Kamu Tercihi ve Anayasal ekonomi. Teorik içerikler ve ekonomi politikası sonuçlarından bahsedilecektir.

1.3.1. Klasik İktisat Teorisi ve Sonuçları

Klasik iktisat teorisi, 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkan ve ekonomi alanında önemli bir etkiye sahip olan bir iktisat teorisi yaklaşımıdır. Klasik iktisatçılar, Adam Smith, David Ricardo ve John Stuart Mil gibi düşünürler tarafından temsil edilmiştir. Klasik iktisat teorisi, temel olarak serbest piyasa, rekabet ve özgür işleyen fiyat mekanizması üzerine odaklanır (Güngör, 2005: 4-5).

Klasik iktisat teorisinin temel özellikleri şunlardır (Devrim, 2008: 4).

Kendi kendine düzenleyen piyasa: Klasik iktisat teorisi, rekabetçi piyasaların ve serbest ticaretin ekonomik faaliyetlerin etkin bir şekilde düzenlenmesi için en iyi yol olduğunu savunur. Piyasaların kendiliğinden dengeye ulaşacağı ve kaynakların optimum bir şekilde dağıtılacağı düşüncesi hâkimdir (Güngör, 2005: 6-7).

Özgür işleyen fiyatlar: Klasik iktisat teorisi, fiyatların serbestçe belirlenmesi gerektiğini savunur. Talep ve arz kuvvetlerinin etkileşimi sonucunda oluşan fiyatlar, kaynakların etkin bir şekilde dağıtılmasını sağlar.

Emek değeri teorisi: Klasik iktisat teorisi, emeğin değer yaratıcı faktör olduğunu öne sürer. David Ricardo'nun emek değeri teorisi, bir malın değerinin, üretiminde harcanan emeğe dayandığını savunur. Bu teori, emek yoğun üretim ve ticaret avantajlarını açıklamak için kullanılır.

Devlet müdahalesinin sınırlı olması: Klasik iktisat teorisi, devletin ekonomik faaliyetlere mümkün olduğunca az müdahale etmesi gerektiğini savunur. Serbest ticaret, özel mülkiyet hakları ve rekabet gibi unsurların piyasaları etkin bir şekilde düzenleyeceği düşünülür.

Klasik iktisat teorisi, zamanla gelişim göstermiş ve eleştirilere maruz kalmıştır (Bilgili, 2012: 13). Özellikle, 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan Keynesyen iktisat, klasik iktisat teorisinin bazı temel varsayımlarını sorgulamış ve devletin ekonomiye müdahalesinin gerekliliğini vurgulamıştır (Şanlı soy, 2007: 5). Bununla birlikte, klasik iktisat teorisi hâlâ ekonomi düşüncesinin önemli bir parçası olarak kabul edilmekte ve ekonomik analizde kullanılmaktadır.

1.3.2. Neo-Klasik İktisat Teorisi ve Sonuçları

Neo-klasik iktisat teorisi, klasik iktisat teorisinin temellerine dayanan ve 20. yüzyılda gelişen bir iktisat teorisi yaklaşımıdır. Neo-klasik iktisatçılar, Alfred Marshall, Leon Walras, Vilfredo Pareto gibi düşünürler tarafından temsil edilmiştir (Savaş, 1997: 583). Neo-klasik iktisat teorisi, piyasaların ve bireylerin rasyonel davrandığını, talep ve arzın fiyat mekanizması aracılığıyla belirlendiğini ve kaynakların en iyi şekilde dağıtılması için serbest piyasa ekonomisinin gerekliliğini vurgular (Güngör, 2005: 8-9).

Neo-klasik iktisat teorisinin temel özellikleri şunlardır:

Rasyonel bireyler: Neo-klasik iktisat teorisi, bireylerin ekonomik kararlarında rasyonel davrandığını ve kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalıştıklarını öne sürer. Bireylerin tercihleri ve fayda maksimizasyonu, talep ve arzın belirlenmesinde temel rol oynar.

Talep ve arzın fiyat mekanizmasıyla belirlenmesi: Neo-klasik iktisat teorisi, talep ve arzın fiyatlar aracılığıyla belirlendiğini savunur. Piyasa dengesi, talep ve arzın eşitlendiği noktada oluşur. Talep arttığında fiyatlar yükselirken, arz arttığında fiyatlar düşer.

Faktör piyasaları: Neo-klasik iktisat teorisi, emek, sermaye ve toprak gibi faktörlerin piyasalarında fiyatların belirlendiğini savunur. Faktör fiyatları, faktör arzı ve talebi arasındaki etkileşim sonucunda oluşur.

Piyasa etkinliği: Neo-klasik iktisat teorisi, serbest piyasa ekonomisinin kaynakların en iyi şekilde dağıtılması ve ekonomik refahın maksimize edilmesi için en etkin yol olduğunu savunur. Piyasa etkinliği, fiyat mekanizması ve rekabetin varlığıyla sağlanır.

Neo-klasik iktisat teorisi, birçok ekonomik analiz ve politika önermesi için temel bir çerçeve sunar. Ancak eleştirilere de maruz kalmıştır. Örneğin, Neo-klasik iktisat teorisi, bireylerin tam olarak rasyonel olduğunu ve tam rekabetin her zaman geçerli olduğunu varsayar (Şanlısoy, 2007: 10-11). Bununla birlikte, gerçek dünyada bireylerin sınırlı rasyonellikleri, asimetrik bilgi ve pazar güçleri gibi faktörler rol oynar.

1.3.3. Keynesyen İktisat Teorisi ve Sonuçları

Keynesyen iktisat teorisi, John Maynard Keynes'in 20. yüzyılın başlarında ortaya attığı bir iktisat teorisi ve politika çerçevesidir (Parasız, 2006: 10). Keynesyen iktisat, Büyük kriz döneminde ekonomik krizlerin üstesinden gelmek ve ekonomik durgunluğu aşmak için devletin aktif bir rol oynaması gerektiğini savunur (Aktan, 2004: 11). İşsizlik, talep eksikliği ve ekonomik durgunluk gibi sorunların temel nedeni olarak talep yetersizliğini öne sürer (Devrim, 2008: 19).

Keynesyen iktisat teorisinin temel özellikleri şunlardır (Devrim, 2008: 19).

Talep Odaklı Yaklaşım: Keynesyen iktisat, ekonominin talep tarafının önemini vurgular. Keynes'e göre, ekonomik aktiviteyi canlı tutmak için talebin artması gerekmektedir. İşsizlik ve durgunluk durumlarında, hükümetin harcamalarını artırarak ve vergi indirimleri gibi teşvikler sağlayarak talebi canlandırması gerektiğini savunur.

Devlet Müdahalesi: Keynesyen iktisat, devletin ekonomik aktiviteyi düzenlemek ve istihdamı teşvik etmek için müdahale etmesini önerir. Devlet, kamu harcamalarını artırarak, vergi politikalarını değiştirerek veya para politikalarını uygulayarak ekonomik büyümeyi teşvik edebilir. Bu yaklaşım, ekonomik dalgalanmaların düzeltilmesi ve ekonomik istikrarın sağlanması için devletin aktif bir rol oynaması gerektiğini vurgular.

Gelir ve Harcama Çarpanı: Keynesyen iktisat, gelir ve harcama arasındaki etkileşimi vurgular. Bir kişinin harcaması, başka bir kişinin gelirine katkıda bulunur ve bu gelir de daha fazla harcamaya dönüşebilir. Bu etkileşim zinciri, gelir ve harcamaların artmasına ve ekonomik büyümeye yol açabilir. Bu da gelir ve harcama çarpanı olarak adlandırılır.

İstihdamı Öncelikli Tutmak: Keynesyen iktisat, tam istihdamın ekonomik politikaların odak noktası olması gerektiğini savunur. İşsizlik sorununun çözülmesi ve toplumun genel refahının artması için istihdamın sağlanması önemlidir. Devlet, istihdamı teşvik etmek için politika araçlarını kullanmalı ve ekonomik durgunluğu önlemek amacıyla gerekirse mali teşvikler uygulamalıdır (Aktan, 2004: 12).

1.3.4. Post Keynesyen İktisat Teorisi ve Sonuçları

Post-Keynesyen iktisat teorisi, John Maynard Keynes'in makroekonomi alanındaki teorik ve politika çalışmalarına dayanan bir ekonomik yaklaşımdır (Yozgatlı, 2007: 3). Keynesyen iktisat temel prensiplerini sürdürerek, bu teori daha da ilerleyerek ekonomik aktivite, işsizlik,

enflasyon ve gelir dağılımı gibi konuları ele alır. Post-Keynesyen iktisat, piyasaların rasyonel ve etkin olmadığını, kamu müdahalesinin gerekliliğini ve gelir, talep ve fiyatların belirlenmesinde finansal faktörlerin önemini vurgular (Esen, 2007: 15-16).

Post-Keynesyen iktisat temel özellikleri şunlardır (Esen, 2007: 28-29).

İstihdam ve İşsizlik: Post-Keynesyen iktisat, ekonomide istihdam düzeyinin belirlenmesinde talep faktörünün önemini vurgular. İşsizlik, talebin yetersiz olması veya maliyetlerin yüksek olması gibi faktörlerle ilişkilendirilir. Bu nedenle, kamu harcamaları, vergi politikaları ve para politikaları gibi politika araçlarıyla talebi yönlendirmek ve istihdamı teşvik etmek önemlidir.

Gelir Dağılımı ve Eşitsizlik: Post-Keynesyen iktisat, gelir dağılımının ekonomik aktivite üzerinde önemli bir etkisi olduğunu savunur. Gelirin adaletli bir şekilde dağıtılması, talep artışını ve ekonomik büyümeyi teşvik eder. Bu nedenle, gelir eşitsizliğiyle mücadele eden politikaların uygulanması önerilir.

Finansal Faktörler: Post-Keynesyen iktisat, finansal sektörün ekonomi üzerinde etkili olduğunu ve finansal krizlerin ekonomik dengeleri bozabileceğini vurgular. Bankaların kredi yaratma kapasitesi, spekülasyon, finansal piyasaların düzensizlikleri gibi finansal faktörlerin ekonomik aktiviteyi etkilediği görüşü benimsenir.

Devlet Müdahalesi: Post-Keynesyen iktisat, devletin ekonomideki rolünü önemli bir şekilde vurgular. Kamu harcamaları, para politikası ve gelir dağılımı politikaları gibi müdahalelerin ekonomik istikrarı ve istihdamı sağlamak için gerekliliği üzerinde durulur.

Post-Keynesyen iktisat, ekonomik analizde matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin kullanılmasını da benimser. Aynı zamanda, endüstriyel yapılar, kurumsal faktörler, inovasyon ve teknolojik ilerleme gibi diğer etkileyici faktörlerin de dikkate alınması gerektiğini savunur (Uzun, 2004: 110).

Sonuç olarak, Post-Keynesyen iktisat, ekonomik politikaların istihdam, enflasyon, gelir dağılımı ve finansal istikrar gibi alanlarda etkili olabileceğini ve piyasaların kendiliğinden dengede olmadığını savunarak, Keynesyen iktisat temel prensiplerini geliştiren ve derinleştiren bir ekonomik teoridir.

1.3.5. Monetarist İktisat Teorisi ve Sonuçları

Monetarist iktisat teorisi, Milton Friedman ve diğer ekonomistler tarafından geliştirilen bir iktisat teorisi ve politika çerçevesidir (Serin, 1998: 108). Monetaristler, para arzının ekonomik

aktivite üzerindeki etkisinin önemine vurgu yapar ve ekonomik dalgalanmaların temel nedeninin para politikası yanlışları olduğunu savunur. Monetarizm, serbest piyasa koşullarında para arzının istikrarlı bir şekilde kontrol altında tutulması gerektiğini önerir (Aktan, 2004: 165).

Monetarist iktisat teorisinin temel özellikleri şunlardır (Aktan, 2004: 165).

Para Arzının Kontrolü: Monetaristler, ekonomik istikrarı sağlamak için para arzının kontrol altında tutulması gerektiğini savunur. Para arzındaki dalgalanmaların ekonomik dalgalanmalara ve enflasyona neden olduğunu düşünürler. Bu nedenle, para politikasının para arzını istikrarlı bir şekilde kontrol etmesi ve öngörülebilirlik sağlaması gerektiğini savunurlar.

İstikrarlı Enflasyon Hedefi: Monetaristler, istikrarlı bir enflasyon oranının ekonomik büyümeyi ve istikrarı desteklediğini savunur. Enflasyonun kontrol altında tutulması, fiyat istikrarını sağlar ve tüketiciler ve işletmeler arasında güven oluşturur. Monetaristler, para politikasının enflasyon hedeflemesini savunurlar.

Serbest Piyasa Ekonomisi: Monetaristler, serbest piyasa mekanizmasının ekonomik kaynakların en etkili şekilde dağıtılmasını sağladığına inanır. Rekabetin teşvik edilmesi, işletmelerin etkinliğini artırır ve kaynak tahsisinde verimlilik sağlar. Monetaristler, serbest piyasa ekonomisini koruyarak ve rekabeti teşvik ederek ekonomik büyüme ve refahın artacağını düşünür.

Aktif Maliye Politikasına Karşı Duruş: Monetaristler, aktif maliye politikasının ekonomik dalgalanmaları düzeltmede etkisiz olduğunu savunur. Devletin bütçe açığı ve kamu harcamaları ile ekonomiyi dengelemeye çalışmasının ekonomik istikrarı bozabileceğini öne sürerler. Bunun yerine, para politikasının öncü bir rol oynaması ve para arzının istikrarlı bir şekilde kontrol edilmesi gerektiğini vurgularlar.

Monetarist iktisat teorisi, para politikasının önemini vurgulayan ve ekonomik istikrarın sağlanması için para arzının düzenlenmesini öneren bir yaklaşımdır. Monetarist politika önerileri, özellikle 1980'lerde ve sonrasında birçok ülkede uygulanmıştır.

1.3.6. Arz Yönlü İktisat Teorisi ve Sonuçları

Arz yönlü iktisat teorisi, ekonomik aktivitenin arz tarafına odaklanan bir iktisat teorisi ve politika çerçevesidir (Devrim, 2008:51). Arz yönlü iktisat, kaynakların etkin bir şekilde kullanılması, üretkenliğin artırılması ve rekabetin teşvik edilmesi yoluyla ekonomik büyüme ve refahın sağlanabileceğini savunur. Bu teori, arzın talebi yaratma gücüne vurgu yapar ve

Üretim faktörlerinin verimli kullanılması ile ekonomik gelişmeyi hedefler (şanlı soy, 2007: 30-31).

Arz yönlü iktisat teorisinin temel özellikleri şunlardır (şanlısoy, 2007: 30-31).

Üretkenlik ve Teknolojik İlerleme: Arz yönlü iktisat, ekonomik büyümenin temelini üretkenlik artışı ve teknolojik ilerleme olarak görür. Üretkenlik, ekonomik birimlerin daha fazla üretim yapabilme yeteneğini ifade eder. Arz yönlü iktisat, kaynakların etkin bir şekilde kullanılması ve teknolojinin geliştirilmesiyle üretkenliğin artırılabilceğini ne sürer.

Rekabet ve Serbest Piyasa: Arz yönlü iktisat, rekabetin teşvik edilmesini ve serbest piyasa mekanizmasının etkin bir şekilde işlemesini önemser. Rekabet, işletmelerin verimliliklerini artırmasına, kaliteyi yükseltmesine ve yenilikçiliği teşvik etmesine olanak tanır. Arz yönlü iktisat, rekabetin piyasaların düzenlenmesi ve korunması yoluyla sağlanmasını savunur.

Düşük Vergilendirme ve Düzenlemeler: Arz yönlü iktisat, düşük vergilendirme ve düzenlemelerin ekonomik büyümeyi teşvik ettiğini savunur. Düşük vergiler, işletmelere daha fazla sermaye biriktirme ve yatırım yapma imkânı sağlar. Aynı şekilde, az düzenlemelerin işletmelerin faaliyetlerini sınırlamadan inovasyon ve girişimciliği teşvik etmesi beklenir.

Esneklik ve Uyum Yeteneği: Arz yönlü iktisat, ekonomik sistemin esneklik ve uyum yeteneğine vurgu yapar. Talep şokları veya dışsal değişimler gibi faktörlerle karşılaşıldığında, ekonomik aktörlerin hızlı ve etkin bir şekilde uyum sağlaması gerektiğini savunur. Bu, fiyat ve ücret esnekliği, kaynak gerçek lokasyonu ve iş gücü hareketliliği gibi mekanizmaları içerir.

Arz yönlü iktisat teorisi, piyasa ekonomilerinde kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını, rekabetin teşvik edilmesini ve serbest piyasa mekanizmasının işlemesini vurgulayan bir yaklaşımdır. Bu teori, üretkenlik artışı, teknolojik ilerleme ve ekonomik büyüme üzerinde odaklanır. Uygulandığı durumlarda, daha rekabetçi ve yenilikçi bir ekonomik ortamın oluşması hedeflenir (şanlısoy, 2007: 30-32).

1.3.7. Kamu Tercihi ve Anayasal politik İktisat Teorileri ve Sonuçları

Kamu Tercihi ve Anayasal Politik İktisat, iktisat teorileri arasında yer alan iki önemli yaklaşımdır. İşte her birinin temel özellikleri ve sonuçları:

Kamu Tercihi (Public Choice) Teorisi: Kamu Tercihi teorisi, ekonomik analizin politik süreçlere uygulanması ve bireylerin kamusal kararlar üzerindeki tercihlerini inceleyen bir

yaklaşımıdır. Bu teori, bireylerin kamusal sektörde karar verme süreçlerine katıldığı ve kendi bireysel çıkarlarını gözetme eğiliminde olduklarını varsayar (Bilgili, 2012: 308).

Kamu tercihi teorisi aşağıdaki temel özelliklere sahiptir (Gülmez ve Taştemel, 2011: 7-8):

Birey Odaklılık: Kamu Tercihi teorisi, bireyleri ve grupları, kamusal kararlar üzerindeki etkilerini ve tercihlerini analiz eder. Bireylerin, kâr maksimizasyonu gibi özel sektördeki davranışlarına benzer şekilde, kamusal tercihlerde de kendi bireysel çıkarlarını gözetme eğiliminde olduğunu savunur.

Rasyonel Seçim: Kamu Tercihi teorisi, bireylerin rasyonel olarak davrandığını ve tercihlerini maksimize etmeye çalıştığını varsayar. Bireyler, maliyetler ve faydalar arasındaki dengeyi değerlendirerek kararlarını verirler.

Oy Teorisi: Kamu Tercihi teorisi, demokratik süreçleri analiz ederek seçmen davranışını inceler. Seçmenlerin, kendi tercihlerini en iyi şekilde yansıtan adayları destekleme eğiliminde olduğunu öne sürer. Ayrıca, kamusal mal sağlayıcılarının ve politika yapıcılarının seçmenlerin tercihlerini dikkate alarak hareket ettiklerini savunur.

Kamu Tercihi teorisi, politik süreçleri analiz ederek kamu politikalarının ve kurumların işleyişini anlamamıza yardımcı olur. Bu teoriye göre, kamu politikalarının sonuçları ve kurumların işleyişi, bireylerin tercihlerini ve çıkarlarını yansıtan politika yapıcılarının etkisi altında şekillenir.

Anayasal Politik İktisat Teorisi: Anayasal Politik İktisat, ekonomik analizin hukuk ve kurumsal yapılar üzerindeki etkilerini inceleyen bir yaklaşımdır. Bu teori, anayasal kuralların ve kurumların ekonomik performans üzerindeki etkilerini analiz eder. Anayasal Politik İktisat, devletin rolünün sınırlanması, özgürlüklerin korunması ve mülkiyet haklarının güvence altına alınması gibi konulara odaklanır (Hepaksaz, 2007: 92).

Anayasal Politik İktisat teorisi aşağıdaki temel özelliklere sahiptir (Gülmez ve Taştemel, 2011: 7-8).

Kurumsal Tasarım: Anayasal Politik İktisat, devletin kurumsal yapısının ekonomik sonuçlar üzerindeki etkisini inceler. Kurumsal tasarım, iktidarın sınırlarını belirleyen ve temel hakları ve özgürlükleri koruyan anayasal kurallar ve kurumlarla ilgilidir.

Mülkiyet Hakları: Anayasal Politik İktisat, mülkiyet haklarının korunmasının ekonomik büyüme ve yatırımlar için önemli olduğunu vurgular. Mülkiyet haklarının güvence altına

alınması, bireylerin kaynakları verimli bir şekilde kullanmalarını ve yatırım yapmalarını teşvik eder.

Hükümetin Sınırlanması: Anayasal Politik İktisat, devletin rolünün sınırlanmasının önemini vurgular. Sınırlı hükümet, ekonomik özgürlükleri korur ve bireylere piyasa mekanizmasının işleyişine güven duyma imkânı sağlar. Ayrıca, devletin gücünün kötüye kullanımını önler ve adaletin sağlanmasına yardımcı olur.

Anayasal Politik İktisat teorisi, hukuk ve kurumların ekonomik performans üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olur. Bu teoriye göre, güçlü ve etkili anayasal kurallar ve kurumlar, ekonomik özgürlükleri koruyarak ve mülkiyet haklarını güvence altına alarak ekonomik büyümeyi ve refahı teşvik eder.

1.4. Uluslararası Ekonomide İktisadi Dönemler ve Bu Dönemlerin Ekonomiye ve İşletme Tarzlarına Verdikleri Yönler

Uluslararası ekonomide iktisadi dönemler, dünya ekonomisinin geçirdiği farklı evreleri ifade eder. Bu dönemler, küresel ekonomik dinamiklerin değiştiği ve uluslararası ticaret, yatırım ve finansal akımların farklı şekillerde etkilendiği zaman dilimlerini kapsar (Parasız, 2006: 10). Uluslararası ekonomideki bazı iktisadi dönemler aşağıda açıklanmıştır.

Kolonyal Dönem: 15. yüzyıldan itibaren Avrupa devletleri keşifler yaparak dünyanın farklı bölgelerine koloniler kurmuşlardır. Bu dönemde, Avrupa ülkeleri kolonilerdeki doğal kaynakları sömürerek, ticaret yollarını kontrol etmeye çalışmışlardır. Bu dönem, sömürgecilik ve emperyalizm ile karakterizedir (Parasız, 2006:10).

Sanayi Devrimi ve İngiliz Hegemonyası: 18. ve 19. yüzyıllarda gerçekleşen sanayi devrimi, ekonomik gücün kaynağını tarımdan sanayiye doğru kaydırды. Bu dönemde, İngiltere sanayi üretiminde öncü bir rol oynadı ve dünya ticaretinde egemenlik kurdu. İngiltere'nin teknolojik üstünlüğü ve koloni imparatorluğu, uluslararası ekonomide belirleyici bir güç haline gelmesini sağladı (Parasız, 2006: 10).

Büyük Kriz ve Dünya Savaş Sonrası Dönem: 1929'da başlayan Büyük Kriz, dünya ekonomisinde ciddi bir durgunluğa ve ekonomik çöküntüye neden oldu. Bu dönemde, uluslararası ticaret ve yatırımlar ciddi şekilde daraldı. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise uluslararası ekonomideki yeniden yapılanma ve kalkınma çabaları öne çıktı (Parasız, 2006: 10).

Küreselleşme Dönemi: 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren küreselleşme süreci hız kazandı. Uluslararası ticaret, sermaye hareketleri ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler, dünya

ekonomisini daha fazla entegre hale getirdi. Küreselleşmeyle birlikte çok uluslu şirketlerin yükselişi, uluslararası üretim ve dağıtım ağlarının oluşumu ve finansal piyasaların derinleşmesi gözlemlendi (Parasız, 2006: 10).

Finansal Krizler ve Ekonomik Dalgalanmalar: Son yıllarda uluslararası ekonomi, finansal krizler ve ekonomik dalgalanmalarla mücadele etti (Parasız, 2006: 10). 1997 Asya krizi, 2008 küresel mali krizi ve 2020 COVID-19 salgını gibi olaylar, dünya ekonomisinde önemli etkilere yol açtı. Bu dönemde, küresel ekonomik politikalar ve kriz yönetimi önemli bir gündem maddesi haline geldi.

Bu iktisadi dönemler, uluslararası ekonomideki değişimleri ve evrimi yansıtan farklı zaman dilimlerini temsil etmektedir. Her dönem, ekonomik, siyasi ve sosyal faktörlerin bir araya gelmesiyle şekillenmekte ve uluslararası ekonomik ilişkileri etkilemektedir.

1.4.1. Ekonomi Okulları

Günümüzde olan ister uluslararası ekonomi isterse de Milli ekonominin günümüzdeki haline geldiği güne kadar çeşitli dönemlerden geçerek bazı ekonomi mekteplerin durumundan ve temelinden baz alarak ilerleyerek günümüzdeki haline ulaşmıştır. Bilindiği üzere dünya ekonomisinde farklı mekteplerden bunlara misal olarak Merkantilistler, Fizyokratlar, Avusturya, Klasik, Keynesçi ve en son ekonomi sistemi olan Monet ar Pazar dönemlerinden geçerek hal hazır ki formülüne ulaşmıştır. İfade edilen bu ekonomi okullar ve sistemlerin her birin kendisine özel iktisadi bilgileri ve önerileri vardır. Misal olarak merkantilistler faydanı ve değeri altında ve birikimde görürlerdi ve değer amilinin o sistem üzerinde kurarlardır. Bu ekonomi okulların başlıca amacı devlet yönetiminde daha çok hazine birikimlerine önem vermek olmuştur.

Fizyokratlar ise farklı olarak değer ve faydanı her zaman yeni yatırımda ve toprakta görürlerdi. Onları fikirlerinde yönetimde ve devleti daha iyi yerlere gelmesi için daha fazlasıyla yatırımlara odaklanma önem veriyorlardı. Avusturya ekonomi mektebin iktisatçılar daha fazlasıyla yeni ekonomi bir alan geliştirmeye başladılar. Klasik ekonomi mektebin düşünceleri ise daha fazlasıyla ticaretin büyütülmesi o dönemin tacirlerinin işletme sahiplerinin daha fazlasıyla ticari alakaların kurulmasıyla uluslararası bir sistem yaranmasına neden oldu. Keynesçi ekonomi metot yirminci yüz yılın 30 yıllarında yaşanmaya başladı. Bu metodun yaşanmasına sebep olan en başlıca amaç olarak o dönemlerde dünyanın ekonomi sisteminin krize girmesi ve tüm dünyada ekonomi krizlerin yaşanması olarak ifade edilebilir. Bu krizi aradan kaldırmak içinse yeni ve tam esaslı ekonomi yöntem geliştirme gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Öncelik olarak ekonomi krizin yaranma sebepleri araştırıldı neden olarak eski ekonomi sistemlerin politik ekonomi ve hukuki alt yapısının çok zayıf olması kanıtına gelindi. Yeni oluşturulan Keynesçi modelinin en başlıca amacı dünya ekonomi sisteminin politik ve ekonomi alt yapısının ve hukukunun oluşturulması ile başladı ve eski sistemdeki olan hataların düzeltilmesi aradan kaldırılmasına önem verildi. Keynesçiler ekonominin hukuk alt yapısını oluşturduktan sonra dönemin devlet yönetimleri ve işletmeleri için yeni bir şartlar ve kararlar oluşmasına neden oldu. Yirminci yüz yılın 70 yıllarında artık dünyada teknoloji bakımından yeni bir patlama anı yaşandı bu dönemde aynı zamanda kapitalist yönetim ve ekonomi modelinde yeni bir sistem olan Monetarist ekonomi sistem yaratıldı.

Monetarist ekonomi, Milton Friedman ve diğer monetarist ekonomistler tarafından ortaya atılan bir ekonomik yaklaşımdır. Monetarizm, para arzının ekonomik büyüme, enflasyon ve istihdam üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu savunur. İşte monetarist ekonominin temel prensipleri ve sonuçları:

Para Arzı ve Enflasyon: Monetaristler, enflasyonun temel olarak para arzının aşırı genişlemesinden kaynaklandığını savunurlar. Para arzı arttıkça fiyatlar yükselir ve enflasyon oluşur. Monetarist ekonomistler, merkez bankalarının para politikasını sıkı tutarak para arzını kontrol etmelerini önerir.

Para Politikası ve Ekonomik Büyüme: Monetaristler, para politikasının ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğunu düşünür. Para politikasının etkin bir şekilde uygulanması, ekonomik istikrarı sağlayarak uzun vadeli büyümeyi teşvik eder. Monetaristler, para politikasının öngörülebilir ve istikrarlı bir şekilde uygulanmasını vurgular.

Denge Bütçesi ve Mali Politika: Monetaristler, devletin bütçe açıklarını sınırlamasını ve dengeli bir bütçe politikası izlemesini önerir. Bütçe açıklarının finanse edilmesi için para arzının artırılması, enflasyonu tetikleyebilir. Monetaristler, mali politikanın sıkı tutulmasını ve kamu harcamalarının kontrollü bir şekilde yönetilmesini savunur. (Hepaksaz, 2007: 94).

Serbest Piyasa ve Rekabet: Monetaristler, serbest piyasa koşullarının ekonomik etkinliği artırdığını savunur. Rekabetin teşvik edilmesi, verimliliği artırır ve ekonomik büyümeyi destekler. Monetaristler, piyasa mekanizmasının müdahalelerden uzak tutulmasını ve serbest ticaretin teşvik edilmesini önerir.

İşsizlik ve Doğal İşsizlik Oranı: Monetaristler, işsizliğin doğal bir olgu olduğunu ve tam istihdamın sürdürülebilir olmadığını savunur. Monetarist ekonomistlere göre, ekonomide

sürekli bir işsizlik oranı vardır ve bu oran doğal işsizlik oranı olarak adlandırılır. Para politikasının işsizlik üzerinde uzun vadeli bir etkisi olmadığı düşünülür.

Sonuç olarak, monetarist ekonomi para politikasının ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu savunur. Merkez bankalarının para arzını kontrol altında tutması ve mali disiplinin sağlanması, monetaristlerin önerdiği politika önlemleridir. Ancak, monetarizm diğer ekonomik yaklaşımlarla tartışmalı bir konudur ve uygulanması konusunda farklı görüşler bulunmaktadır (Hepaksaz, 2007:85).

1.4.2. Devletlerin Ekonomi Yönetim Sistemleri

Ekonomi sistemlere yukarda söylediğimiz gibi coğrafyaların, farklı kültürlerin, milli görüşlerin, ülkelerin izlemekte olduğu politik süreçlerle farklı şekilde oluşmuş ekonomi modellerle devletlerin ekonomi yönetimleri oluşmuştur. Bu nedenle dünyada ekonomi modeller içerisinde de en önde olan dört model dünya devletlerinin büyük kısmında kullanılmaktadırlar. Böyle ki zamanın farklı aşamalarından ekonomideki kriz zamanları yeniden oluşan pazar şartları piyasa durumlarının mevcut şartlarına uyumlu yeni ekonomi modelin geliştirilmesi en başlıca durumlardan birisidir. Bu nedenle de oluşturulmuş ve şu an dünya da kullanılmak da olan modellerin hepsinin kendilerine özel ekonomi ve politik alt yapıları mevcuttur. Liberal pazar Amerikan Modeli, Bu modelde devlet özel sektöre fazlasıyla önem veriyor ülkenin büyük kapitalini özel işletmelerde toplanıyor devletse sadece bu işletmelere kontrollerini salıyor. Amerikan ekonomi modeli dünyanın büyük kısmında kullanılmaktadır. Bu modelin özelliklerinden biriside devletin borçlandırma yönetimiyle işletmelere verilen önemler ve devletin bu sistem üzerindeki kontrolü en önemli faktörlerden birisidir. Dünya ekonomisinin 2022 yıl verisine baktığımızda 24,9 trilyon dolar yıllık gayri safi geliriyle Amerikan ekonomisi dünyada ilk sırada, ama dünyada en büyük borcu olan devlet ise yine Amerika bu nedeni ise yukarıda söylediğimiz gibi Amerikan ekonomi modelinde borçlandırma yöntemiyle ekonomisini ilerletmesini ispatıdır. Amerika ekonomisinin borç kısmının büyük yüzde altmış oranı kendi içerisinde olan özel işlemlere olan borçlarıdır ki bu devlet kendi içinde barındırdığı özel işletmelere olan desteğini göstermektedir ki buda liberal Pazar Amerikan modelinin en büyük bir parçasıdır. Sosyal ekonomi modelinde yani İskandinav modeli diğer ismiyle bu metoda devlet daha fazlasıyla vatandaşlarının refah halinin yükseltilmesine önem veriyor. Devletin ekonomi politikası fazlasıyla ister devlet sektöründe isterse de özel sektörde çalışan vatandaşlarına ödemelerinin arttırılmasına ekonomi balansın korunmasına yönelik programlar uygulanıyor. Bu sosyal ekonomi modelin diğer modellerden en başlıca farkı odur ki bu ekonomi

de diğ er modellerden farklı olarak insan yaşam faktörü devlet ekonomisinin tüm farklı aşamalarda  n plan da tutuluyor. Sosyal ekonomi modelin Amerikan ekonomi modelinden en büyük farkı devle ülke vatandaşlarının hayati önem merkezinde olan işletmeleri ve insanların tüketim alanlarının büyük kısmını kendi bünyesinde tutuyor ki buda ülke ekonomisinin de vatandaşlarını refah halinin sabit bir şekil de yükselmesine neden olmaktadır. O nedenle sosyal ekonomi modeli yönetilen ülkelerde kişi başına düşen milli gelirin dünyada en ön sırada olan ülkelerden olmasıyla sonuçlanıyor. Alman ekonomi modelinde devlet daha fazlasıyla üretin bandının yükseltilmesine teknoloji alt yapının artımına devletin yönetimde daha yakından bu piyasa ekonomisi modellerinin genel ve bir takım belirli özellikleri vardır. Alman ekonomisinde devletin yönetim modelinde her zaman üretim sistemi durmaktadır. Böyle ki ekonominin farklı dönemlerinden geçen bu model ikinci dünya savaşından sonra yeni üretim sistemini kurarak dünyanın gelişimi açısından ve ekonomi açısından g  merkezine çevrildi. Bunun da en önemli nedeniyse bu ekonomi modelde insan ve teknoloji sistemlerin karşılıklı şekilde uyum sağlamasıdır. Ortak  zellikler şunları içerir: farklı mülkiyet türlerinin varlığı özel, kamu, devlet; Devlett  rekabet ve destek. Spesifik  zellikler ülkenin tarihi, kültürel, dini ve siyasi karakteri ile ilgilidir. Devlet, ekonomide, finansal piyasanın örgütlenmesinde ve toplumsal sorunların çözümünde farklı bir rol oynamaktadır (şanlısoy, 2007: 35-39).

Devletlerin ekonomi yönetim sistemleri, işletme tarzına etkileri açısından önemli bir role sahiptir. Işletmelerin faaliyetlerini y r te bilmesi ve işletme ortamının şekillenmesi, devletin ekonomi yönetimi politikalarına bağlı olarak gerçekleşir. Işletme tarzına etkileri şu şekilde sıralanabilir:

Düzenleyici ve Yasal ereve: Devletler, işletmelerin faaliyetlerini düzenleyen yasaları ve düzenlemeleri oluştururlar. Işletmeler, devletin belirlediği yasalara uymak ve düzenleyici kurallara uymak zorundadır. Bu, işletmelerin operasyonlarını sürdürme şeklini, iş yapma süreçlerini ve uyulması gereken standartları belirler.

Vergi Politikaları: Devletler, vergi politikaları aracılığıyla işletmeleri etkiler. Vergi düzeyleri, vergi avantajları, indirimler ve vergi teşvikleri gibi faktörler, işletmelerin maliyet yapısını etkileyebilir ve kararlarını şekillendirebilir. Vergi politikaları aynı zamanda işletmelerin yatırım kararlarını, büyüme stratejilerini ve sermaye birikimini etkileyebilir.

Mali Destek ve Teşvikler: Devletler, işletmelere mali destek ve teşvikler sağlayabilir. Kredi imkanları, hibe programları, araştırma ve geliştirme teşvikleri gibi önlemler, işletmelerin

finansman ihtiyaçlarını karşılamasına ve rekabet avantajı elde etmesine yardımcı olabilir. Devletin sağladığı mali destekler, şİşletmelerin büyüme ve yenilikçilik kapasitesini artırabilir.

Rekabet Politikaları: Devletler, rekabet politikaları aracılığıyla şİşletmeleri etkileyebilir. Rekabeti teşvik eden düzenlemeler, tekellelikle mücadele önlemleri ve anti-damping politikaları gibi önlemler, şİşletmelerin rekabet ortamında faaliyet göstermesini etkiler. Rekabet politikaları, şİşletmelerin pazar paylarını, fiyatlandırma stratejilerini ve rekabetçi avantajlarını şekillendirebilir (Şanlısoy, 2007: 25).

İşgücü Politikaları: Devletler, işgücü politikalarıyla şİşletmeleri etkiler. İşgücü düzenlemeleri, işçi hakları, çalışma saatleri, ücret politikaları ve istihdam teşvikleri gibi faktörler, şİşletmelerin işgücü yönetimi stratejilerini ve maliyet yapısını etkileyebilir. İşgücü politikaları, şİşletmelerin çalışanları çekme, eğitme ve elde tutma süreçlerini etkiler.

Devletlerin ekonomi yönetim sistemleri, şİşletmelerin faaliyetlerini düzenler ve işleme tarzını şekillendirir. Düzenleyici ve yasal çerçeve, vergi politikaları, mali destek ve teşvikler, rekabet politikaları ve işgücü politikaları gibi faktörler, şİşletmelerin operasyonel kararlarını, büyüme stratejilerini ve rekabet avantajlarını etkiler. Bu nedenle, devletlerin ekonomi yönetim sistemleri, şİşletmeler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde devlet, toplumun ekonomik yaşamında sınırlı bir rol oynamaktadır. Bunun nedeni, tarihi faktörler, kültürel çeşitlilik ve yerleşik halkların dini ve diğer gelenekleridir. İlk Avrupalı göçmenler, yasal ve dini zulümden kaçan ve kendilerini birey olarak kurmaya çalışan insanlardı. Amerika Birleşik Devletleri'nde piyasa ilkeleri bu temelde oluşturulmuştur (Donald, 2005).

Dünyanın en kadim kültürlerinden birisi olan Japon kültürü kendisine özel ekonomi yönetim modeliyle de dünyanın en yüksek gayri safi gelir tutarına sahip olan devletlerden birisidir. Böyle ki Japon ekonomi sistemi kendi tarihi kültürlerinin üzerinde kurulan ve daha sonrasında ikinci dünya savaşından sonra ki dönemde sanayi ve teknoloji alanında büyük atılımlara önem verilmiştir. Japon ekonomi sisteminin tam merkezinde günümüzde insan faktörü durmaktadır. Böyle ki Japon Kaizen ekonomi modelinde her zaman insanların eğitim kültür bilim faktörleri ön plan da tutularak insanların doğru şekilde yetiştirilerek ve aynı zamanda kültüre bağlılığı da korumak şartıyla günümüz teknolojinin ve ekonomisinin şartlarına uyum sağlayacak insanların yetiştirilmesi ön plandadır. Bu sebepten Japon ekonomisinde yıllık gelişim ve yıllık milli servet oranları durmadan yükselmektedir ve dünyanın gelişmiş G7 devletlerine teşkilatına üye devletlerden birisidir (Ekoavasya, 2005 :82).

Çoğu Batı Avrupa ülkesinde, piyasanın ortaya çıkışı feodal sistem koşullarında gerçekleşti, bu nedenle monarşizm ilkeleri üzerine oluşturulan yasalar devletin toplumun ekonomik ve sosyal yaşamındaki rolünü belirledi.

1.4.3. Japon Ekonomisi

Japon ekonomi modelinin özellikleri, ülkenin dış dünyadan izole edilmesi (1603-1854), feodal sistemin özellikleri ve asırlık Konfüçyüsçülük gelenekleriyle bağlantılıdır. Bu ve diğer tarihi, doğal, iklimsel ve kültürel faktörler, Japonya'yı diğer gelişmiş ülkelere göre daha bireysel bir toplum haline getirmektedir (Huberman, 1991:53).

Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ülkeleri ve Japonya'nın tarihsel geleneklerinin ve siyasi felsefesinin özgüllüğü, bu ülkelerin ekonomik yaşamının örgütlenmesine de yansır. Ana ayırt edici faktörlerden biri, merkezi hükümet harcamalarının miktarıdır (Huberman, 1991: 41).

Avrupa Birliği'nde devlet harcamalarının payı ABD ve Japonya'dakinden biraz daha yüksektir. Bu, Avrupa ülkelerinin sosyal güvenlik sistemine eşit olmayan bir gelir dağılımı ve sosyal istikrarı sağlama konusundaki tutumunu yansıtmaktadır. Japonya'da devlet tahvilleri çok küçüktür ve sosyal ihtiyaçların çoğu aile tarafından karşılanır. Amerika Birleşik Devletleri'nde hükümet sosyal koruma sağlamaz ve hiçbir aile böyle bir sorumluluk almak için acele etmez.

Ülkelerin sosyal politikaya yaklaşımlarındaki farklılıkların sonuçlarından biri de gelirlerin farklılaşmasıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nde yoksulluk içinde yaşayan insanların oranı, Amerika Birleşik Devletleri dünyanın en gelişmiş ülkesi olmasına rağmen, Avrupa ve Japonya'dakinden daha yüksektir. Sanayiden sanayi sonrası sisteme geçiş yapan çoğu ülke için, piyasa ekonomik modelinin etkinliğindeki ana faktör, insan varlığı için en uygun ekonomik, sosyal, çevresel ve psikolojik koşulları sağlayan kişisel fırsatların gerçekleşme düzeyidir.

BM, ülkelerin gelişmişlik düzeyini gelir, sağlık ve eğitim düzeyini dikkate alan özel bir gösterge temelinde değerlendirir. Dünya ekonomisinin şu anki döneminde işletmelere iyi ve kötü yönde etki yapan makro ve mikroekonomi durumlar vardır. Mikroekonomi durumlar söylediğimiz de işletme çapında olan gelişmeler var ki buraya üretim bandında ki olaylar işletmenin finans durumunda ki değişiklikler ve bu gibi diğer çaplı ekonomi durumlar göz önünde bulunmaktadır. Makro ekonomi durumlar söylendiği daha genel ekonomi problem ve şanslar belirleniyor buraya ülke ve dünya ekonomisindeki durumlar faiz oranları enflasyon durumları para akınlarının yönleri ülkeler arasında ekonomi ilişkilerin hangi noktada olması misal olarak gösteriliyor (Morgan, 2020:123).

Yukarıda söylediğimiz gibi dünya ekonomisinde ülkelerin ekonomi yönetimleri arasında farklı ekonomi modellerden kullanıyorlar. Bu modeller içerisinde dünyanın kapital ülkelerinde baya kullanılan liberal veya neoliberal ekonomi modelidir. Bu model 1975 yılından sonra Amerika’da oluşmuş ve Amerika ve batı Avrupa devletleri tarafından baya kullanılmıştır. 1970 yıllarına kadar kendi güvenilirliğini koruyan Keynes modeli 1929 yılından başlayarak dünyada bulunan ekonomi krizleri bozarak yeni ekonomi alt yapısı oluşturmuş bu ekonomi model artık kendisinde yenilikler ve değişiklikler yapılması gereklidir. Keynes ekonomi modelinde fazlasıyla ekonomiye devletin etki yapması öne çekiliyordu yani devlet işletmelere özel sektöre ve aynı zamanda kamu yönetiminde fazlasıyla yakından ilgilenmeli Orta kalan açıkları yani dengeleri devlet kendisi tarafından hal etme planları öne çekiliyordu. Tabi ki de Keynesçilerin kendilerine uygun planları vardır. Çünkü o dönemin politikacıları bürokratları ekonomi idarecilik metoduyla idarecilikleri kendi ellerinde tutmak ve daha fazlasıyla seçim dönemlerini kendilerine uygun duruma getirmeye ortam yaratıyordu. Tabii ki bu o dönem ekonomisinin işletmelerin düzenin bozulması enflasyonun gerçek ekonomi duruma uygun olmamasının ortaya çıkmasıyla sonuçlanıyordu buda tabi ki de işletmelerin gerçek piyasa durumuna uymaması ile neticeleniyordu. Artık 1970 yılından sonra dünya ekonomisinde yeni bir dönem başlamıştır yeni teknoloji alt yapıların oluşması artık işletmeleri ve devletleri yeni alt yapı ekonomi modelin oluşmasına neden oldu bu model liberal Neo-liberal ekonomi modelidir. Amerika da ortaya çıkan bu model devletin ekonomideki rolünü azaltmaya yönelik ve bunula da daha dünyadaki şartlara gerçek piyasalara uygun ekonomi yürütme planları ortaya koydu. Bazı ekonomi sistemlerden farklı olarak bu sistemde devletin gözetleme ve izleme fonksiyonları daha önceki de böyle ki devlet özel işletmelerin kurumların yürüttükleri ekonomi sistemlerin milli ve uluslararası ekonomiye uygun bir şekil de enflasyon, alım güçleri, fiyat konuları, rekabet mikro ve makroekonomi sistemlerin özgür bir şekilde ilerlemesi ve devlet tarafından bu sistemlere yalnız yön verme çalışmaları bazı kurumsallıklarla alakadar olarak kuralların yürütülmesini temel veriyordu. Neo- liberal ekonomi sistemin diğer ekonomi sistemlerden özellikle Keynesçilerden farklı olarak devlet ve işletmelerin ekonomi yönetiminde farklardan en önemlisi bütçe denginin farklı açılarda olmasıydı böyle ki. Bu ekonomi sisteminde devletin bütçesi denge bütçesi değil de borçlu bütçe sistemim öneriyordu. Bu sistemle ister devletler isterse de işletmeler Makroekonomi sistemin dalgalanmasına uygun bir şekilde olarak borçların alınması ve kredi sisteminden yararlanarak sistemde değişikliklere başlandı. Artık bu dönemden itibaren devletler ve işletmeler ister yerli krediler ve borçlanmalar isterse de uluslararası teşkilatlardan bankalardan finans kurumlarından kredi alma sistemi daha da gelişti. Neoliberal sisteminde devlet kamu yönetimlerinin ve özel işletmelerin finansal

yönetiminde borç kredi alma ve finansal destek alma gibi fonksiyonlar daha da ileriye çıkmaya başladı. Bu ondan ileri gelmektedir ki liberal pazar modeli de denge bütçe sisteminde değil de borçlanma bütçe sistemi daha da ileriye gelmiştir. Bunlara misal olarak dünyada gelişmek de olan devletleri fazlası liberal pazar modeli kullanıyorlar ve o devletlerin devlet bütçeleri hepsi borçlu bütçe sistemi kullanıyorlar yani her yıl devlet bütçelerinin harcamaları gelirlerinden fazla olmaktadır (Norton, 2020:17).

Ekonomik dengenin dış piyasalarda yer alması liberallik ile birlikte hareket etmesini sağlamaktadır. Bu sayede ekonomi de hareketlilik olabilmektedir. Piyasa kaynaklarının artması ve verimli kullanılması gibi bir genel görüşten görülebilmektedir. Gelişmekte olan devletlerin dış dünyaya açılması ekonomik yapısını değiştirmektedir. Bu sayede ülkelerin ekonomik stratejilerinde de farklılıklar meydana gelmiştir. Bu çalışmanın amacında gelişmekte olan ülkelerin içe dönük yapısının dışa dönük olması tartışılmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde teorik çerçeveler bulunmakta ve kurumsal açıdan olay ele alınmaktadır.

1.4.4. Liberalleşme-Amerikan Ekonomi Sistemi

Dünya ekonomisinin 1930 yıllarından sonra olan köklü değişim aşaması zaman o dönemin dünyanın en önde giden ülkelerin ekonomi sistemin değişmesiyle dünyanın lider ekonomi devletlerinin başta Amerika olmakla liberalleşme süresi ve ekonominin liberal ekonomi sisteme geçmesinin temeli atıldı. Bu ekonomi sistemin en önemli fazı devletin özel sektörü daha ön plana çekerek ülkenin ekonomisinde yıllık gayri safi gelir oranının özel sektöre olan oranı daha yüksek olmaktadır. Liberal pazar ekonomi modelinde devlet veya özel işletmeleri ve özel sektör şahısların kontrolünü sağlamaktadır her zaman. Bu nedenle liberal pazar ekonomisi olan ülkelerde devlet her zaman özel sektöre finansal destekler çıkararak daha fazlasıyla bile orta ve küçük çaplı, işletmelere önem veriliyor ki bunu da nedeni bu tarz işletmelerin liberal pazar modeli uygulaması olan ülkelerde istihdamın daha fazla sağlanmasına, rekabet pazar ortamının daha doğru bir şekilde sağlanmasına, ülke ekonomisinde üretimin daha hızlı şekilde artımına neden olmaktadır. İşte bu nedenle devletler bu ekonomi modelde ekonomi yükleri sırtlayan taraf değil kontrol eden taraf olarak belirtilmiştir. Liberal pazar modelinin önemli taraflarından bunları ekonomide özel mülklerin payının daha fazla olması, pazar subjektiflerini olası devlet etkisinden korunması ve serbest pazar piyasasına uyumlu şekilde yürütülmesi, devletin ayarlama sisteminin azaltılması her şeyin makroekonomi sistemin kurallarına uygun bir şekilde yürütülmesi, insanların yaşam sıkıntılarının devlete yansıtılmadan hal edilmesi ve en önemlisi milli gelirde devletin payının az olması. Sosyal yönümü pazar ekonomi modelindeyse çok veya

az sayıda devlet ve özel sektörlerin olması yanı karışı ekonomi sistemim oluşması anlaşılıyor farklı farklı sektörlerin devlet tarafından balansının korunması ve ayarlamaların yapılması ve en önemlisi devlet tarafından hizmet sektörlerinin bazı kısımlarında insanları gelirlilik oranından asılı olmayarak karşılığı ödetilmeden hizmetlerin sunulması (Belfiore, 2016:71).

Sosyal yönüm pazar ekonomi modeli çok ve az derecede özel ve devlet sektörünün olduğu karışık ekonomi modelidir. Bu modelde makroekonomi sistemlerin ve pazar sübjektiflerinin devlet tarafından ayarlanması, İnsanlara hizmet sektöründe karşılıksız hizmetin sunulması. Piyasalarda doğru rekabetin korunup saklanması, İşsizliğin azaltılmasının ve tamamen aradan kaldırılması. Genel olarak sosyal yönüm pazar ekonomi modelinin aşağıdaki özellikleri vardır. Makroekonomi sistemlerin devlet tarafından ayarlanması, hizmet sektörünün tamamen ücretsiz olması ve insanların sosyal eşitsizliğin aslı olmayarak bu hizmetlerin tüm şahıslara sunulması, yeni sektörlerin yaratılması doğru pazar rekabet piyasasının korunması toplu finans kaynaklarının birkaç sübjektif ellerinde tutulmasının karşısının kesilmesi, ekonominin bütçe maliye sistemleri ile ayarlanması değil para kredi sistemiyle ayarlamasının temin etmek (Domo Resource, 2020:126).

Sosyal demokrasi ekonomi modeli diğer modellerden farklı olarak bu sistemde devletin piyasada etkisi daha fazla olmaktadır mülkiyet hukukunun daha fazlası devlete mahsus olmaktadır. Bu modelinde özellikleri şudur ki insanların yaşamlarına devlet tarafından daha fazlasıyla önem sağlanıyor. Sosyal ekonomi modelinde devlet ekonomideki rolünü daha da fazlaştırarak işsizliğin azaltılması ülke insanları arasında ekonomi kazancıdan asılı olmayarak eşitsizliğin karşısının alınması, daha kıdemli çalışanların yetiştirilmesi, yıllık gayri safi gelirden devletin payını daha yüksek olması (Giles, 2020:95).

Yukarda söylenin her 3 ekonomi liberal modellerin tabi ki de biri birlerinde farklı ve ortak noktaları vardır. Böyle ki Liberal pazar modelinde daha fazlasıyla özel mülkiyetler çoğunluk oldu halde diğer 2 ekonomi modeldeyse devletin mülkiyeti ve devletin yönetimi daha fazlasıyla olmaktadır. Son 2 model de ilk önce devlet sosyal yönüm politika yürüttüğünden ahalinin daha aşağı yaşam koşullarında olan insanların daha sonra diğer yaşam koşullarında olan tabakanın sosyal durumunun daha da iyileştirilmesine yönelik ekonomi politika uygulanıyor. Liberal pazar ekonomi modellerinin farklı özellikleri vardır böyle ki devlet mülkiyetinin kalkınma durumu, devletin makro ve mikroekonomi sistemlere müdahale oranı, ülke vatandaşlarının sosyal durumların iyileştirilmesinde devletin özellikleri ve devletin ekonomi sisteme ve sosyal insanların sosyal durumlara müdahale derecesi (Wübbeke vd, 2016:49).

Net olarak söylemek gereklidir ki pazar ekonomi modelinde tüm sistem aynı kurallar temelinde çalışır ama devletin ekonomideki yeri ve durumunda, ekonomiye etkisinde ve ülke nüfusunun yaşam koşul medarlarından farklı olarak devletinde farklı ekonomi sistemlerde davranışlar yapması gerekiyor. Buna misal olarak Almanya da orta ve küçük üretim sistemleri önem verilirse Amerika da ise daha büyük üretim sistemine önem verilir. Bu da devletlerin farklı ekonomi sistemlerinin uygulanmasından öne çıkan durumlardır.

Amerikan ekonomi sistemi ve işletme tarzı, liberal ekonomik prensiplere dayalıdır. Amerika Birleşik Devletleri, serbest piyasa ekonomisi olarak bilinir ve devletin müdahalesinin minimum olduğu bir işletme ortamı sunar. İşletme tarzlarının bazı özellikleri şunlardır:

Serbest Piyasa ve Rekabet: Amerikan işletmeleri, serbest piyasa koşullarında faaliyet gösterir. Rekabetin teşvik edildiği bir ortamda, işletmeler arasında rekabet avantajı elde etmek için yenilikçilik, verimlilik ve müşteri memnuniyetine odaklanılır.

Özel Mülkiyet Hakları: Amerikan işletmeleri, özel mülkiyet haklarına dayanır. Şirketler, mal varlıklarını özgürce satın alma, satma ve kullanma hakkına sahiptir. Bu, işletmelerin girişimcilik ruhunu teşvik eder (BBC, 2021).

İşletme Özgürlüğü ve Girişimcilik: Amerikan işletme tarzında işletme özgürlüğü ve girişimcilik önemli bir yer tutar. İşletmeler, kendi iş stratejilerini belirleme, pazarlara giriş yapma ve karar alma konusunda özgürdür. Girişimcilik ve yenilikçilik teşvik edilir.

Finansal Piyasaların Gelişmişliği: Amerikan işletmeleri, gelişmiş finansal piyasalardan yararlanır. İşletmeler, sermaye sağlama, yatırım yapma ve risk yönetimi için geniş bir finansal altyapıya erişebilir. Bu da işletmelerin büyüme ve genişleme imkanlarını artırır.

Hukukun Üstünlüğü ve Sözleşme Hakları: Amerikan işletmeleri, hukukun üstünlüğüne dayalı olarak faaliyet gösterir. Hukuk sistemi, işletmeler arasındaki sözleşmelerin güvenliğini sağlar ve çıkar çatışmalarının çözülmesine yardımcı olur (Joo, 2019:41).

Amerikan ekonomi sistemi ve işletme tarzı, serbest piyasa prensipleri, işletme özgürlüğü, rekabetçi bir ortam ve girişimcilik üzerine kuruludur. Bu faktörler, Amerikan işletmelerinin yenilikçilik, büyüme ve rekabet gücü elde etmelerine yardımcı olur.

1.4.5. İskandinav Ekonomi Modeli.

Bu ekonomi sistemin diğer simi sosyal ekonomi modelidir. Çünkü bu sistemin tam merkezinde ülke vatandaşların sosyal ekonomi durumları dayanmaktadır. Ekonomi yönetim modeliyle

dünyada çok az sayılı ülkelerde tatbik edilen ekonomi modeller içerisinde farklı tarzlarda olan ekonomi uygulamalar var. Bu uygulamalar hepsi kendilerine özel ekonomi modellere ve ekonomi tarzlara uyumlu ekonomi politika uyguluyorlar. Dünyada söylediğimiz gibi farklı ekonomi modeller var ki bu modeller içerisinde kendisinin sosyal ekonomi politikasıyla dünyada tam yapısıyla daha az ülkelerde tatbik edilen Sosyal ekonomi modeli İskandinav modelidir. Bu modelin diğer ismi kimi de İsveç modeli de söyleniyor. Bu modelde devletin fazlasıyla sosyal ekonomi sisteme müdahalesi ve insanların farklı yaşam koşullarının aradan kaldırılmasına yönüm politika yürütülüyor. Sosyal modelde devlet fazlasıyla ülkenin sosyal ekonomi durumunu üslenmesi ve tam şekilde ülkedeki üretim, dağıtım mübadele prosedürlerinde devlet tarafından yürütülmesi önem taşımaktadır. Tabi ki de bu ekonomi modelin sosyal iyi taraflarından başka serbest piyasa ekonomisi sıkıştırarak ekonominin piyasanın şartlarına uygun bir şekilde ilerlemesine izin vermiyor. İsveç modelinde sosyal alanın devlet tarafında balans yapılması en önemli faktörlerinden ön gelen bir sistemdir. O açıda bu modeli İsveç sosyalizmi de söylüyorlar. Pazar ekonomi devletlerinde devlet kendi üzerine sosyal teminat fonksiyonlarını alıyor ve karşılığında vatandaşlara ve işletmelere yüksek vergi hükmü yapıyor. Bu sisteme genel kalkınma modele de olarak da söyleniyor o yüzden vatandaşlarla devletin birlik de beraber şekilde kalkınmasını sağlamaktadır. İskandinav modeli aşağıdaki karakterleri vardır toplam refah politikasıyla devletin tüm sektörlerde etkisinin olması, devletin ekonomi politikasında işsizliği aradan kaldırılması tam şekilde insanların işle temin edilmesi, ülke nüfusunda ki insanların yaş cins ırk din ayrımları yapmadan cinsiyet eşitliğinin korunması, sosyal hizmetler daha kaliteli bir şekil de hayata geçirilmesi. Sosyal teminat da en önemli faktörlerdi biri parasal teminatıdır ki bu teminat şahısların sosyal durumlarının iyileştirilmesine çok büyük önem sağlamaktadır. Genel olarak İsveç İskandinav modelinin en önemli faktörü sosyal beraberliktir. Böyle ki İsveç'te yıllık gayri safi gelirin % 40,5 oranını sosyal hizmetler tutmaktadır buda ülkenin politikasında insanların refahına duyulan dikkatin göstergisidir. Bu modelde devletin ekonomi politikasında devlet tarafında sosyal vakıflar tarafında vatandaşlara ücretsiz hizmet yapılıyor (Stanciu vd., 2020:12).

İskandinav modeline karakteristik olarak ekonomi politikanın tam merkezinde ülke vatandaşları durmaktadır bu ister devletin ekonomi durumunda isterse de milletin bakış açısından ileri gelen prosedürdür. Günümüzde dünyanın bazı devletleri tam şekilde İskandinav modelini uygulaya bilmese de kendilerinin ekonomi politikalarında sosyal bütçe, sosyal ekonomi sistemlerini uygulayarak ülkenin sosyal durumunu iyileştirmeye yönelik sistem uygulanmaktadır. Günümüzün ekonomi yönetim modellerinden olan İskandinav ekonomi

modeli eski tarihlere baksak bu modeli 70 yıl boyunca uygulamakta olan Sovyetler birliği bu sistemin yönetim tarzlarını daha da sertleştirerek keskin diktatör politik yönetimiyle sosyal ekonomi yaşam modelini ÷lkede uyguluyorlardı. Bu eksi komünist sosyal ekonomi modelde devlet aynı şekilde insanların tüm sosyal projelerini hepsini kendi üzerinde almakla aynı zamanda ÷lkenin geride kalan tüm ekonomi sistemler bile devletin yönetiminde oluşuyordu. Sovyetler döneminde uygulanmak da olan komünist sosyalist ekonomi sistemiyle günümüzde uygulanmakta olan sosyal ekonomi modeli arasında biri birinden farkı kılan en önemli ayarım lar bunlardır (He ve Harris, 2020:178).

- 1) Daha sert ekonomi ve politik yönetim modelin olması.
- 2) ÷lke ekonomisinde tüm sektörlerin hepsinin devlete bağlı olması ve hiç özel sektörün olamaması.
- 3) Devletin tamamen ekonomide tek söz sahibinin olması.
- 4) ÷lke sınırlarının kapatılmasıyla dünya devletleriyle kendi vatandaşlarının iletişiminin kesilmesi.
- 5) ÷lkede demokrasi prensiplerinin tamamen çiğnenmesi.

Yukarda iki sosyal yönetim modelinin birbirleriyle farklı ayırım noktalarını söyledik. Ama ki farkları olduğu kadarıyla da bu ekonomi modellerin birbirleriyle de aynı ortak noktaları vardır bunlar aşığı da olan notlardır.

- ÷lkenin ekonomi sisteminin merkezinde her zaman ÷lke vatandaşlarının durması
- ÷lkede yaşayan ÷lke vatandaşlarının eşit şartlar altında yaşanmasını temin etmek
- Devletin vatandaşları için sosyal hükümlülük projelerini kendi üzerine alması.
- Farklı zenginlik derecelerinden olan insanların aynı eşit ortamda tutulması

İşte bu farklı ve ortak uygulamalar her zaman ekonomi modellerde olmuşlardır. Ama komünist ve demokratik yönetimle yönetilen ÷lkelerde sosyal ekonomi modelin uygulanması tamamen dönemin ekonomi politik ve bunlara etki yapan diğer prosedürlerin nedenlerinden birisidir. Günümüzde ise dünya ekonomi modelleri içerisinde dünya ÷lkelerinin insanların yaşamak istediği en güzel ekonomi sistem demokratik sosyal ekonomi sistemidir.

İskandinav ekonomi modeli, İskandinav ÷lkeleri olan Danimarka, Norveç, İsveç, Finlandiya ve İzlanda gibi ÷lkelerde uygulanan bir ekonomik yaklaşımı ifade eder. İskandinav ÷lkeleri, sosyal demokrasi ve refah devleti anlayışını temel alarak özgün bir ekonomi modeli ve işletme tarzına sahiptir. İşletme tarzlarının bazı özellikleri şunlardır:

Sosyal Refah ve Eşitlik: İskandinav ülkeleri, sosyal refah devletinin temel prensiplerini benimser. İşletmeler, çalışanların sosyal güvenlik haklarına, sağlık hizmetlerine, eğitime ve diğer refah hizmetlerine erişimini destekler. Bu yaklaşım, toplumsal eşitlik ve sosyal adaleti teşvik eder.

İşçi Hakları ve Katılımı: İskandinav işletme tarzında işçi hakları ve katılımı önemli bir yer tutar. İşçilerin sendikalara üyeliği ve işçi temsilcileri aracılığıyla işletme yönetimine katılımı teşvik edilir. İşçi hakları, çalışma saatleri, ücretler ve çalışma koşulları gibi konularda koruma sağlar.

Uzun Vadeli Planlama: İskandinav işletmeleri genellikle uzun vadeli planlamaya odaklanır. Sürdürülebilir büyüme ve kararlılık hedeflenir. İşletmeler, uzun vadeli yatırımlar yaparak geleceğe yönelik stratejiler geliştirir (He ve Harris, 2020:179).

İnovasyon ve Yeşil Teknoloji: İskandinav ülkeleri, inovasyon ve yeşil teknolojilere büyük önem verir. İşletmeler, çevreye duyarlı ve sürdürülebilir uygulamaları teşvik eder. Yenilenebilir enerji, çevreci üretim yöntemleri ve çevre dostu ürünlerin kullanımı yaygındır.

İş-Özel Yaşam Dengesi: İskandinav işletme tarzı, iş-özel yaşam dengesine önem verir. İşletmeler, esnek çalışma saatleri, aile izinleri ve çalışanların iş-özel yaşam dengesini sağlamalarına destek olacak politikalar uygular.

İskandinav ekonomi modeli, sosyal refah, eşitlik, sürdürülebilirlik ve işçi haklarına odaklanır. Bu yaklaşım, İskandinav ülkelerinin toplumsal refah düzeyini yükseltmelerine ve ekonomik başarı elde etmelerine yardımcı olur.

1.4.6. Japon Ekonomi Sistemi ve İşletme Tarzları

Dünyada ekonomi yönetim modelleri içerisinde en önemli modellerden birisi Japon ekonomi modelidir. Bu modelde Japonya'nın tarihe dayanan stilizasyonların da ve örfleri ve sistemli üzerinde kurulan önemli bir sistemdir. Böyle ki Japonya kendilerine özel kurulan sistem diğer Pazar ekonomi modeli gibi dünyanın fazla ülkelerinde tatbik edilmiyor, o nedenle ki bu sistem Japonya'nın örf ve kendilerine özel yönetim üzerinde kurulan bir sistemdir. Japonya'da uygulanan yasal politikalar ülkenin ekonomik ve sosyolojik yapısına bağlıdır. Bu yüzden Japonya'nın ekonomik yapısının anlaşılabilmesi geçmiş tarihine, geleneklerine, insanların yaşam biçimine, ahlakına bakılmaktadır. Bu bağlamda Japon kültürünün anlaşılabilmesi için Japon tarihine ve ekonomisine dair literatüre bakılmaktadır. Böylece Japonya'nın tarihi dönemler ile incelenmektedir. İlk başta geliştirilen Japon politikaları ile Japon felsefesi anlaşılmaktadır (Stanciu vd., 2020:12).

Tokugawa zamanında Japonya dışı kapalı bir politika izlemiştir. Bu yüzden Japonya'nın diğer ülkeler ile olan ilişkisini kesme yoluna gittiği düşünülmüştür. Fakat Mali'nin imparatorluk yaptığı dönemde Japonya'nın dış dünyaya karşı uyguladığı bu politika değişikliğe uğramıştır.

Melji döneminde Japonya dış ülkelere karşı açık bir politika uygulamıştır. Böylece dünyada gelişen yeni teknolojileri ve düşünceleri benimsemiştir. Bu sayede Japonya'nın ekonomisi de değişikliğe uğramıştır. Japonya'nın ekonomisinin inovasyona uğradığı söylenebilmektedir. Mali'nin döneminden sonra aileler büyük holdingleri ile ekonomiyi ileriye taşımaya çalışmaktadır. Buna "Zaibatsu" denilmektedir. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte Japon endüstrisi saldırıya uğratılarak, yok edilmeye çalışılmıştır. Fakat Amerika Birleşik Devletleri'nin Kore Savaşı'na girmesi ile birlikte Japonya ile barış yoluna gidilmiştir. (Randstad, 2020:86).

Japonya kültüründe yetilen bireylerin vizyonu "önce Japon sonra insan" şeklinde görülmektedir. Japonya'nın halkı ilk önce ülke daha sonra diğerlerinin çıkarlarını gözetmektedir. Japon kültüründe kişiler geçmişini, kültürünü ve Japon dilini iyi derecede bilmek zorundadır. Ayrıca bütün vatandaşların birbirine karşı saygılı olması gerekmektedir. Söz konusu düşünce Japonya'da, "Japon Mucizesi" olarak ele alınmaktadır. Japon mucizesine göre Japon halkı insanlara karşı ahlaklı ve saygılı davranışları göstermektedir. Japon kültürünün temelinde Budizm ve Şintoizm düşünce yer almaktadır. Bu düşüncelere göre Japon kültürü gelişerek günümüze kadar uzanmaktadır. (Kitching ve Smallbone, 2008:4).

Japon felsefesinde din olgusu önemli bir yer kaplamaktadır. Ayrıca siyasi yönetimde din kavramından önemli bir şekilde etkilenmektedir. Japonya'da bulunan 3 tane yaygın din bulunmaktadır. Bunlar;

- Şinto,
- Budizm,
- Hristiyanlık olarak gösterilmektedir.

Bunlara ek olarak gösterilen yaygın düşünceler;

- Halk,
- Taoizm,
- Konfüçyüsçülük şeklindedir.

Japon kültüründe en önemli sosyolojik ve ekolojik olgu aile şeklinde tanımlanmaktadır. Japonlara göre başarı ve başarısızlığın altında aile bulunmaktadır. Çünkü Japon felsefesi ve ahlakına göre aile en önemli kurumdur.

Japonya'nın ekonomik faaliyetleri arasındaki en önemli olgu içinde tarımcılık bulunmaktadır. Tarımda pirinç ürünlerinin üretimi ve üretimi önemlidir. Japonya'nın tarımcılık anlayışı ile işletme ve ekonomi alanında yorum yapılabilir.

Japonya ekonomisinde bulunan 3 önemli kuruluş bulunmaktadır. Bunlar;

- Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı,
- Maliye Bakanlığı,
- Japonya Bankası şeklindedir.

Japon yönetiminin bölümlerini oluşturan yapıya Habitus denilmektedir. Japon yönetiminde;

- Üst kademe: liderler
- Orta kademe: liderlere yardımcı olanlar
- Alt kademe: işçi sınıfı bulunmaktadır.

Habitus temel yapısında belirli maddeler bulunmaktadır. Bunlar;

- Uygulamalar, geleneksel kurallar çerçevesinde sürdürülmelidir,
- Liderler belirli özelliklere sahip olmalıdır,
- Yönetim kademeleri arasında keskin bir farkın bulunması gerekmektedir,
- Yasal kurallar haricinde bölüm ve örgüt sayıları fazladır.

Günümüzün Japonya ekonomisinin oluşması 1945 yılından sonra oluşmaya başlamıştır. Böyle ki 1945 yılından 1951 yılına kadar Japonya Amerika tarafından yönetilmiştir bu dönemde Japonya'nın bir sıra büyük firmaları dünya pazarında baya kayıplara uğramıştır. Bu nu kasten Amerikan yönetimi uygulamıştır. Onun içinkı Amerikan yönetimi kendi örflerine bağı olan Japon politikası kendi etkisi altında tutarak ilerletmeyi planlıyordu ama Japon mitleri ve sistemleri buna izin vermedi. Artık 1960 yılından başlayarak Japon ekonomisi kalkınmaya başladı ikinci dünya savaşında kayıp etmiş ekonomi gücün geri döndürölmesi ve daha yeni ekonomi gücün oluşturulması yönünde çalışmalar başladı. Devletin ekonomisindeki enflasyonun azaltılması bazı yabancı finans yatırımlarının ülkeye getirilmesi ve büyük firmaların üretim bandının daha da genişletilmesine yönelik çalışmalar yürütölldü. 1943 yılında artı Japonya %13 ilerleme yapmıştı. Japonya Merkezi bankasının oluşturulması ülkedeki enflasyonun düşürölmesi yönünde ilerlemeler sağlanmıştı. 1950 yılında savaşının

başlamasıyla artık Japonya ekonomisi için yeni bir alan oluşmuştur. Çünkü Amerika Kore savaşını kazanmak için Japonya'dan daha fazla ürün talep ediyordu ki buda Japon üretim sisteminin büyümesi ve ekonomi alanının genişlenmesine neden oldu. İkinci dünya savaşından sonra dünya devletleri kendi ekonomi sistemlerini oluşturmaya başladılar 1955 yılında Japonya'nın belirttiği beyaz kitap artık yeni ekonomi dönemin başlaması gibi değerlendirilmiştir. 1955 ve 1972 yıllarında Japonya ekonomisi yıllık kalkınma temposuna göre Avrupa ve Amerika geçmiştir. Tabi ki de bunun merkezinde durmadan yükselen üretim sistemi oluşturmuştu. 1973 yılından sonra Japonya'nın durmadan kalkınması Amerika'yı rahatsız etti ve bazı Japonya'ya karşı yeni ekonomi sistem uyguladı. 1973 yılında Japonya serbest piyasa ekonomi sisteminin şartlarına uygun olarak dalgalı kur rejimine geçiyor. Buda artık Japonya'nın dünya ekonomisinde kendi sistemini oluşturmağa başladığının göstermektedir (Cohen, 2016:26).

İfade edilen gibi Japon ekonomi modelinin kendisine özel farklı tarafları vardır. Bu taraflar şudur ki Japonya kendi adet örflerine ve kökenlerine bağlı sistem üzerinde kalkınmıştır. Japon Ekonomi modeli 1945 yılından önceki dönemde daha kendi sistemlerine uygun yöresel yönetim ve ekonomi sistemleri uyguluyorlardı ancak 1945 yılından sonra tamamen yönetimi bir dönemlik Amerikan yönetimine geçen Japon ekonomisi yönetimde ve ekonomi sistemde yeni bir metot uygulamaya başladı. Hızlı kalkınmaya başlayan Japonya savaştan sonra ilk başlarda Amerikan sistemin uymaya başlasa da daha sonra Amerikan modeli üzerinde kendilerinin eskiye dayanan yönetim sistemlerini uygulayarak piyasada yeni bir ekonomi model olan Japon ekonomi modeli yarattılar. Bu ekonomi sistemin var oluşundan sonra Japon ekonomisi hızlı bir şekilde kalkınmaya başladı böyle ki 1980 yılında artık Japon ekonomisi Amerikan ekonomiden sonra dünyada ikinci ekonomi kalkınma gücüne dönüştü. Yeni oluşmuş Japon ekonomi modelinin kendisine özel prensipleri oluşmaya başladı. Bu prensipler kendilerinin örflerine bağlı kalması, sosyal mesuliyet prensiplerine sadık kalmak, elemanları her zaman eğitim vermek, yenilemelere her zaman açık olmak. Elemanları her zaman çalıştırma kararlarını kolektif şartları altında alınması. En önemli fonksiyonlarıysa toplumdaki önemlerinin ve mesuliyetlerini anlayarak çalışan işçi toplumuna önem vermek ve bunun üzerinde üretim dağıtım ve toplu şekilde ekonomi kalkınmanın temellerin atmışlardır. Japon ekonomi modelinde diğer kapitalist modellerinden farklı olarak ilk önemsedikleri para kazanmak değil elemanların durmadan eğitilmesi ve yenilikçi olmalarının sağlaması fazlasıyla önem sağlanmıştır. Japon ekonomi modellerinin diğer ülke ekonomi modellerinden farklı taraflarından biriside şudur ki Japon ekonomi modelleri diğer ekonomi modellerde olan

yanlışların tahlilleri yapılarak olası hataların aradan kaldırılması olası risklerin azaltılması yönünde çalışmalar yürütölerek tamamen kendilerinin değır yöntemleriyle yeni ekonomi sistemlerini oluşturmuştur. Japon modelinde çalışan elemanların ayrı ayrılıkta kişilerin tüm kolektifin üye olmasının his etmesi ve bununla da kendi emeklerinin karşılığının alınmasının duyması onların sosyal mesuliyetlerin artmasına ve aynı zamanda kolektif karaların verilmesine neden olan önemli faktörlerden birisidir (ILO, 2014:17).

Japon ekonomisinin diğır ölke ekonomilerinden farklı kılan sebeplerden biriside ölkenin üretim sisteminde ham maddelerin fazlasıyla daha az kullanılması ve üretimi daha üst kıdemeler çıkartılmasını temin etmektir. Tabi ki de bildiğımız kadarıyla Japonya yer altı kaynaklara ve aynı zamanda enerji kaynaklarına sahip olmaya bir devlet olduğı halde bile bu kadar yüksek kâr marjı kazanıyor. Bu da kendinde bazı batı ölkelerinin ekonomi alanında araştırma yapan firmaları ve ekonomistler düşündürüyor. Japon ekonomistleri söylentilerine esasen Japon ekonomisi sabırla ve basit ekonomi şartlarının ve kurallarına uyarak dünya piyasasında bugün ki yerini almıştır.

Bildiğımız üzere Japon ekonomi modelinde farklı uluslararası firmaların dünya piyasasında büyük pay sahibiler tabi ki de bu firmaların yönetim sistemlerinde kendilerine özel uygulamaları vardır. Mesela Toyota firması 1970 yılından kendine özel sistem tatbik etmiştir ve diğır firmalarda bu sistemi uygulamışlar. Böyle ki Toyota firması depolarında daha az ürün tutarak her zaman üretim bantlı çalıştığından deposunda ürünlerinin sayısını azaltarak depo masraflarını azaltmış ve üretimde daha az risklerle üretimi yapmıştır. Tabi ki de bunun kendisine özel uygulamaları vardır ve daha kaliteli ürünlerin üretimi için Japon firmaları aşağıdaki fonksiyonlarını kullanıyorlar (Upwork, 2019:21).

- Üretim bandının me ürün kalitesinin her zaman kontrol edilmesi
- Karşıdaki hedeflere varmak için insan şahısların de allaştırılması

Ürün çeşitlerinin ayarlanması üç kategori Japon ekonomi modelinde birbirinden asılı olamadan ilerleyen ve üretim maliyetlerini azaltan bir ekonomi sistemidir. Japon ekonomi modelini ayrıntılarından birisi özellikle hatasız üretim sistemidir. Bu sistemde üretimde yanlışların aradan kaldırarak üretimde aksamaların düşürölmesi masrafların azaltılması ve üretim bandında her zaman sirkölasyonun ilerlemesine neden olmaktadır. Hatsız üretim sisteminin sağlanması için Japonlar hataların araştırılması ve belirlmesi diğır iki metottan kullanıyorlar. Araştırmalara yaparak üretim bandındaki sıkıntıların kaldırılması ve üretim elemanlarının o hataların tanıtılması için eğitimlerin sunulmasını yapıyorlar (Di Martino ve Wirth, 1990: 320).

Japon ekonomi sistemini temelinde her zaman üretim duruyor ve bu üretimin her zaman bu kadar kısa zaman içerisinde bu kadar hızla ilerlemesi ve dünya pazarında büyük hacimli paylara sahip olmasının temelinde üretimde inovatif yaklaşım ve inovatif üretim sistemi duruyor. Yukarıda söylediğimiz gibi Japon ekonomi modelinde her zaman yenilikçi bir yaklaşım vardı Japonlar bu sistemi daha ileriye taşıyarak üretimde inovatif yaklaşımlar tatbik etmeye başladılar bu yaklaşım üretim sisteminde olan kişilerden en alt çalışanından genel yönetim kuruluna kadar her kesi kendisinde birleştirilmektedir. Japon Sisteminin kendisinin diğer ekonomi metottan farkı şudur ki uygulanan tüm ekonomi metotlar yönetimimin tüm aşamalarını kapsıyor.

Japon ekonomi modelinde insan rezervlerine fazlasıyla önem veriliyor o nedenle ki onlara göre insan rezervleri tükenmeyen bir rezervelerdir ve bu güçlerden her zaman daha efektif kullanarak yeniliklerin sağlanmasını temin ediyor (Martino ve Wirth, 1990: 325).

Tüm belirtilen türler hepsi Japon ekonomisinde Kaizen ekonomi modelidir, böyle ki bu ekonomi model yukarıda söylediğimiz gibi Japon kültüründen ve örfünden kaynak alarak ve yeni nesil ekonomi şartlarına ayak uydurarak daimî yenilikçi eğitici prensiplerine ve aynı zamanda çalışan kadronun eğitilmesine ve daim bu sistemin şartlarına ayak uydurulmasını sağlamaktadır.

Japonya, benzersiz bir ekonomi sistemi ve işletme tarzına sahiptir. Japon ekonomi sistemi, karma bir piyasa ekonomisi olarak kabul edilir ve devletin güçlü bir rolü vardır. İşletme tarzları ise Japonya'nın güçlü sanayi tabanı, yenilikçilik ve kalite odaklı yaklaşımıyla karakterizedir. İşletme tarzlarının bazı özellikleri şunlardır:

Keiretsu Yapısı: Japon işletmeleri genellikle keiretsu olarak adlandırılan bir gruplaşma yapısına sahiptir. Keiretsu, birkaç büyük şirketin yan kuruluşları, tedarikçileri ve finansal kurumlarla güçlü ilişkiler kurduğu bir ağıdır. Bu ağlar, işletmeler arasında ortaklığı, iş birliğini ve uzun vadeli ilişkileri teşvik eder.

Kalite Odaklı Yaklaşım: Japon işletmeleri, yüksek kalite standartlarına odaklanırlar. Ürün ve hizmetlerde mükemmeliyeti sağlamak için sürekli iyileştirme ve kalite kontrol önemlidir. Kalite odaklı yaklaşım, müşteri memnuniyetini sağlamaya ve dünya çapında rekabet avantajı elde etmeye yöneliktir.

İnovasyon ve Teknoloji: Japon işletmeleri, inovasyona ve teknolojik gelişmelere büyük önem verir. Araştırma ve geliştirme faaliyetlerine yatırım yapar, yeni ürün ve teknolojiler geliştirir. İşletmeler, rekabet avantajını sürdürebilmek için sürekli olarak yeni fikirler ve teknolojik yenilikler üretmeye çalışır.

Uzun Vadeli Planlama: Japon işletmeleri genellikle uzun vadeli planlamaya odaklanır. Kararlar, işletmenin uzun vadeli hedeflerine ve sürdürülebilir büyüme stratejilerine uyumlu olarak alınır. İşletmeler, uzun vadeli büyüme potansiyeline sahip sektörlerle ve projelere yatırım yapar (Bailey ve Kurland, 2002: 125).

İşçi Disiplini ve Sadakati: Japon işletmeleri, işçi disiplini ve sadakatine önem verir. İşçiler, şirkete bağlılık gösterir ve uzun süreli istihdam ilişkilerine değer verilir. İşletmeler, çalışanların motivasyonunu ve yeteneklerini geliştirmek için eğitim ve kariyer fırsatları sunar.

Japon ekonomi sistemi ve işletme tarzları, yenilikçilik, kalite, iş birliği ve uzun vadeli düşünceye dayanır. Bu faktörler, Japonya'nın endüstriyel gücünü ve rekabet avantajını destekler.

1.4.7. Alman Ekonomi Sistemi ve İşletme Tarzları

Bildiğimiz üzere dünya ekonomisinin de oluşan değişimlere ülkeler arasında olan gerilimler politik uygulamalar ve en gergini olan savaş zamanlarıdır. Bu dönem boyunca ülkelerin bu süreçleri nasıl değerlendirmesi ve aynı zamanda olmuşmuş olan krizi durumlarını nasıl bir şekilde fırsata çevirmeleri ve bundan ülkedeki özel işletmelerin nasıl fayda sağlayacağı en önemli bir faktördü. Birinci ve İkinci dünya savaşlarında mağlup olarak ayrılmış Almanya ikinci dünya savaşı sonrasında ekonomisinde yeni bir kalkınma dönemine giriş yaptı böyle ki artık narsisti rejiminden kurtulan alman ya yeni yatırımlarla aynı zaman da dünya örgütlerinden aldığı kredileriyle yeni bir düzen sistemine geçiş yaparak günümüzün alman ekonomi sistemini oluşturdu. Dünyada kendisinin ekonomideki gücüyle ve sanayisiyle kendisinin alt yapısıyla en güçlü ekonomi güçlerden birisi de Alman devletidir. Alman ekonomisi dünya pazar piyasa ekonomisinin şartlarına uygun bir şekilde üretim yenilikçi prensiplerine uygun bir olarak dünya ekonomi piyasasında büyük paya sahibidir. Tabi ki de bunun temelinde Almanların dünya ekonomi şartlarında kendilerinin ekonomi modelinin oluşturulmasıyla dünyada haddinden fazlasıyla kendinin ekonomi gücüne neden olmuştur (Deloitte, 2020: 4).

Bilindiği üzere Almanya ekonomisi ikinci dünya savaşına kadar ki ve sonra ki diğer dönemler olmakla iki farklı dönemden geçmiştir. İkinci dünya savaşına kadar olan dönemde alman ekonomi sanayisi hep askeri yönlü çalışmalar yürütmüş tabi ki de buda kendisinde ekonominin taraflarını tam hızlı bir şekilde gelişmemesine neden olmuştur. 1938 Yılında Almanya savaşa hazırlandı dönemde yeni kömür madenlerinin işgal yapmasıyla daha da sanayisi gelişmeye başlamıştır ama bu gelişmelerin büyük bir kısmı tabi ki de askeri yönde sağlanıyordu. İkinci dünya savaşından sonra Almanya'nın savaşı kayıp etmesinden sonra ve Almanya'nın iki

ayrılmasıyla tamamen alman ekonomi sistemi ve sanayisi tamamen mahvoldu. Almanya'nın Sovyetler tarafında kalan kısmı tamamen Sovyet komünist sisteminde yönetildi. Yani kolektif sanayi kurumların hepsi devlete mahsus bir şekilde yönetiliyordu. Batı Almanya'sıysa tamamen farklı düzeyde yani kapitalist münasebetlerin tam merkezinde olan bir devlet tarzında de batı ve Amerika tarafından yönetiliyordu. 1945 yılından sonra Batı Almanya'sı Amerika'dan krediler ve finansal diğer destek alarak ülkenin ekonomi kalkınması sanayinin eskisinden daha hızlı bir şekilde kalkınmasına ve dünya piyasasında alman ürünlerinin payının çoğalmasına neden oldu. Tabi ki de almanlar kendilerinin yeni dönemlerinde alt yapılarının kurulması ve ekonomide daha hızlı kalkınmaları için kendilerinin 1950 yılında ekonomi anayasalarını belirttiler (Aguilera, 2016:62).

1950 Yılından başlayarak Almanya'da yeni ekonomi anayasa üzerinde çalışmalara başlatıldı savaşın ülke ekonomisine ve sanayisine vurmuş olduğu tüm zararın aradan kaldırılmasına yönelik ve aynı zamanda ülkede yeni altyapı sistemin kurulması üzerine çalışmalar başlatıldı. İlk maddelerden birisi şudur ki temel sektörlerin millileştirilmesine yönelik çalışmaların başlatılması. Bu da ondan ileri gelmektedir ki devlet ülkede temel sektörlerde dışa bağımlılığı aradan kaldırılması ve ülkedeki en önemli sektörlerin direk olarak devlet tarafından yönetilmesine kendinde birleştirmektedir. Tabi ki de bu kural devlette bazı değişiklikleri neden olacaktı ki bununla da ilgili olarak devlet be tedbirleri devletin sosyal yönlü ekonomisinden ileri gelen nedenleri altında yapılacaktı yani sosyal yönlü ekonomi politikasına uygun bir şekilde hal edilmesine kendine belirtmektedir (Thulin vd., 2019: 367).

Alman ekonomisinde en önemli faktör üretim sistemidir. Üretim sistemi şartlandıran konulardan biriside direk olarak sanayinin geliştirilmesi yeni teknoloji üretim bandının oluşturulması ve üretim için enerji kaynaklarının bulunulması. Almanlar bu sistemin yürürlüğünün belirtilmesi nedeniyle disiplinli yönetim sistemi üzerinden ilerlemeye başladılar. Böyle ki üretimde olan yanlışları aradan kaldırmak için analizlerin yürütülmesi ve ortaya çıkan yanlışlıkları düzeltmek üzerine ister çalışan elemanları eğitilmesi isterse de üretim bandında ki sistemlerin daha da geliştirilmesine yönelik çalışmaların yürüterek üretim bandında yüksek üretim hızına varma. Bildiğimiz üzerine alman ekonomi sistemine etki yapan ikinci dünya savaşı dönemi ve aynı zamanda savaş sonra dönemde alman ya iki tarafa bölünmesiyle bir kısmı demokratik alman sistemi diğer güney kısmıysa Sovyetler birliği tarafın da kalan Almanya olarak belirlendi. Aynı millet ve aynı coğrafya olmasına bakmayarak farklı ekonomi modellerle ve farklı politik kurallarla yönetilmesinden dolayı ülkenin iki kısmı arasında uçurumlar kadar ekonomi, politik, yaşam ve bu gibi diğer faktörlerde farklar ortaya çıktı. Bu bir daha bunun

ispat ediyor ki ekonomi modeller ister devletlerin isterse de özel sektörün her zaman değişmesine ve farklı yönlere gitmesine sebep olmaktadır.

Almanya, özgün bir ekonomi sistemi ve işletme tarzına sahiptir. Alman ekonomi sistemi, sosyal piyasa ekonomisi olarak adlandırılır ve kapitalist piyasa ekonomisi ile sosyal devletin birleşimini temsil eder. İşletme tarzları ise Almanya'nın güçlü sanayi tabanı, yüksek kalite standartları ve işçi katılımıyla karakterizedir. İşletme tarzlarının bazı özellikleri şunlardır:

İşçi Katılımı: Alman işletme tarzında işçilerin katılımı ve temsil hakkı önemli bir unsurdur. İşçilerin sendikalar ve işçi temsilcileri aracılığıyla işletme yönetimine dahil edilmesi, karar alma süreçlerinde onların görüşlerinin dikkate alınmasını sağlar (Cho, 2020: 4).

Uzun Vadeli Düşünce: Alman işletmeleri genellikle uzun vadeli planlamaya ve sürdürülebilir büyümeye odaklanır. Kararlar, işletmenin uzun vadeli hedeflerine uyumlu olarak alınır ve kısa vadeli kazançlar yerine uzun vadeli sürdürülebilirlik ön planda tutulur.

Yüksek Kalite Standartları: Almanya, yüksek kalite standartlarına sahip ürün ve hizmetler üretme konusunda tanınır. İşletmeler, ürün kalitesine ve müşteri memnuniyetine büyük önem verir. Alman işletmeleri genellikle inovasyon ve teknolojik gelişmelere de yatırım yaparak rekabet avantajı elde etmeye çalışır.

İşçi Hakları ve Sosyal Güvenlik: Alman işletmeleri, işçi haklarına ve sosyal güvenlik önlemlerine önem verir. İşçiler, çalışma saatleri, ücret düzeyleri, iş sağlığı ve güvenliği konularında koruma altındadır. Ayrıca, işçilere geniş kapsamlı sosyal güvenlik ve emeklilik hakları sunulur (Spurk ve Straub, 2020:2).

İş birliği ve Eğitim: Alman işletmeleri, iş birliği ve eğitime büyük önem verir. İşletmeler, yerel, bölgesel ve ulusal düzeydeki iş birliği ağlarına katılır ve sektörler arası iş birliği geliştirir. Ayrıca, işçilere sürekli eğitim ve yetenek geliştirme imkanları sunulur.

Alman ekonomi sistemi ve işletme tarzları, yüksek rekabet gücüne, istikrarlı bir iş ortamına ve sosyal adalet prensiplerine dayanır. Bu faktörler, Almanya'nın ekonomik başarısının temelini oluşturur.

BÖLÜM 2: ULUSLARARSI EKONOMİLERDE MAKRO VE MİKRO EKONOMİK ÇEVRESEL FAKTÖRLERİN KAMU VE ÖZEL SEKTÖR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Uluslararası ekonomiyi etkileyen makro çevresel faktörler, çevre, iklim değişikliği, doğal kaynaklar, enerji politikaları ve sürdürülebilirlik gibi unsurları kapsar. Bu faktörler, ekonomik faaliyetlerin çevresel etkilerini, kaynak kullanımını ve sürdürülebilirlik hedeflerini belirlemede önemli rol oynar. İşte uluslararası ekonomide etkili olan bazı makro çevresel faktörler (Fai, 2019).

Çevre Politikaları: Ülkeler arasındaki çevre politikaları, doğal kaynak kullanımını düzenlemeyi, çevresel etkileri azaltmayı ve sürdürülebilirlik hedeflerini desteklemeyi amaçlar. Uluslararası çevre anlaşmaları, sera gazı emisyonları, atık yönetimi, su kaynaklarının korunması gibi konuları ele alır.

İklim Değişikliği: Küresel iklim değişikliği, uluslararası ekonomiyi etkileyen önemli bir faktördür. Artan sıcaklık, deniz seviyesinin yükselmesi, ekstrem hava olayları gibi iklim değişiklikleri, tarım, enerji, su kaynakları, turizm gibi sektörleri etkiler. Bu nedenle, iklim politikaları ve karbon azaltma çabaları uluslararası düzeyde önem kazanmıştır (Uyargil, 2018: 35).

Doğal Kaynaklar ve Enerji Politikaları: Uluslararası ekonomide doğal kaynaklar, enerji politikaları ve enerji güvenliği önemli bir rol oynar. Petrol, doğal gaz, madenler gibi kaynaklar, uluslararası ticaretin ve ekonomik ilişkilerin belirleyici unsurlarıdır. Enerji politikaları, enerji arzı, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı gibi konuları kapsar.

Sürdürülebilirlik: Sürdürülebilirlik, uluslararası ekonominin temel bir unsuru haline gelmiştir. Ekonomik faaliyetlerin çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarını dengelemeyi amaçlar. Sürdürülebilirlik, yeşil ekonomi, toplumsal adalet, gelir eşitsizliği, işçi hakları gibi konuları içerir. Sürdürülebilirlik hedeflerine yönelik politikalar ve uygulamalar, uluslararası ekonomide önemli bir trend haline gelmiştir.

Bu makro çevresel faktörler, uluslararası ekonomik faaliyetleri etkileyerek işletmelerin stratejilerini, üretim süreçlerini ve pazarlama yöntemlerini şekillendirir. Ekonomik büyüme, ticaret akımları, yatırımlar gibi unsurlar, bu çevresel faktörlerle uyumlu bir şekilde sürdürülebilirlik ilkesiyle ele alınmalıdır.

2.1. Makro Ekonomi Sistemi

Makroekonomi sistemi, bir ülkenin veya bir ekonominin genel performansını ve davranışını inceler. Makroekonomik sistem, ekonomik büyüme, işsizlik, enflasyon, milli gelir, ticaret dengesi gibi geniş ölçekli ekonomik göstergeleri analiz eder. İşte makroekonomi sistemi bileşenlerine bir göz atalım:

Ulusal Gelir: Makroekonomik sistemdeki temel ölçüm, bir ülkenin milli geliri veya milli hasılasıdır. Milli gelir, bir ülkede belirli bir dönemde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin toplam değerini temsil eder. Milli gelir, bir ülkenin ekonomik aktivitelerinin genel bir göstergesidir ve büyüme, refah düzeyi ve yaşam standardı ile ilgili bilgiler sağlar.

İstihdam ve İşsizlik: Makroekonomi sisteminde istihdam ve işsizlik düzeyleri önemli bir konudur. İstihdam oranı, bir ülkedeki çalışanların toplam nüfusa oranını ifade ederken, işsizlik oranı, iş gücündeki istihdam edilebilir kişilerin çalışma isteği ve becerilerine rağmen iş bulamama durumunu yansıtır. İşsizlik oranı, ekonomik performansın bir göstergesi ve işgücü piyasasının sağlığını yansıtan bir faktördür (Handy, 1994: 112).

Enflasyon: Enflasyon, fiyat düzeyindeki genel artışı ifade eder. Makroekonomik sistemde enflasyon oranı, tüketici fiyatları veya toptan eşya fiyatları gibi belirli bir sepetin fiyatlarındaki yıllık değişimi ölçer. Enflasyon, fiyat istikrarını etkileyen bir faktördür ve tüketici satın alma gücünü ve para değerini etkiler.

Para ve Maliye Politikası: Makroekonomik sistemde para politikası ve maliye politikası önemli rol oynar. Para politikası, merkez bankası tarafından para arzının kontrol edilmesini, faiz oranlarının belirlenmesini ve fiyat istikrarının sağlanmasını içerir. Maliye politikası ise hükümetin harcamalarını, vergileri ve borçlanmayı yönetir. Bu politikalar, ekonomik büyümeyi, enflasyonu, istihdamı ve diğer makroekonomik göstergeleri etkiler (Clinton, 2006:180).

Dış Ticaret ve Uluslararası Ekonomi: Makroekonomik sistemde dış ticaret ve uluslararası ekonomik ilişkiler önemli bir rol oynar. Uluslararası ticaret dengesi, bir ülkenin ihracat ve ithalat arasındaki dengeyi ifade eder. Dış ticaret, ekonomik büyümeyi, gelir dağılımını ve ülkenin rekabet gücünü etkiler. Ayrıca, döviz kurları, dış borçlar, yabancı yatırımlar gibi uluslararası ekonomik faktörler de makroekonomik sistemde dikkate alınır.

Makroekonomi sistemi, bir ülkenin ekonomik performansını anlamak ve ekonomi politikalarının etkilerini değerlendirmek için kullanılır. Bu faktörlerin birbirleriyle etkileşimi

ve politika kararlarının sonuçları, ekonomik büyüme, istihdam, enflasyon, gelir dağılımı ve diğer ekonomik göstergeler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Dünya ekonomisinin yönetiminde her zaman tarihin farklı zamanlarında farklı ekonomi uygulamalar yaparak dönemin şartlarına ayak uydurmağa ekonominin kriz noktalarında çıkarmağa ve aynı zamanda işletmelerin ayakta kalmasını daha da sağlamağa çalışmışlar. Ülkelerin devlet ve özel sektörlerinde her zaman karşılıklı iletişim yönlendirme durumları olmuştur. İşletmeler he zaman farklı mikroekonomi şartlara ayak uydurarak işletme içinde kalkınma ve genişleme fırsatlarını yakalamağa çalışmışlar ama en önemli faktörlerden biriside şudur ki işleme içinde mikroekonomi durumlara etki yapan ister devlet içinde isterse de uluslararası ekonomide makroekonomi bir durum vardır. Şu anki dünya ekonomisinde makro ekonomiye ve aynı zaman da mikroekonomiye etki yapan politik, sosyal, coğrafi ve gibi diğer faktörler vardır böyle ki ekonominin yakından etkileyen bu durumlar direk olarak işletmelerin durumlarını etkilemektedir. Dünya ekonomi sistemine baktığımız da ister devletlerin biri bir le karşılıklı yaptığı anlaşmalar isterse de uluslararası firmaların bir birisiyle karşılıklı anlaşmalar yaparak makroekonomi sistemlerini ana arterlerini oluşturmaktadır (Phan, 2020:6-8).

Makroekonomi sistemler aynı zamanda ülke ekonomilerinde devlet ve özel işletmelerin ve aynı zamanda devlet kurumlarıyla işletmeler arasında bağın oluşmasında önemli faktörleri kendinde taşımaktadır. Makroekonomi sistemler ülke ekonomilerinin ve işletmeleri kendi bünyesinde barındıran yapıların ve aynı zaman da politik şartların göz önünde bulundurarak ülkede olan ekonomi sistemlerin ve ekonomi yönetim modellerin dönemin şartlarına uyum sağlayacak bir şekilde kurulmasını kendi belirtmektedir. Makroekonomi sistem söylediğimizde ülkenin faiz oranları, ülkedeki enflasyon derecesi, yıllık gayri safi gelir tutarı, milli gelir tutarı kişi başına düşen yıllık gayri safi gelir tutarı ve oranı ve bu gibi diğer ekonomi faktörler direk olarak ülkenin makroekonomi sisteminin içeriğini teşkil etmektedir (Nikiforuk, 2007:15-29).

Yukarıda ifade edilen bu makroekonomi sistemin içeriğinin devletin ekonomi politikasına ve aynı zamanda uygulamakta olduğu ekonomi modele ayak uydurarak ülke vatandaşlarının ve aynı zamanda ülkede ki işletmelerin kalkınmasına yönelik bir şekilde ayarlanması en önemli faktördür. Makroekonomiye etki yapan çevre faktörleri de var ki bu çevre faktörler politik sosyal coğrafi teknoloji ve insan ve diğer bu gibi çevre faktörlerinin etkisiyle ekonomide farklı yönlerin oluşmasına aynı zamanda makroekonomi çevre faktörlerinin ve diğer bu gibi ekonomi faktörlerde istikamet değişmesine neden olmaktadır. Buna misal olarak en son dönemlerde oluşan korona virüs salgınıdır ki bu durum tüm dünya devletlerinin ekonomi sistemini derinden etkileyen ve virüs dönemi boyunca ekonominin farklı istikametlerde yön değiştirmesine neden

oldu. Aynı zamanda günümüz dünyasında korona virüs sonra süresini yaşamağa devam etmekteyiz. Bu süreç boyunca dünyada olan ekonomi kriz yüksek fiyatlar enflasyonun en yüksek orana çıkmasıyla makroekonomi sisteme de belirli değişikliklerin oluşmasına etki yapıyor ve günümüz dünyasında makroekonomi sistemin korona virüs nedeniyle teknoloji sisteme yönelik alt yapısının daha da büyütülmesine neden olmuştur.

Geçtiğimiz dönem şu an itibariyle ülke ekonomilerinde farklı değişikliklere neden olan virüs dönemi sonrası ülkelerin makroekonomi politikası tamamen değişmişti ve makroekonomi sistemler ilk baş da ülke içinde enflasyon oranlarının indirilmesine yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. Bundan başka Rusya-Ukrayna savaşının çıkmasıyla da ülkelerin ekonomi, enerji ve gıda sektörlerinde krize girmelerine neden olmuştur. Bu nedenle dünya ülkeleri ve işletmeleri bu makroekonomi durumdan en az kayıplarla çıkmak ve tam tersi olarak da bazı işletmeler bu makroekonomik kriz durumunu fırsata çevirmeyi başardılar (Hays,2005:23).

Böyle ki bu dönemlerde finansal durumları iyi olan işletmeler ve aynı zamanda teknoloji alt yapısını güçlü durumda olan işletmeler hem korona virüs döneminde hem de şu anki savaş dönemi krizi fırsata dönüştürmek imkânlarına sahip olmaktadır.

2.2. Mikro Ekonomi Sistemi

Mikroekonomi sistemi, ekonomik analizin bir dalıdır ve bireylerin, hane halklarının ve firmaların davranışlarını inceler. Mikroekonomi, bireylerin ve firmaların karar verme süreçlerini, fiyat oluşumunu, kaynak dağılımını ve piyasa dengesini analiz eder (Fai,2019). Mikroekonomi sistemi hakkında daha fazla bilgi:

Talep ve Arz: Mikroekonomi sistemi, talep ve arz kavramlarına odaklanır. Talep, tüketicilerin belirli bir mal veya hizmeti satın alma isteğini ve satın alma gücünü ifade ederken, arz, üreticilerin belirli bir mal veya hizmeti sunmaya istekli oldukları miktarı ifade eder. Mikroekonomi, talep ve arz faktörlerini analiz ederek fiyat oluşumunu ve piyasa dengesini anlamayı amaçlar (Edip, 1977:85).

Fiyat Esnekliği: Mikroekonomi sistemi, fiyat esnekliği kavramını inceler. Fiyat esnekliği, talebin veya arzın fiyat değişikliklerine nasıl tepki verdiğini ölçer. Talep elastikiyeti, tüketicilerin talebinin fiyat değişikliklerine ne kadar hassas olduğunu gösterirken, arz elastikiyeti, üreticilerin arzının fiyat değişikliklerine ne kadar hassas olduğunu gösterir. Fiyat esnekliği, piyasa koşullarını ve tüketici-üretici davranışını anlamada önemli bir araçtır.

Piyasa Yapısı: Mikroekonomi sistemi, farklı piyasa yapılarını inceler. Rekabetçi piyasa, monopol, oligopol ve monopolistik rekabet gibi farklı piyasa yapıları, mikroekonomik analizin temelini oluşturur. Her piyasa yapısı, fiyat oluşumu, üretici davranışı ve kaynak dağılımı açısından farklılık gösterir. Mikroekonomi, farklı piyasa yapılarının avantajlarını, dezavantajlarını ve etkilerini değerlendirir (Huberman, 1991:37).

Üretim ve Maliyetler: Mikroekonomi sistemi, firma davranışını ve üretim sürecini inceler. Firma kararları, üretim faktörlerinin kullanımı, üretim fonksiyonları, maliyetler ve kâr maksimizasyonu gibi konuları içerir. Mikroekonomi, firma davranışının nasıl şekillendiğini ve üretim faktörlerinin nasıl kullanıldığını analiz ederek verimlilik ve rekabetçilik konularında değerlendirme yapar.

Piyasa Dışı Durumlar: Mikroekonomi sistemi, piyasa dışı durumları da ele alır. Piyasa başarısızlıkları, dışsallıklar, kamu malları, gelir dağılımı gibi konular mikroekonomik analizin bir parçasıdır. Mikroekonomi, bu durumları anlamak ve uygun politika müdahalelerini değerlendirmek için kullanılır.

Mikroekonomi sistemi, bireylerin ve firmaların ekonomik davranışlarını anlamak ve ekonomik politikaların etkilerini değerlendirmek için kullanılır. Bu sistemin temel amacı, kaynakların etkin kullanımını, ekonomik refahın artırılmasını ve piyasa mekanizmalarının işleyişini anlamaktır (Jared, 2010:98).

Dünya ekonomisinde makroekonomi genel ekonomi sistemin ne kadar ekonominin arterleri olduğu kadarıyla da aynı zamanda günümüzde mikroekonomi sistemlerde dünya ekonomisinde işletmeler ve işletmelerin kendi aralarında olan iletişimlerini birleşerek dünyanın büyük ekonomi ağını oluşturmaktadır. Mikroekonomi işletme içi ve işletmelerin arasında oluşan ekonomi ağ sistemidir. Bu sistem işletmelerin içerisinde ekonomi yönetim, üretim bandı, kalite sistemi, satış pazarı ve bu gibi diğer amiller kendisinde ayrı ayrılık da mikroekonomi sistemin içeriğini oluşturmaktadırlar. Küreselleşen dünyada, küçük firmaların yeri gün geçtikçe sürekli önem kazanmaktadır. Söz konusu ticari işletmeler, ülkelerin ekonomik kalkınmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda küçük işletmeler ülkenin ekonomisinin temelini oluşturmaktadır. Küçük işletmeler bölgeler arasında eşitliği ve kaynakların verimli tüketimi sağlamaktadır. Ayrıca ülkenin pazarlama stratejilerine de yön vermektedir.

Küçük işletmeler, ülkelerin istihdam sayısının artmasını sağlamaktadır. Ülkemizde de istihdam ve girişimci sayısının olumlu yönde etkilemesini sağlamaktadır. Bu yüzden küçük çaplı işletmelerin ülke içindeki etkisi sürekli artış göstermektedir. Küçük ölçekli firmalar, esnek

yapıları ile diğerlerinden ayrı olmaktadır. Bu sayede ülkeye farklı bir hareketlilik sağlamaktadır. Bunlara ek olarak ülke ekonomisinin kalkınmasında etkili bir yapısı bulunmaktadır.

Liberal pazar modelinde en önemli faktörlerinden biriside şudur ki ülke ekonomisinde orta düzeyde küçük işletmelerinin daha da sayısının artırılması istihdamın daha kolay bir şekilde sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Amerikan modelin de bu yaklaşım büyümek de olan dünya ekonomisinde dünya devletlerinin çoğusun da küçük işletmelere daha önem veriliyor. Tabi ki de bunun kendisine özel nedenleri vardır. En önemli nedeni liberal pazar modeli bildiğimiz gibi serbest piyasa ekonomisine uygun şekilde ilerlediği için küçük işletmeler piyasada çoğalarak serbest piyasanın daha fazla kişilerin elinde olmasına neden olmaktadır ki buda piyasanın başka bir şekilde yani büyük firmaların elinde çokta fazla olmamasına neden olmaktadır. Bu amaçla dünya devletleri şu anki dönemde serbest pazar piyasasının şartlarını yerine getirmek için orta ve küçük düzeyde olan işletmelere destek kampanyaları yürütülüyor tabi ki de buda ülkede mikroekonomi durumların daha da gelişmesine ve kalkınmasına neden olmaktadır (Andrew, 2009:136).

Mikroekonomi sistemde işletmelerin çapından büyük, orta ve küçük olmasından asılı olmayarak bu tarz işletmelerin her zaman piyasanın durumunu ölçerek ve aynı zamanda ülkenin ekonomi sistemini göz önünde bulundurarak yatırımlarını ve üretim aynı zaman da pazar satış oranlarını bu sistem üzerinden belirliyorlar. Buna misal olarak işletmelerin piyasa da ölçmelerin yapılması analizlerin yapılmasıdır ki işletmelerin daha fazlasıyla Swot analizleri yürüterek piyasanın veya ürünün zayıf ve güçlü taraflarını ölçme imkanlarına sahip olmaktadırlar. Mikroekonomi sistemi her zaman makroekonomi durumları gözden geçirerek gerekli analizleri yaparak her zaman dünyanın ekonomi ve politik yönetimlerini gözden geçirerek kısa, orta ve uzun vadeli üretim, dağıtım ve finansal yapılarını ve politikasını oluşturmaktadır ki bu da mikroekonomi sistemin alt yapısını arterlerini oluşturmaktadır (Dorothy, 2007:249).

2.3. Mikro Ekonomi Çevresel Faktörler

Piyasada olan tüm işletmeler sürekli dinamik bir şekilde değişken olan bir çevrede çalışıyorlar ve bu piyasa ekonomisine her zaman ayak uydurmak mecburiyetindeler. Günümüzde olan tüm işletmeler serbest piyasa ekonomisinde rekabet koşullarında ayakta kalmak için rekabet piyasasında çalışıyorlar ve bu rekabete uyum sağlamaktadırlar. Tabi ki de işletmeler bu koşulların ve dinamik pazar şartlarının değişikliklerini önceden belirtmeli ve işletmelerini o yönde çalışmalar yapmalıdırlar. İşletmeler gelecekte ayakta kalmaları için ilk önce çevre

faktörlerini derinden bilmeli ve bu çevre faktörlerini değişim dinamiğini izlemelidir. Çevre faktörleri söyledik de mikro ve makro çevre faktörleri belirtiliyor. Bu faktörlerin işletmelere farklı noktalardan etkileri vardır.

Mikroekonomi çevresel faktörleri, mikroekonomik kararların ve davranışların çevresel etkilerini ve çevresel faktörlerin mikroekonomik sistem üzerindeki etkilerini anlamaya odaklanır. İşte mikroekonomi çevresel faktörleriyle ilgili bazı örnekler:

Çevresel Maliyetler: Çevresel faktörler, üretim süreci ve tüketim faaliyetleriyle ilgili çevresel maliyetlerin hesaplanmasını içerir. Bir işletme, üretim yaparken çevreye zarar verebilir ve bu zararlar ekonomik maliyetlere yol açabilir. Örneğin, bir fabrikanın hava veya su kirliliği yaratması, çevresel maliyetlere neden olabilir ve bu maliyetler üretim maliyetlerine eklenir.

Doğal Kaynakların Kullanımı: Mikroekonomik sistemde doğal kaynakların kullanımı önemli bir faktördür. Firmalar, üretim sürecinde doğal kaynakları kullanır ve bu kaynakların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi önemlidir. Doğal kaynakların sınırlı olması ve tükenme riski, kaynak kullanımıyla ilgili mikroekonomik kararları etkiler (Payzın, 1961:32).

Yeşil Teknolojiler: Çevresel faktörler, yeşil teknolojilerin benimsenmesini teşvik eder. Yeşil teknolojiler, çevreye daha az zarar veren ve daha sürdürülebilir olan teknolojilerdir. Mikroekonomi, yeşil teknolojilerin maliyetleri, verimliliği ve benimsenme sürecini analiz eder.

Çevresel Düzenlemeler: Çevresel faktörler, hükümetlerin çevresel düzenlemeleri ve politikaları oluşturmasını etkiler. Mikroekonomi, çevresel düzenlemelerin firmaların kararları üzerindeki etkisini ve bu düzenlemelerin piyasa dengesine etkilerini inceler.

Tüketici Tercihleri: Çevresel faktörler, tüketicilerin çevresel faktörlere duyarlılık düzeyini etkiler. Tüketiciler, çevreye dost ürünleri tercih edebilir ve bu da firmaların üretim kararlarını etkiler. Mikroekonomi, tüketici tercihlerinin çevresel faktörlerle nasıl ilişkili olduğunu ve bu tercihlerin pazar talebini nasıl etkilediğini inceler (Donald, 2005:58).

Mikroekonomi çevresel faktörleri, çevresel sürdürülebilirlik, kaynak yönetimi ve çevre dostu üretim gibi konuların mikroekonomik analizini içerir. Bu faktörler, mikroekonomik kararların çevresel etkilerini değerlendirmek ve çevre dostu işletmecilik uygulamalarını teşvik etmek için önemlidir.

Herhangi bir işletme için mikro çevre faktörleri söyledik de tedarikçiler, müşteriler, rakipler, işletmeler, araçlar bunların hepsi işletmelerin çalışmasına yön veren ve etki yapan mikroekonomi amilleridir.

En güçlü mikroekonomi çevre faktörlerinde biriside müşteri çevresidir. Böyle ki her gün piyasada durmadan artmakta olan firmalar müşterilerin seçim imkânlarını daha da büyütüyorlar tabi ki de buda firmalara arasında daha fazla yeni müşteriler kazanmak için rekabet ortamının sertleşmesine ve firmaların yönetim sistemlerinin farklı yönlerle yönelmesiyle sonlanıyor. Tabi ki de piyasada müşterilerin seçenek imkânları firmalar tarafından çoğalsa da piyasada alıcı kitlesi olan müşterilerinde sayısı durmadan artmaktadır. Müşterilerin sayısının artması müşteri zevklerinin farklı olması tabi ki de firmaları üretim bandının yenileştirilmesi yeni düzeye de çalışmaların yürütülmesine başlanıyor. Müşterilerin hangi ürünlere daha fazla tepkisinin olmasının hangi ürünleri daha fazla talep ettiğini belirtmek için işletmeler müşterilerin taleplerin belirlemek için çalışmalar yürütmeye başlamışlar ve bunula da müşteriler için pazarlama kavramı ortaya çıkmıştır. Pazarda müşterilerin istek ve taleplerine özel ürünlerin hazırlanması en önemli faktörlerden birisi olmuştur. Bununla alakadar olarak işletmelerin gerçekleştirmiş olduğu 5 çeşit pazar kavramı vardır (Viboud, 2006:65).

Tüketici pazarı: Bu pazarda müşteriler aldıkları ürünleri sadece kendileri taleplerini karşılamak için sadece kendileri tarafından tüketilen ürünler pazarına ayrılmış olmaktadır. İşletmeler bu sebepten müşterin sadece kendi taleplerine uygun üretim bandını oluşturmaktadır.

Üretici Pazarı: Bu pazar tüketici pazarında farklı olarak bir işletmenin ürününü diğer başka bir işletme kendi üretiminde kullanmak için ürünleri satın alıyor bu durumda sarın alınan ürünün bir istikametli tüketimi oluşmuyor tam aksi birkaç yönlü tüketici tarafı oluşuyor.

Satıcı Pazarı: Bu pazarda herhangi ürünün alınarak belirtilmiş kâr marjıyla yeniden satılması planlanıyor. Yani ürünün birkaç işletmeden geçerek tüketiciye ulaşıyor.

Kamu hizmeti için işletmeler tarafında üretilen ürünler. Bu ürünler belirli bir tabakanın ihtiyaçlarını karşılamak için hazırlanıyor (Ekoavrasya, 2005:93).

Uluslararası pazar şartları işletmeler için diğer pazarlardan baya fark ediyor. O sebepten ki uluslararası pazar diğer pazar şartlarından farklı olarak daha büyük şartlarda çalışıyor. Bu yüzden firmalar kendilerinin satış bandını genişletmek için daha büyük pazar arıyorlar. Bu nedenlerde uluslararası piyasalarda araştırmalar yapıyorlar ve müşteri değerlendirmeleri ve toplumsal olarak işletmeler müşteri kitlesi aramasına çıkıyorlar. Yukarıda söylediğimiz çevresel faktörlerin işletmelere iyi ve kötü yönde etkileri vardır. Müşterilerin her zaman firmanın ürünlerine etkisinin olması firmaya daha fazla kar sağlar bu firmaların işletmelerin daha büyük üretim bandına geçit yapmalarına etki yapar. İlave olarak yeni pazarların bulunması ürünlerin daha da büyük pazarlara çıkartılmasıyla işletmenin kapasitesinin büyümesine neden

olmaktadır. Ama bazı zamlar işletmeler daha büyük pazarlara sahip olmak için daha büyük pazar araştırmaları, pazarlamalar ve müşteri arayışında olurken firmanın ürünlerine eski dönemden ilgisi olan insanlar yani firmanın eski müşterilerine olan ilgi azalırsa bu zaman işletmenin büyük pazarlara çıkması bir yana işletme eski pazarlarını bile kayıp etme riskiyle karşı karşıya kala bilir buda bu çevre faktörünün en önemli aşamalarından birisidir.

Tüm işletmeler kendilerinin üretim bandını gerçekleştirmek için ham maddelere diğer ürünlere aşırı derecede talep duyuyorlar. Bu nedenlerde işletmeleri aşırı yakından etkileyen mikro çevre faktörlerinden birisi de tedarikçilerin işletmelere talep ettiği ürünleri zamanında yetiştirmek için yapılan anlaşmalar mikroekonomi çevre faktörlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Böyle ki üreticilere ham maddelerin ve üreticiler için diğer ürünlerin zamanında ulaşmadığı halinde işletmelerin üretim bandında aksaklık yaşıyor böyle ki bu aksaklıklar kısa dönemde olduğunda üretimin zayıflamasına uzun zamanlı aksaklık olduğu haldeyse tüketicilere ürünlerin zamanında ulaşmadığı için işletmenin piyasadaki payı azalmağa başlar. Bu açıdan işletmelere etki yapan mikroekonomi çevre faktörlerinden tedarik en önemli pozisyonlardan birisidir. Tedarikçilerin işlerinde yaptıkları yanlışlar ve gecikmeler zamanı işletmenin üretim bandının zayıflamasına hatta durmasına neden olduğu halde ise firmalar kâr marjının durmadan azalmasına neden ola bilir. Bu nedenle firmalar tedarikçilerle yapılan anlaşmalarda zamanında zaman kaybı yaşamadan talep edilmiş ürünleri üretim yapan işletmelere zamanında yetiştirmekte mükelleftirler (Huberman, 1991:31).

Bildiğimiz üzerine dünyada piyasalardaki üreticilerin ve tüketicilerin durmadan büyümesi müşterilerinin isteklerinin ve taleplerinin durmadan fazlalaştığı dönemde işletmelerde piyasa şartlarına ayak uydurarak ayakta kalma çabaları sarf ediyorlar ve rekabete dayanmak mecburiyetine kalıyorlar. Mikroekonomi çevre faktörlerinden biriside rekabet faktörüdür. Rakipler kendileri de iki kısma ayrılıyor. Mevcut rakipler ve Muhtemel rakipler aynı alanda olan mevcut işletmeler kast ediliyor yani bu durumda işletmeler mevcut rakipleri arasında piyasada daha yüksek pay sahibi olmak istiyorsa diğer işletmelerden seçilmesi gerekiyor yani müşterini cezp etmek için diğer ekonomi mikro çevresel faktörleri göz önünde bulundurarak mevcut kararlar alınarak rekabete ayak uydurmak ve piyasada kendi payını büyütmeğe çalışıyorlar. Muhtemel rakipler ise aynı pazarda olan ama hala pazara girmemiş yalnız pazar gelecek dönemde girmegi düşünen ve pazarı araştırmalara başlıyorlar. Pazarı araştırırken işletmelere rakiplerinin kullandığı üretim pazarlama fiyat satış ve bu gibi önemli faktörleri gözden geçiriyorlar bununla da rekabet analizi yapılıyor. Rekabet firmaların aynı sektörde olmamalarının ve daha büyük satış analizinin yapılmasına yönelik yapılan bir prosedür.

Firmalar arasında rekabetin artımı işletmeler arasında daha kaliteli üretim yapma daha ileriye gitme kavramları içinde firmaların daha yüksek noktalara çıkmasına neden olmaktadır. Ancak firmalara rekabet yaparken kendisinin finansal ekonomi durumundan fazla daha rekabet riskine giderek zararını daha da büyüte bilir ve daha büyük kayıplarla da karşılaşa bilirler.

Diğer önemli çevresel mikroekonomi faktörlerinden biriside aracılardır. Üretim durmadan büyümesi ve artık sınırları zorlaması nedeniyle işletmeler kendi ürünleri alıcılara ulaştırmakta, ürünlerin tanıtılmasında, finans desteğinin bulunmasında ve bu gibi diğer işletmeleri ayakta tutan faktörleri şu anki dönemde aracı firmalar ve şahsalar diğer işletmelerle yaptıkları anlaşmalar esasında yapıyorlar. Aracılar işletmelerin işlerinin hızlandırmak zaman kaybının aradan kaldırmak ve üretim sistemine yardım ederek daha fazla üretime yönelik çalışmalara yapılıyor. Aracılar çevresel faktörü en önemlisi işletmelerin yüklerinin hafifletilmesine yönelik çalışmaların yürütülmesi faktörüdür. Aracılarla önceden yapılan anlaşmalar daha sonra dönemlerde işletmelerin birbirine olan güvenlerinin daha fazlalaşmasına ve ileriye dönük çalışmaların büyütülmesi kendinde netleştiriyor. Ancak bazı aracı firmalar var ki aracılarla yapılan anlaşmalar sırasında yapılan hatalar daha sonra firmaların büyük kayıplarına neden ola bilir (Morgan, 2020:68).

Devletlerin yürüttükleri ekonomi modellerin hepsine en önemli faktörlerden biriside mikroekonomi faktör olan işletmenin çalışanları faktörüdür. Çalışanlar üretim satış ve diğer proseslerde işletmeye kazanç sağlayan ve işletmeni ayakta tutan bir amildir. Çalışanların her zaman eğitilmesi onların yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve en önemlisi onların iş ortamında çalışma şartlarının daha iyi koşullara sağlanması sonuçta üretim bandından çıkan ürünün daha kaliteli olmasına neden olmaktadır. Bu yüzden üreticiler elman seçimi ve işe alınma konularında titizliklerini her zaman korumak zorundalar. Çalışanların eğitimi bazı zaman işletmelere büyük para kayıp düşüncesini sağlayabilir ama üretimde çalışan ve işletmenin diğer hareketli noktalarında olan elemanların eğitim, çalışma ve yaşam şartlarının iyileştirilmemesi zamanı elemanların işe olan motivasyonları azalır ve buda direk olarak firmanın ürün kalitesinin azalmasına ve sonda firmanın kâr marjına kötü etkisini sağlar (Morgan, 2020:98).

Mikro çevresel ekonomi faktörlerden biriside pay sahipleri faktörüdür. Pay sahipleri işletmenin pazarlama satış ve diğer bu kimi proseslerde yakından ilgilenecek kararların verilmesine ve icraatının hayata geçirilmesine etki yapıyorlar. Pay sahipleri haklı olarak sahip oldukları firmalarda daha büyük kar kazanmak için firmanın daha karlı kararların verilmesi ekonomi açıdan pay sahiplerinin en doğal hakkıdır. Pay sahiplerinin bazı zaman yapmak istedikleri değişiklikler firmanın kâr marjını yükselte bilir aynı zamanda firmalar arasında olan rekabet

durumunu aynı zamanda piyasanın durumunu işletmenin alt yapı durumunu ve gibi işletmeye ait olan diğer mikroekonomi çevresel faktörleri göz önünde bulundurmadan yapılan değişiklikler firmaya ister üretiminde ister finansta isterse de daha kâr marjına büyük kayıplara neden ola bilir. Yukarıda ifade edilen mikroekonomi faktörler işletmelerin kendilerinin içerisinde oluşturmuş olduğu çevresel faktörelere önem taşımaktadır, firmalar kendilerinin içerisinde olan mikroekonomi faktörlere yön vere bilir değiştire bilir ve kendine özel koşullara taşıya bilir. Bu yüzden mikro çevresel faktörler işletmelerin kendilerinin ellerinde toplanan mikroekonomi sistemdir (Belfiore, 2016:560).

Bunlardan farklı olarak işletmelerin kendi ellerinden olmayan kendilerinin sadece o ekonomi duruma çevresel faktöre ayak uydurmağa çalışan daha global bir ekonomi çevresel faktör makroekonomi çevresel faktörlerdir.

2.4. Makro Ekonomi Çevresel Faktörler

Günümüzde makroekonomik koşulların diğer bir deyişle makroekonomik gelişmelerin firmalarca takip edilmesi çok önemli bir konudur. Makroekonomik gelişmelerin takibi firmaların amaçlarına ulaşmasında faaliyetlerinin başarılı olmasında her geçen gün zorunlu hale gelmektedir. Makroekonomik göstergelerin iyi takibi ve iyi yorumlanması firmaların önlerini görmesini sağlamaktadır. Öngörüğü iyi yapabilen, gelişmelere uyum sağlayabilen firmalar başarılı olabilmekte ayakta kalabilmektedir. Bu çalışmada, makroekonomik göstergelerin firmalara etkisi ve önemi vurgulanmıştır. Makroekonomik göstergelerdeki gelişmeler, değişik dönemlerde ortaya çıkan krizlerle ilişkilendirilerek firmalara etkisi açıklana bilirliliği ileri sürülmüştür. Kriz dönemlerinde firmaların kaldıkları zor durumlar ve krizlerin yol açtığı sonuçlar firmalar bazında ele alınmıştır. Kriz dönemlerinde firmaların davranışlarındaki değişimler; karlılıklarına azalış, işçi çıkarmalar borçlanmada yükseliş, likiditedeki erime, yüksek olduğu vurgulanmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında istatistiksel bir analiz yapılmıştır. Analizde makroekonomik göstergelerdeki değişmelerin firmalara etkisinin istatistiksel analizinde ilişki düzeyinin testine göre en çok firma karlılığında yüksek anlamlılık test edildi. Ekonomi çevresel faktör mikroekonomi çevresel faktörlerden farklı olarak işletmeleri kenardan etkileyen bir ekonomi sistemdir. (Müller v Voigt, 2018:23).

İşletmeler bu ekonomi duruma müdahale etmek onu değiştirmek diye şansları hiçbir zaman yoktur. Yalnızca işletmeler makroekonomi faktörlerin değişikliğinin den ortaya çıkan iyi durumlarında yararlanmaya çalışmalı aksi takdirde ise mevcut ekonomi durumu değişmesiyle ortaya çıkan ani kötü etkilerden kendilerini korumak mecburiyetindeler. Makroekonomi

faktörleri etkileyen hem ülke içindeki olan değişiklikler aynı zamanda uluslararası ekonomide olan ani değişiklikler inmeler ve kalkmamalardan etkilenebilir. Ülke içinde olan Makroekonomi durumların değişmesiyle ülkenin ekonomi sisteminde alınan kararlar sayesinde olan bozuntuları kısa zaman içerisinde değişe bilmek mümkündür ve bu sistemi kısa zaman içerisinde ayarlamak olmaktadır. Ama uluslararası ekonomide olan değişiklikler ve ona etki yapan durumlar daha uzun zaman içerisinde toparlanıyor bunun sebep de uluslararası ekonomi sistemi daha çok sayıda ekonomi sübekteler vardır ki bu sübektelerin toparlanması zaman alabiliyor. Makroekonomi çevresel faktörler dedik de ekonomi daha büyük çapta etki yapan faktörler akla gelmektedir. Bunlar;

- Sosyal kültürel faktörler
- Demografik faktörler
- Ekonomik faktörler
- Teknolojik faktörler
- Politik- Yasal faktörler
- Ekolojik faktörler

Yukarıda sıralanan makroekonomi çevresel faktörler hem bütün olarak hem de ayrı ayrı ekonomide etki yapan durumlardır. Bu faktörlerin değişmesi veya herhangi durumdan dolayı ekonomiye etkisi dünya devletlerinin ekonomi durumlarının yakından etkileyen devletlerin başka bir ekonomi modellere geçmesine neden olmaktadır. Tabi ki de bu ekonomi şartlar sadece olarak dünya çapında olan ekonominin gidişinden etkilenen durum değil, aynı zamanda dünyanın daha büyük ekonomik güçleri tarafından ve ekonomide daha büyük paya sahip olan ekonomi devletleri tarafında değiştirilen bu ekonomik durumlar devletlerin farklı modellere geçmesine neden olmaktadır. Bu da ekonomide değişiklik yapan devletlerinin ister küresel isterse de din ve ekonomi politikalarını çok büyük destek sağlayacaktır. Dünya idare etmesinde kapitalist ekonomi sistemi ve bu kapitalist ekonomi sistemin ayrılmaz üyesi olan bu sistemin ayakta durmasına ve daha da büyümesine neden olan işletmelerdir. Bu dünya genelinde olan ekonomi sistemleri değişmesi direk olarak işletmelerin gerek yönetiminden en alt çalışanına kadar etki yapan bir değişiklik olacaktır. İşletmelerin en büyük amacı her zaman dünya genelinde değişen bu ekonomi sistemi ne kadar kötü ekonomi şartlar ortaya çıksa bele bu ekonomi şartların kendilerine özel şartlara geçilmesine ve firmalar daha az hasarla çıkmak için ve aynı zamanda bu kötü ekonomi durumdan iyi taraflarından faydalanarak kendilerine özel bir alt sisteme yapmak ve hatta daha büyük piyasalara çıkmak şansını kazana bilirler. Yukarıda saymış olduğumuz makroekonomi çevresel faktörler hepsi ekonomide devletlerin ekonomi

sistemlerine ve aynı zamanda işletmelerin ekonomi yönetim finansal ve diğer kategorilerden etki yapan bir sistemdir (Zenglein ve Holzmann, 2019:168).

Küreselleşme ile birlikte ülkelerin ekonomik yapısında farklılıklar meydana gelmiştir. Çünkü ürün ve hizmetler uluslararası alanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Böylece pazar kavramı tek bir dünya olarak görülmektedir. Bu bağlamda uluslararası ticaret yapan işletmeler, dünya pazarlama piyasasında yer almaktadır. Uluslararası pazarlama sisteminde bir rekabet ortamı oluşmaktadır. Firmalar da rekabet ortamında yer almak için entegre olmuşlardır.

İlk başta ekonomiye ve işletmelere etki yapan en büyük makroekonomi çevresel faktörlerinden birisi sosyal kültürel faktörlerdir. Dünyamız durmadan her gün daha da globalleşiyor ve ticaret hacmi durmadan büyüyor bir şey dünyada geçerlidir ki dünya devletleri dünyadan tecrit olunmuş bir şekilde ekonomisini geliştire bilemez bu yüzden dünya pazarı diye bir kavram yaratılmıştır. Dünya pazarında isminden belli olduğu gibi dünyanın farklı noktalarında olan işletmelerin kurumların bir aya gelmesine neden olmaktadır ki bu farklı sosyal ve kültürel kökene sahip olan insanların ve kurumların karşılıklı bir şekilde ekonomide ilişkilerinin daha da gelişmesine ve büyümesine neden olmaktadır. Farklı sosyal kültürden gelen insanların ekonomi alanında birbirleriyle iş yapmalarında anlaşmaların yapılmasında en önemli faktörlerinden biride farklı kültürlü insanların bir birlerin kültürel kavramlarını anlamaları ve karşılıklı anlaşmalarda birbirlerinin isteklerini doğru bir şekilde anlamaları isteklerini belirtmekler en büyük taleplerden birisidir. Bunula alakadar olarak işletmeler dünya piyasasında kendilerinin satış hacimlerini büyütme için ve daha büyük pay sahipleri olmak için sosyal kültürel faktörlerden dolayı kendilerinin ekonomi kararlarını değiştirmeli üretim sistemine diğer seçenekler sunarak pazarlamağa çalıştığı ürünlerin pazarlayacağı alanların sosyal kültürel faktörlerine uyum sağlamaları en önemli bir gidişattır. Firmalar dünya devletlerin ve farklı yerleşme yerlerinin pazarlarına ayak uydurmak için ilk başta o alanların sosyal kültürel değerlendirmeler yürütmeli oradaki insanların sosyal durumlarını adetlerini örflerini yakından kabullenmeleridir. Bir sözle analiz yürütmelidir bu analizden sonra farklı sosyal kültürel dünya bakış açısına sahip olan insanları talepleri üzerinde çalışmalar yürütmeli ve ona uygun bir şekilde üretim pazarlama satış hacimlerinin ayarlamasını yapmak mecburiyetindedir. Bunula firmalar dünya ve bölge pazarlarında büyük pay sahipleri olmak şanslarını yakalaya bilirler. Tabi ki sosyal kültürel farklılık işletmelerin yenilik yaparak daha büyük pazarlara sahip olma imkânlarını sağlasa da firmanın yapmış olduğu her detay işletmeye yeni maliyetlerin çıkmasına ve daha fazla giderinin büyümesine neden ola bilir ama işletmeler farklı sosyal kültüre sahip

olan pazarlara çıkmamıştan önce o pazarların doğru bir şekilde araştırmadıysa bu gelecekte işletmelerin daha büyük zarara uğratmasıyla sonuçlana bilir.

Bu halde işletmelerin yaptığı tüm yatırımlarına hiçbir geri dönüş sağlamadan o pazarlardan geri çekilmesine neden olmaktadır ki buda firmaların ellerindeki pazarlarında kayıp etmesine neden ola bilir. Ancak pazarın düzgün şekilde araştırılması sosyal faktörleri göz önünde bulundurmasıyla işletmedeki yönelik yeniliklerinin yapılmasıyla işlemenin kâr marjının daha da büyüye bilir. Farklı sosyal kültürel grupların anlaşmaları için onların farklı örflerde farklı dillerde olmalarıyla başlayan bu farklılıklar dünyanın küreselleşme prosesiyle dünya pazarı dünya dili kavramları günümüzün halini bulmuş oldu. Ama dünya ne kadar küreselleşse de değişmeyen sosyal kültürler her zaman göz önünde bulundurularak kararalar alınıyor. Makro çevresel faktörler içerisinde sosyal kültürel faktörleri göz önünde bulundurmada politika demografik hukuki ve gibi hiçbir çevresel faktörleri sisteme sokmak veya uygulamak mümkünsüzdür. İşletmeler firmalar hangi çapta üretim yapmalarında aslı olmayarak bu faktörleri göz önünde bulunduruyorlar. Politik çevre faktöründe uygulanan politika her zaman toplumun sosyal kültürüne örfine âdetine dünyaya bakış açısı bu gibi faktörleri her zaman göz önünün de bulundurmalıdırlar ve gelişmek de olan dünya piyasaları her zaman bu çevre faktörüne yani sosyal kültürel faktörü yakından analiz yaparak analiz sonuçlarına uygun bir şekilde piyasa uygulamalarını yapıyorlar tabi ki de zamanla bu sosyal kültürel toplumlar kendileri durmadan gelişen dünya ekonomi sistemin bu gün ki şartlarına ayak uydurmak mecburiyetin de kalıyorlar ki zaten bu da gelişen dünyanın küresel kavramlarının en başında gelen taleplerinden birisidir (Hoeft, 2021:98).

Makroekonomi faktörleri içerisinde en önemli çevre faktörleri den biriside Demografik faktörlerdir. Ekonomiyi ayakta tutan kurumların çalışanlarının demografik içeriği ve dünyada insan toplumlarının bir coğrafi yerleşkeden diğer coğrafi yerleşkeye göç etmesi ve toplumun içeriğindeki cins, ırk, milliyet, yaş, doğum ve gibi diğer demografik faktörler işletmelerin ve genel olarak ülkelerin ekonomilerinin gelişmesinde veya herhangi etki yapmasında büyük güce sahip ekonomi çevre faktörlerinden birsidir. Bundan başka ülkenin ekonomi durumunu şartlandıran en önemli alanlardan birisi olan eğiti, doğum ve ölüm, yaşlılar, medeni haller, evlilik oranı bunların tümü ayrı ayrılıkta ekonomide demografik çevre açısından ekonomi kalkınmaya işletmelerin çalışma şartlarına ve pazarlarının değişmesine etki yapan en büyük çevre faktörüdür. Tabi ki söylediğimiz çevre faktörleri içerisinde yer almış olan demografik faktörlerin hepsini aynı eşitlikte farklı topluluklar ve farklı coğrafyalarda aynı kurallarda uygulamak olmaz. Bilindiği üzere dünya ekonomisini ayakta tutan ve aynı zamanda

işletmelerin elaman oranının temin edilmesi her zaman çalışanlarının olması işletmelerin üretim ve durmadan kalkınmasının merkezinde çalışan eleman faktörleri durmaktadır. Bu nedenle ülkedeki insanların sayısının artım temposunu değişimi her zaman devlet sosyal ekonomi politikasının merkezinde durmaktadır. Bildiğimiz zerine Avrupa da ölüm faktörü doğum faktöründen daha fazladır bu da ülkenin birkaç on yıldan sonra çalışan sayısının azalmasına ve Avrupa devletlerinin üretim gücünün zayıflamasına neden ola bilir bu z den Avrupa devletleri işletmelerini gelecekte olası çalışan sayısının azalmasının karşısının almasına göre sosyal politikalar uyguluyor ve yurt dışından yabancı çalışan eleman toplumunu ülkelerine getiriyorlar bu işletmelerin üretim sisteminin zayıflamamasına ve çalışan elamanların yetiştirilmesini daha yükseltiyor. Ama bu sosyal politikanı Asya devletlerinde uygulamak mümkünsüz ola bilir böyle ki in, Taylan, Hindistan'da demografik ekonomi çevresel faktörlerde insan sayısı amili tam ters düzeyde uygulanmaktadır (Joo, 2019:21).

Böyle ki in'in tüm dünyada işletmelerinin piyasa payının durmadan büyümesi her zaman arkasında işletmelerin devasa üretim bandı durmaktadır. Bu retimi gerçekleştiren çalışan elaman toplumu her zaman yeteri kadar elaman vardır inin nüfusunun yeteri kadar olması onun demografik artımının zamanla devlet tarafında azaltılmasına mecbur kalıyorlar. Bu farklı demografik toplumlar her zaman ülkelerin ve işletmelerin farklı boyutlara taşmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda demografik farklılıklar devletlerin ve işletmelerin üretim ve dağıtım noktalarının her zaman değişmesine neden olmaktadır. Böyle ki 1990 2000 yılına kadar inin ekonomi kalkınması çok zayıf ilerliyordu ama inin demografik terkinin daha zengin olması çalışan nüfusun fazlalığı sonuçta çalışmak isteyen insan sayısının fazla olmasıyla sonuçlandı ki buda daha uygun aşağı fiyatlarla in'de elamanların olmasına neden oldu. Bunu gören Avrupa'nın büyük işletmeleri tarafından bir şansa çevrildi büyük firmalar üretim merkezlerini in'e taşıyarak ucuz çalışan gücünden kullanarak üretim sistemini daha da büyüttü ve işletmelerin pazar paylarının daha da büyümesine sebep oldu. Bir dönem sonra in'de olan Avrupa retim merkezinde olan eleman kitlesinin kaç yıllar boyu Avrupa'nın firmalarında çalışarak biriktirdiği bilgilerle kendilerinin üretim bandını daha da bytmeye başladılar daha sonra in işletmeleri kendilerinin firmalarını kurarak kendi ürünlerini üretimine başladılar ve bunu gören Avrupa firmalarının bir kısmı kendilerinin üretim sistemini in'den taşımağa başladılar ve demografik toplumun farklı olması dünyadaki üretim merkezinin değişmesine neden oldu ki bununla da dünyada ülkelerin ve işletmelerin farklı noktalara üretim ve dağıtım bantlarının yaymasına neden oldu.

Tabi ki bu kendiliğine de demografik faktörlerin yer değişmesine neden olmaktadır. Şu an ki dünyada olan göç dalgası demografik yer değişme toplumların terkinin de farklı toplumlar tarafında değişmesine neden olmaktadır. Dünyanın farklı noktalarında olan demografik farklılıklar ırklar cinsler milletler hepsi ekonominin ve işletmelerin farklı düzeyde şartlarından dolayı farklı yöntemlere uyum sağlamak mecburiyetinde kalıyorlar. Böyle ki dünyada olan farklı politik ve ekonomi durumlardan dolayı insanların Avrupa'ya ve diğer batı ülkelerine göç ederek farklı yönetimlere ayak sağlamak mecburiyetinde kalıyorlar böyle ki bu büyük demografik yer değişme bir taraftan bazı ülke gruplarının ekonomisine ve işletmelerin çalışan sayısına iyi etki yaparsa yani daha ucuz fiyata çalışan kuvvesinin fazlalığı işletmelerin daha az maliyetle sonuçlanan ürün üretimine neden olmaktadır tabi ki demografik yer değişiminin haddinden fazla olması ülkelerde işletmelerin vasıfsız elemanlarla çoğalması bu üretimin kalitesinin daha da düşmesine neden ola bilir. Farklı ırkların insanların demografik yer değişmesi nedeniyle farklı toplulukların demografik terkinde zamanla olan değişiklik ekonomide ve dünyanın pazarının değişmesine neden olmaktadır. Böyle ki ırkların demografik yer değişmesi pazarlara da olan talepleri değişmesine pazarların yeniden oluşmasına neden olan başlıca faktörlerden birisidir. Böyle ki satış yapmak isteyen bir firmalar pazarların araştırmalara yaparken satış yapmak istediği toplulukların içeriklerini araştırmalı topluluk içindeki farklı ırkların milletlerin cinslerin talepleri üzerinden pazara ürün sunmak istiyorlar. Yukarıda söylediğimiz gibi demografik ekonomi çevresel faktörler isterse devletlerin ekonomisini isterse de işletmelerin pazarda ki rollerinin değişmesine toplu şekildeyse ekonominin farklı boyutlara taşınmasına neden olmaktadır (McKibbin, 2021:115).

Devletlerin ve işletmelerin ekonomilerinin farklı dönemlerden geçerek kendilerinin şimdiki pazar paylarını oluşturmuşlar. Ekonomide alım güçleri, enflasyon, faiz oranları ve bu gibi ekonomi çevre faktörleri işletmelerin üretim, satış, pazarlama ve bu gibi işletmelerin yönetim kararlarının değişmesine yakından etki yapıyor. Böyle ki ekonomi çevre faktörleri işletmelerde yönetim kararlarını etkileyerek ekonomide olan değişikliklere uyum sağlamak için işletmeler tarafından yeni yönetim kararlarının alınması mevcut enflasyon pazar paylarının yeniden oluşturulması için mevcut ekonominin şartlarına uyum sağlamak mecburiyetindedir. Ekonomi çevre faktörlerinden en önemlisi ekonominin bulunduğu zaman en önemli faktördür böyle ki ekonominin kalkınma, durgunluk veya kriz döneminden asılı olarak işletmelerin verdikleri kararların değişmesine neden olmaktadır. Böyle ki ekonominin kriz halinde olduğu dönemler işletmeler hiçte aşırı fazla yatırım yaparak fazlasıyla üretim yapmazlar yani olası riskleri önceden belirleyerek duruma özel davranma planlarını uygularlar. Bundan başka ekonominin kriz

durumundan bazı alanlar var ki bu alanlarda çalışan işletmeler olası riskleri göz önünde bulundurarak yüklü miktarda yatırım yapar fazlasıyla kar alma hedefleri belirliyorlar ama önemlisi mevcut ekonomi durumu doğru bir şekilde analize ederek işletmenin daha az bir şekilde kayıplarına neden olacak metodun uygulanması en planda tutuluyor. Ekonominin durgunluk dönemlerinde işletmeler ekonominin bu durgunluk döneminden geçmesini bekliyorlar ama işletmeler durgunluk döneminde sadece beklemek de kalmayarak üretim bandını pazarlama ve aynı zamanda satış planlarını hazırlıyorlar. Ekonominin kalkınma dönemlerimdeyse işletmeler pazarda daha büyük pay sahibi olmak için aşırı bir şekilde rekabet piyasasında rekabet sürdürüyorlar bu nedenle de tüm üretim pazarlama satış dağıtım gibi faktörlerinin ayarlamasını yapıyorlar. Tabi ki de ülkenin içinde bulunduğu ekonomi durum ülke vatandaşlarını alım gücünün değişmesine aynı zamanda tüketiminin zayıflamasına ve yükselmesine neden ola bilir. Ekonomi çevre faktöründe insanların hangi ürünlerin alıp alamamasından aslı olarak piyasada vatandaşların gelirlilik derecesi nedeniyle insanların taleplerinin değişmesine neden olmaktadır. Buda ekonomi çevre faktörünün direk olarak ekonominin mevcut şartlarında ve aynı zamanda insanların gelirlilik ve refahında asılı bir şekilde değişiyor. Enflasyonu aşırı yükselmesi fiyatlarını fazlasıyla pahalanmasına neden olmaktadır burada ilk bakışta işletmenin kâr marjının büyümesi göz önünde bulunsa da ama işletmenin giderinin fazlalaşmasına neden olmaktadır yani hepsi birbiriyle zincirleme olarak bağlı ve karşılıklı ekonomi çevre faktörlerinden etkileniyorlar. Faiz derecelerinin yükselmesi bir dönem enflasyonu karşısını ala bilir ama ki haddinden fazla faiz oranlarının belirlenmesi nedeniyle borçlanmaların çoğalması firmaların işletmelerin bankalara ve özel para kurumlarına olan borçlarının çoğalmasına neden ola bilir bu yüzden ekonomi çevre faktörleri her zaman yerine durumuna göre değişiyor ve bu değişmeye uygun bir şekilde değerlendirme yürütmek en başlıca şarttır. Ekonomideki zamanla olan dalgalanmalar işletmelerin farklı metotlara geçmesine neden olmaktadır. Böyle ki işletmeler çevre faktörlerinin etkisiyle ekonomi dalgalanmalar zamanı farklı şekilde esneklikler sağlamak mecburiyetin de kalıyorlar bu esneklikler duruma göre kalite, ölçü veya fiyatlara kendi etkisini göstermektedir. Bununla da ekonomi çevre faktörleri işletmeleri yakından etkileyene en başlıca makro çevre faktörlerinde en başta gelen faktördür (Stanciu vd., 2020:18).

Ekonomi çevre faktörleri içerisinde en başlıcası gelir dağılımı faktörüdür böyle ki ülkede işletmeler kurumlar toplumda ise insanlar arasında milli gelirin ne kadar doğru dağıtımı en önemli faktördür. Böyle ki dünyada gelişmekte olan devletlerde gelir dağıtımı faktörü çok adaletsiz yürütülüyor farklı tabakalarda olan insanlar arasında milli gelir eşit olmayan şekilde

dağıtımını yapıyor. Bu da ülkede insanların alım güçlerine ve aynı zamanda insanların farklı telefatlarının oluşmasına neden olmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeyse milli gelir dağıtımını eşit şartlar aralığında dağıtıldığı için insanların alım güçleri arasında ki farklar azalıyor. Tabi ki de toplumda farklı gelir dağılımı sonda alım güçlerin değişmesine ve alım güçlerine uygun olarak işletmelerin ürünlerin farklılıklarının olmasında tabi ki de sonda işletmenin üretin bandının farklı ölçeklerde olmasına neden olmaktadır.

Günümüzde durmadan her gün nerdeyse her saat başı yenilenen teknolojiler tüm hayatın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu nedenle teknoloji tüm hayatı en başta ekonomiyi yakından etkileyen bir faktördür. Bu yüzden de makroekonomi çevre faktörleri içerisinde etki yapan faktörlerden biriside teknoloji faktörlerdir. 1970 yılından başlayarak dünyada teknoloji sistem üretim bandında daha da etki yapmaya başladı bilgisayar sistemi işletmelerde daha da yaygınlaşmaya başladı ve bunula da üretim bandının tüm aşamaları zamanla teknolojinin etkisine kapılmaya başladı çünkü zamanla işletmelerin elinde olmayan nedenlerle toplu üretim, dağıtım, satış ve tüketim sistemleri hepsi teknolojinin büyümesiyle teknoloji sistemlerinin etkisi altında kaldılar. Ekonomin mevcut şartları altında teknoloji yapıların daha hızlı bir şekilde kurumların tüm alt yapılarına kadar inmesi ekonominin bir nevi mevcut dünya şartları altında ekonominin teknoloji dönemi başladı. Tatbikîde dünyada teknolojinin geniş çapta bu kadar hızlı bir şekilde yaygınlaşmasıyla işletmelerin teknolojinin yeniliklerinde yararlanarak yeni ürünlerin oluşturarak bu ürünleri üretim bandında üretildik den sonra pazara sunulmasıyla yeni talep kitlesinin oluşmasına neden olmaktadır. Buda onu söylüyor ki yeni teknolojiler işletmelerin ulaşımının daha hızlı bir şekilde genişlemesine ve daha büyük pazarlara çıkış imkânlarını sağlamaktadır. Teknolojinin bu imkanlarını işletmelere sağladığı gibi yeni şansları da sağlamaktadır yani işletmeler teknolojinin onlara sağladığı imkânlarda doğru bir şekilde istifade ede bilirlerse yani doğru dataları yakalama şanslarına sahip olurlarsa bu zaman daha büyük alıcı kitlesine ulaşmış olurlar ki buda işletmenin satış payının aynı zamanda rekabet piyasasında piyasa payının daha da yükselmesine neden olabilir. Ekonomide teknolojinin etkisi sadece olarak üretici işletmeleri değil aynı zamanda alıcılarında ürünlere değişmesine neden olmaktadır. Böyle ki tüketiciler teknolojiden faydalanarak firmaların çeşitli ürünlerinin ulaşması ve alımların daha da kolaylaşmasına neden olmaktadır (He ve Harris, 2020:148).

Teknolojinin işletmelere sağladığı bu imkânlarla bile bazı açılardan işletmeler için rekabet piyasasını zorlaştırmaya başlıyor. Böyle ki teknolojinin tüm dünyaya ulaşımıyla işletmelerin tümü piyasalarda teknolojinin aktif şartları altında firmalar daha fazla piyasada pay sahibi olmak için geniş reklam kampanyaları satış politikaları ilerleterek rekabet piyasasını daha da

gergin duruma getiriyorlar tabi ki de bu firmaların rekabet piyasasında daha sıkı bir şekilde çalışmasına ve ürünlerini teknoloji yapılar kullanarak yeni farkların müşterilere iletilmesini yapmalıdırlar. Aynı zamanda teknoloji yapılar ekonominin ve işletmelerin ulaşım dağıtım satın ve bu gibi diğer faaliyetlerini kolaylaştırdığı gibi bir ücret bedeli de vardır buda tabi ki de ürünün fiyatına ekleniyor tabi ki üretim bandı ne kadar büyük olursa teknoloji ücretlerinin ürün fiyatı başına düşen payı o kadarda düşük olur. Yukarıda söylediğimiz gibi teknoloji durmadan değişmektedir. Böyle ki işletmeler bu değişime mutlaka uymak mecburiyetindedir.

Teknoloji sistemleri ekonomiye çevresel faktör olarak 3 aşamadan etki yapmaktadır bunlar aşağıdaki 3 ayrı segmentlerdir;

- Tamamen yeni endüstriler ortaya koyarak yeni üretim bandını ayarlamak
- Var olan endüstrileri radikal bir şekilde değiştirerek yeniliklere açık olmak.
- Yeni teknolojiye açık olmayan alanları yeni teknoloji imkanlara teşvik etmek.

Elbette belidir ki yeni teknolojilerin araştırmaların yapılması firmalara aşırı maliyete sebep olmaktadır buda küçük firmaların finans kısıtlılığı nedeniyle firmalara aşırı maliyete sebep olmaktadır. Yeni pazarların bulunmasında işletmeler daha büyük data'lara sahip olmaları gerekiyor ki bu firmaların daha büyük ARGE yatırımlarının uygulanması yapması gerekiyor. Bu yatırımlar geleceğe yönelik firmaların üretim bandının genişlemesine aynı zamanda şirket pazarlamalarının daha geniş ufukta yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Nano teknolojinin daha da gelişmesiyle üretim geniş kullanılmaya başlayarak daha yeni çeşit ürünlerin üretime başladı ki buda müşterilerin yeni ürünlere olan merakının artmasına neden olmaktadır ki ekonomide bu tarz yeniliklerle sirkülasyon daha da büyüyerek ekonominin kalkınma hızının daha da büyümesine neden olmaktadır. Teknoloji çevre faktörlerinin işletmelere etkisinde en önemli ayrıntı işletmeler tarafından bu teknoloji etkilerin işletme için ekonomi ve sosyal faydanın sağlanmasını başarmaktır. Ne kadar bu ekonomi fayda kitlesi yüksek olursa işletmenin kâr marjı daha yüksek olur ve bununla da işletmelerde teknoloji etki daha büyüyerek daha yeni teknoloji alt yapı sistemi kurmak imkânları büyüyor. Dönemin tüm işletmeleri de bu farkı göz önünde bulundurarak daha yeni atılımlar için daha büyük AR-GE harcamaları yapmak mecburiyetinde kalıyorlar bu da daha sonra zamanla firmalara büyük kâr marjıyla geri dönüş imkanını sağlamaktadır (Stanciu vd., 2020:19).

Ülkelerin ve işletmelerin yapılarına ekonomi finansal durumlarına yönetimlerine yakından etki yapan hatta hele ekonomini gidişatın global dünya ekonomisine direk olarak etki yapan çevresel faktörlerinden biriside mesh politik faktörlerdir. Politik faktörler iki ayarıma ayrılmaktadır.

Birincisi ülke içerisinde işletmelerle makamlar hükümet arasında kurulmuş olan politik ilişkiler buraya hükümetin işletmelere sağladığı destekler yardımlar ve diğer yumuşatıcı politika uygulamaları bazı zamanlarsa devletin genel ekonomi durumundan dolayı kriz veya herhangi ekonomi gerilim zamanı devletin işletmelerin üretimine satış hacmine ve ihracatına uyguladığı bazı kısıtlamalar işletmeler tarafında farklı düzeyde değerlendirme yürütüyorlar. Tabi ki buda işletmenin geçici süresine kötü yönde etkileri olmaktadır. İkinci politik çevresel etkilerse da global olan dünyada durmadan değişen politika ülkeler arasında ki ilişkiler zamanla olan savaşlar ve aynı zamanda dünya pazarında yeni güce çevrilmek isteyen işletmelere ve devletlere karşı politik güçlerden kullanarak yeni güçlerin zayıflatılması aynı zamanda dünya pazarlarında sıkıştırılarak çıkarılmasına mecbur etmek isteklerini gerçekleştiriyorlar (Randstad, 2020:32).

Global politikada dünya devletleri arasında ilişkiler zamanla iyi veya kötü olmasıyla durmadan ekonomide dalgalanmalar her zaman devam ediyor tabi ki de işletmelerin durumunu kötü olarak etkilemektedir. Bu nedenle ikinci dünya savaşından sonra günümüze kadar dünyada ekonomiyi dengeli bir şekilde geliştirmek için uluslararası ekonomi ve politik kurumlar kuruluyor ve tüm dünya veya dünya devletleri için geçerli ana kurallar belirtiliyor. Bu kurallar içerisinde devlet ve işletmeler karşılıklı ikili ve çok taraflı anlaşmalar yaparak ekonomi kalkınma hamleleri yapıyorlar. Bilindiği üzere politik güçlerin arkasında bu gücü sağlaya ekonomi güç faktörleri durmaktadır. Dünyada olan uluslararası kurumlar herhangi kararların kabulün de dünyanın politik durumunu göz önünde bulundurarak şartları analiz ederek dünyada olan gidişatları bazı zaman değişmek kararlar alıyorlar.

Dünya ülkelerinden bazılarında uygulanmakta olan ekonomi politikalara bunlara misal olarak ülkelere finansal destek paketleri veya tam aksi olan bazı ülkelere uygulanan yaptırımlar bazı zaman dengelerin korunmasına bazı zamansa tam aksi dünyada ekonomi güçler dünya pazarını kendi ellerinde tutmak için uyguladıkları proseslerdir. Bununla dünya ekonomisinde ister dengelerin ayarlanması isterse de adaletsiz ekonomi sistemin kurulmasında bu metotlardan kullanıyorlar. Ülke dahilinde işletmeler ve devletin politik güçleri arasında ilişkilerin sağlam olması tabi ki de işletmeye aynı zamanda devletin ekonomisinin kalkınmasına etki yapmak açısından devlete baya iyi durumlar sağlamaktadır. Kapitalist dünyada daha büyük finansal güçler ve ekonomi dayak alanları özel sektörlerde olduğu için bu nedenle işletmelere sağlanan imkanların daha da büyümesi aynı zamanda devletin milli gelirin artmasına ve sonuçta kişi başına olan gelirin daha da büyümesine neden olmaktadır buda tabi ki uluslararası platformda devletin ekonomi gücünde dolayı ön sıralara çıkmasına neden olmaktadır. Devletin işletmeler için sağladığı şartlar buraya krediler diğer destek paketleri hepsi devletin sosyal ve ekonomi

durumun iyileştirilmesine yönelik çalışmaların yürüterek ülkede istihdam sağlanmasını daha da büyütmek işsizliğin azaltılması aynı zamanda devletin makroekonomi faktörlerin sabitlenmesine yönelik çalışmaları kendinde birleştirmektedir.

Tabi ki devletlere karşı uygulanmış yaptırımlar sonuçta devletin özel işletmelerinin de ekonomi ve finansal durumunun kötüleşmesine neden olmaktadır ki bunların hepsi sonuç da ülkenin sosyal ekonomi durumunu kötüleşmesine aynı zamanda ülkenin politik dar boğaza düşmesine neden olmaktadır bunlar da dünyada olan politik ve ekonomi durumların durmadan değişmesiyle gelişen jeopolitik durumlardır (Fudge, 2003:36).

Dünya ekonomisinin gelişmesiyle üretim bandının durmadan büyümesiyle işletmelerin sayısını çoğaltması ve insanların sonsuz bitmeyen talimatlarının çoğaltmasıyla tüm dünyada 21 asırda yeni bir ekonomiye etki yapan ekoloji çevresel faktör daha büyük rol oynamaya başladı. Ekoloji çevresel faktörler söylendiğinde buraya iklim coğrafi yerleşme tabii kaynaklar hava koşulları ve günümüz dünyasının en önemli konusu olan ekoloji temizlik ekoloji hava ve çevre kirliliği faktörleri devletlerin ve işletmelerin ekonomi alanında olan tüm alt yapılarını etkilemektedir.

İşletmeler üretim pazarlama satış dağıtım bantlarını bundurduğu coğrafyalarda ekoloji faktörleri göz önünde bundurması gerekiyor böyle ki, mesela sıcak iklime ve coğrafya da olan üretim sistemlerinin alt yapıları hava şartlarına uygunlaştırılmalı ve aynı zamanda soğuk hava koşulları da aynı bu şekilde yürütülmelidir. Tabi ki de bunula beraber işletmelere bu alt yapıyı daha güçlendirmek için ilave yatırımların yapmasını gerektiriyor. Bundan başka günümüzde daha temiz ekoloji çevre vizyonu altında daha az atık ürünlerinin üretimine önem sağlanması çevreye kötü etki yapan ambalajlarının zamanla kullanımdan çıkarılması işletmelerin üretim sistemin zamanla değişmesi ve çevre dostu üretim vizyonuna geçmesine neden olmaktadır bunula da pazarda vatandaşların ürünlere olan talebi değişiyor insanlara daha ekoloji ürünler almağı daha merak ediyorlar bunula da otomatik olarak piyasada yeni farkındalıkların yaranmasına neden olmaktadır. Böyle ki işletmenin ürünlerini pazarlayan pazarlamacılar yeni satış uygulamalarına geçmesine neden olmaktadır (Kitching ve Smallbone, 2008:14).

Dünyada günümüz şartlarında tükenen enerji kaynaklarının azalması kirliliğin fazlalaşması dünyanın uluslararası kurumların ve dünya devletlerinin birlikte projelerin hazırlanması ve aynı zamanda uygulanması tükenen kaynakları tükenmeyen kaynaklarla yer değiştirilmesi dünyanın üretim bandını değişmesine üretimi temin eden enerji kaynaklarının yeni yeşil enerji kaynaklarıyla değişmesine neden olmaktadır Uluslararası kurumlar dünya devletleriyle birlik de aldıkları somut kararlar işletmelerin esasen de fabrikaların çevrebilim attıkları atıkların

azaltılması ve tamamen sıfıra indirilmesini programlaştırıyor. Dünyadaki global ısınmayla alakadar alınmış olan net kararlar sayesinde günümüzde tüm işletmeler bu kararlara uymak zorunalar. Bu ekoloji çevre faktörleriyle işletmeler ve toplum karşılıklı iletişim halinde yürütmeleri gereklidir.

Yukarıda ki mikro ve makroekonomi çevresel faktörler hepsi ayrı ayrılık da işletmenin yapılarının oluşmasında gelişmesi ve kalkınmasında önemli prosedürlerden birisidir. Günümüz ekonomi şartların da işletmeler maruz kaldıkları çevresel ekonomi şartlarda iyi durumlardan zamanın da yararlanmalar ve aynı zamanda kötü etkilerinde doğru bir şekilde fayda sağlayarak olası risklerin azaltılması ve zamanı geldiğinde daha aşağı üretim sistemiyle esneklikler sağlamak mecburiyetinde kalıyorlar. Ekonomi dalgalanmalar her zaman şartsız bir şekilde oluşarak ekonominin farklı yönlerine doğru ilerlemesine neden olmaktadır ki buda işletmelerin bu yöne uyum sağlamak için esneklik sağlamağı en önemli faktörlerdendir. İşletmeler bu ayrıntıları düşünerek her zaman bu faktörleri göz önünde bulunduruyorlar. Bu nedenle işletmeler her zaman piyasayı derinden incelemeli tüm makro ve mikroekonomi faktörleri göz önünde bulundurarak üretim dağıtım ve değer pozisyonlarını ve prosesleri göz önünde tutan bir çalışma yürütmektedirler.

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Tezimizde yazdığımız gibi ekonominin günümüz şartlarına kadar gelip vardığı süreç boyunca farklı ekonomi dönemlerden farklı ekonomi mekteplerin etkisinde ve pratiklerinden geçerek günümüzün kapitalist ekonomi şartlarını oluşturmuştur. Böyle ki Marjinaler ekonomi geliri parada altında gördükleri zaman Fizyokratlar ekonomi geliri ve zenginliği toprakta ve sirkülasyonda görüyorlardı, ama 1930 yılında dünya ekonomisindeki çöküş döneminde tamamen hukuki alt yapısı olan ekonomi Keynesçi ekonomi sistem oluştu ve dünyanın tamamen ekonomi alt yapısını değiştirdi. Bunula da devletler kamu idareciliği ve aynı zamanda Özel işletmeler oluşmak da olan bu ekonomi sisteme uyum sağlayarak serbest piyasa ekonomi şartlarına geçiş yaptılar.

Bu konuya dikkat etsek 1930 yılındaki ekonomi çökmenin nedeni o zamana kadar olan ekonomi sistemin hukuki alt yapısının olmamasıydı yani serbest piyasa şartlarına uymaması nedeniyle dünya ekonomisi ve özel işletmelerin çoğunluğu büyük kayıplarla karşılaştılar. Bu dönemde yaranmış olan Keynesçi ekonomi sistem ilk başta hukuki alt yapısının oluşması ve bu alt yapı sayesinde serbest piyasanın yaranmasına neden oldu bu şunu demek olmaktadır ki özel işletmelerin pazar şartlarında piyasada doğru bir şekilde kalması için ve faaliyet göstermesi için bu sistemin hukuki alt yapısı olması en başlıca şartlarından birisidir. Daha sonraki dönemde 1970 yılında ki Monetarist ekonomi sistem tamamen kapitalist olayları kabartmaya başlandı özel firmalara daha büyük pay sahipleri olmağa başlandı orta ve küçük kapasiteli işletmelerin piyasadaki rolü daha da fazlaştı ve günümüzün ekonomi piyasalarını daha da derinden oluşturmaya başlayarak özel işletmeler artık ekonomi de bir yol açtılar ve günümüzün serbest piyasa ekonomisini oluşturdu (Burke, 2011:23).

Yukarı da saymış olduğumuz dönemin farklı aşamalarından geçen ekonomi mektepler her zaman farklı ekonomi model kurallarına uygun bir şekilde uygulamalara yaparak dönemin şartlarına uyum sağlamaya çalışıyorlar. Bu nedenle dönemin şartlarında olan ekonomi çevre faktörleri ve aynı zaman da politik faktörler ve diğer bu gibi çevre faktörleri her zaman işletmelerin ve sanayi üretim bandının zamanla değişmesine neden olmaktadır. Böyle ki 19'ncü yüzyılın ortalarından başlayarak dünya ekonomisinin de ve sanayisinin de özel işletmelerin daha fazlasıyla ağır sanayi istikametli çalışmalar sürdürdüğü dönemde dünyada oluşmakta olan finansal alt yapı ve aynı zamanda ekonomi sistemler yeni taleplere cevap veren ve işletmelerin bu alanda ki gelişimini destekleyen programlar ayarlamak da mecbur kalıyorlar. O neden ki o dönemin büyük işletmeleri artık dünya çapında yenilenen ve ilk defa piyasaların oluşmasına

neden olan üretim bandını oluşturmıştılar tabi ki de bu nedenle ülkenin ekonomi politikaları makro ve mikroekonomi sistemi bu model üzerinden yürütmeye başladılar. Zaman geçtikçe dünya ekonomisinde değişimler başlayarak dünya piyasasında özel işletmelerin sayı yükselmeye başladı rekabet pazarı oluştu ürünlerin kalitelerine uygun bir şekilde talep formu yarandı ve bu dönemden sonra işletmeler sadece talep şartlarına uygun ürün üretmeye başladılar. Söylemiş olduğumuz bu süreci kısa olarak böyle söylemek olur ki işletmeler önceden ürettikleri tüm ürünlere talep olduğundan genel üretim bandını kurmuşlardı zaman geçtikçe sadece müşterilerin talebine uygun ürün üretmek gerektiğinden sadece talep istikametli üretim, dağıtım, satış vizyonlarını oluşturdular, yani şu anki pazar piyasası en önemli çevre faktörlerinden birisi talep ve piyasaya sunula yani teklif yapılan ürün faktörlerdir. Bu iki faktörü işletmeler her zaman önceden belirlemeli analizlerini bu iki sistem üzerinden kurarak piyasa da hangi oran paya sahibi olacaklarını biliyorlar. Bu çevresel faktörler aynı zamanda daha da büyük işletmelerin uluslararası kapasam da pazar paylarına etki yapmaktadırlar (Welter, 2011:67).

İşletmelere etki yapmakta olan mikro ve makro çevresel faktörler her zaman kendi ekonomi şartlarıyla işletme faaliyetine yön vermektelerdir buda şunu demektir ki işletmenin üretiminden başlamış satış noktasına kadar olan tüm süreci direk olarak mikro ve makro çevresel faktörler etki yapmaktadırlar.

3.1. Mikro ve Makro Çevresel Faktörlerin Etkileri

Mikro ve makro çevresel faktörler, işletmelerin faaliyetlerini etkileyen önemli unsurlardır. İşletmeler, bu faktörleri dikkate alarak stratejik kararlarını ve işletme performanslarını değerlendirir. İşte mikro ve makro çevresel faktörlerin işletmelere etkilerine dair örnekler:

Mikro Çevresel Faktörler:

Rekabet: Mikro çevredeki rekabet, işletmelerin pazar payı, fiyatlandırma politikaları ve ürün farklılaştırması gibi stratejik kararlarını etkiler. Rekabet, işletmelerin rekabet avantajı elde etmek için inovasyon, maliyet yönetimi ve pazarlama stratejileri geliştirmesini gerektirebilir.

Tüketici Tercihleri: Tüketicilerin talep ve tercihleri, işletmelerin ürün tasarımı, pazarlama stratejileri ve müşteri ilişkileri yönetiminde önemli bir rol oynar. İşletmeler, tüketici ihtiyaçlarını ve beklentilerini anlamak ve onlara uygun ürün ve hizmetleri sunmak için tüketici tercihlerini dikkate alır (Polivka, 1996:45).

Tedarikçiler: İşletmeler, mal ve hizmet tedarikçileriyle ilişkilerini yönetirken mikro çevresel faktörleri dikkate alır. Tedarik zincirinin etkin yönetimi, kalite kontrolü, maliyetlerin kontrolü ve tedarik güvenliği gibi unsurlar işletmelerin rekabet gücünü etkiler.

İşgücü: Mikro çevredeki işgücü faktörleri, işletmelerin insan kaynakları yönetimi ve çalışan performansı üzerinde etkilidir. İşletmeler, nitelikli personel bulma, işe alım süreçleri, eğitim ve geliştirme programları gibi konularda mikro çevresel faktörleri göz önünde bulundururlar.

Makro Çevresel Faktörler:

Ekonomik Koşullar: Makro ekonomik koşullar, işletmelerin faaliyetlerini etkiler. Faiz oranları, enflasyon, büyüme oranları, işsizlik gibi faktörler işletmelerin finansman, yatırım ve fiyatlandırma politikalarını etkiler.

Yasal ve Düzenleyici Faktörler: Yasal ve düzenleyici faktörler, işletmelerin faaliyetlerini belirleyen önemli unsurlardır. Vergi politikaları, iş hukuku, tüketici koruma kanunları ve çevre düzenlemeleri gibi unsurlar, işletmelerin faaliyetlerini yönlendirir ve işletme stratejilerini etkiler (Burke, 2011:47).

Sosyal ve Kültürel Faktörler: Toplumun değerleri, yaşam tarzı, demografik özellikler gibi sosyal ve kültürel faktörler işletmelerin ürün ve hizmetlerini şekillendirir. İşletmeler, tüketici taleplerini ve toplumsal beklentileri anlamak için sosyal ve kültürel faktörleri göz önünde bulundururlar.

Teknolojik Gelişmeler: Teknolojik gelişmeler, işletmelerin üretim süreçlerini, verimliliklerini ve rekabet güçlerini etkiler. İşletmeler, teknolojik yenilikleri takip etmek ve benimsemek için makro çevresel faktörleri izler ve buna göre stratejik kararlar alır.

Mikro ve makro çevresel faktörler, işletmelerin faaliyetlerini ve rekabet stratejilerini etkileyen önemli unsurlardır. İşletmeler, bu faktörleri analiz ederek işletme stratejilerini ve kararlarını şekillendirirler (Bittner, 2011:19).

Mikro çevresel faktörler işletmelerin kendi içinde küçük çap da etki yapıyorlar bu da nerdeyse işletmeye etki yapıyor ama işletmenin üretim satış ve finans kapasitesi büyük olduğu takdirde çokta işletmeye kötü yönde etki yapamıyor. Ama en önemlisi işletmeler değişmekte olan mikro ve makro çevresel faktörleri doğru şekilde kullanarak onu işletme için şansa çevirmek gerekmektedir. Makro çevresel faktörlerse işletmeye daha büyük çapta yani ülke veya dünya ekonomisi çapında etki yapıyor. Tabi ki de bu kadar büyük ekonomi şartlar arasında işletmelerin bu şartlara karşı çıkması mümkündür ama en önemlisi bu şartlar arasında

piyasada kalmak ve mümkün olduğu kadarıyla büyüme hedeflerini yükseltmektir. Tabi ki de makro çevresel faktörlerde en önemlilerinden birisi politik ve teknik faktörlerdi. Ekonominin tüm alanlarında ülkeler arasındaki politik ilişkiler her zaman ülkelerin ve işletmelerin ekonomi durumlarına üretimine satışlarına etki yapıyor tabi ki de bu nedenle ülkeler kendi ekonomilerini ve işletmelerini ayakta tutmak için her zaman iyi politik ilişkilerin kurulmasına ve sürdürülmesine mecburlar. Dünyanın hiçbir ülkesi dünya ekonomi sisteminden tecrit edilmiş bir şekilde kendi ekonomisini kuramaz ve yükseltmez. İşletmelerin üretim bandını yükseltmek için en önemlisi teknik alt yapılarını daha da geliştirmek dönemin şartlarına cevap veren bir sistemi kurmak en önemli şartlardan birisidir. Dünya ekonomi sistemindeki yönetim tarzları her zaman coğrafyaya insanların psikolojilerine yaşam tarzlarına uygun şekilde sağlanıyor. Dünyada en yaygın şekilde dünya devletlerinin fazlasında uygulanmakta olan Liberal pazar ekonomi sistemi fazlasıyla serbest piyasa şartlarına uygun olup özel işletmelere daha büyük pay verilmektedir en önemlisi de son yıllarda orta ve küçük işletmelerin sayısının fazla olmasıyla pazar fiyatlarının dengeli halde tutulması ve monopol piyasanın kısıtlanmasına neden olmaktadır. İşletmeler bu pazar şartlarından doğru kullanarak piyasada daha hızlı bir şekilde kendilerini geliştirebilirler ve piyasada kendi paylarını yükseltebilirler. Ama bazı ekonomi yönetim sistemleri mesela Japon ekonomi sistemi sadece olarak Japonya örf adetlerini uyumlu şekilde kurulduğu için diğer ülke ekonomisinde o kadarda verimli olamaz. Şu anda dünyanın farklı ülkelerinin bütçe sisteminde sosyal yaşam bütçesine önem veriliyor vatandaşların yaşam tarzlarını yükseltmek için ama bu hiçte sosyal İsveç ekonomi sisteminin ülke ekonomi sisteminde uygulanması dememektir. Genelde ülke ekonomileri ve işletmeler her zaman yerleştikleri coğrafyaya, kültüre, örf adete uyumlu bir sistem seçmeli ve tabii ki de bu ülke ve işletmeler için piyasada en doğru bir seçim olacaktır (ILO, 2014:11).

Dünyada sürmek de olan politik ekonomi durumlar her zaman farklı dönemlerin şartlarına göre değişmiştir böyle ki bu durumlar daha çok devletlerarasında oluşan ilişkilerin iyi ve kötü tarafından etkileniyor.

3.2. Politik Süreçlerin Etkileri

Politik durumlar hiç de şüpheli değil ki ekonomi tarihin tüm aşamaların da ekonomi direk olarak etki yapan en önemli çevresel faktör olmuştur ve faktör günümüzde olan ekonomi dönemin politik ekonomi sürecine çevrilmiştir. Bu günümüzde politik sistemler üzerinden ülkeler arasında yapılmış olan anlaşmalar üretim açısından ve ekonomi sistem bakımından uluslararası piyasanın özel işletmelerin yüzüne açılmasına ve piyasada olan işletmelerin sayısının artmasına

neden olmaktadır ki buda direk olarak uluslararası piyasa da serbest dürüst rekabet ortamının daha da büyümesine dünyada olan farklı coğrafyalara ulaşmasına neden olmaktadır ki bunlarda işletmelerin iyi yönde etki yapan çevre faktöründen birisidir. Politik faktörlerin işletmelerin önünü açmakla aynı zamanda kötü etki yapan aşamalar da var. Böyle ki ülkelerin bazı zamanlar kendi aralarında geçen kötü ekonomi süreci direk olarak birbirlerine karşı uygulamakta oldukları ekonomi yaptırımları ambargoları devreye getiriyorlar. Bu da doğal olarak işletmelerin pazarlarda olan payının azalmasına ve doğal olarahtan kâr marjının daha aşağı kapasiteye düşmesine neden olmaktadır. Bu ekonomi yaptırım aşamalarına uygun olarak aşağıda ki örnekleri söyleye biliriz.

Birleşmiş Milletler Teşkilatının kararlarını uygulamayan devletlere tam şekilde veya bazı sektörlerine kapsayacak şekilde yaptırımlar uygulanıyor. Bu politik faktör daha çok dünyanın büyük kapasiteli teşkilatları tarafından yapılan yaptırımlardır.

Bugün dünyada ekonominin tüm alanlarını yakından etkileyen makroekonomi sistemlere fazlasıyla zarar yapmış olan Rusya Ukrayna arsında ki savaş dünya ekonomisini pandemiden sonra büyük kayıplara uğrattı. Dünyada enflasyon yükseldi, gıda fiyatları daha da arttı, enerji sektöründe ki fiyatlar tavan yaptı, lojistik taşımalar yön değıştirdi ve bunun gibi ekonomin onlarla farklı sektörlerine kötü yönde etkiler yaptığının şahidi olduk (Upwork ve Freelancers Union, 2017:159).

Buradan gördüğümüz gibi politik süreçlerin ne kadar iyi bir kapsamda yürütölmesi her zaman işletmelerin ister iç pazarlarda isterse de ülke dışı pazarlarda uluslararası bir markaya çevrilmesi yönünde iyi yönde etki yapmaktadır. Günümüzde uluslararası firmaların dünyanın farklı ülkelerin pazarlarına giriş yaptıklarını görüyoruz bu nede bu tip dünya markla firmaların bazı yüklerden ve aynı zamanda aynı bir ürünün bir ülkede üretilerek farklı ülkede satılmasına rağmen bir ürün için iki farklı ülkede vergi ödememeleri için hukuki politik alt yapının oluşturulması tabi ki de dünya pazarın da bulunan büyük çaplı firmaların önünü açmış vaziyette durmaktadır. Günümüz politik şartlarında tarihte olduğu gibi ekonominin farklı sektörlerinde yönlendirme ve teşvik etme yöntemleri vardır. Bu yöntemler her zaman piyasa paylarının paylaşılması, rekabet ortamının esnekliğini sağlayarak farklı firmaların daha büyük pay sahibi olmasını sağlamaktadır aynı zamanda dünya piyasasında haksız rekabet ortamı daha büyük işletmelerin elinde paylaşılmasına destek vererek aynı zamanda serbest rekabet piyasasına kötü etki yapmaktadır. Kısası söylemek gerekirse ülkeler arasında olan iyi politik süreçler ülke ekonomisini ve özel işletmelerin kalkınma yönün de olan çalışmaları iyi yönde etkilemektedir.

Politik süreçler, işletme yönetim tarzını çeşitli şekillerde etkileyebilir. Politik kararlar ve politika değişiklikleri, işletmelerin faaliyetlerini planlama, operasyonlarını yürütme ve stratejik kararlarını alma süreçlerini etkileyebilir. İşletme yönetim tarzına etki eden bazı politik faktörler şunlardır:

Yasal Düzenlemeler: Politik süreçler, işletmeler üzerinde yasal düzenlemeler aracılığıyla etki yapabilir. Yasal düzenlemeler, işletmelerin faaliyet gösterdiği sektörde belirli standartları karşılamasını, izin ve lisans almasını veya belirli vergi ve finansal yükümlülüklere uymasını gerektirebilir. Bu tür düzenlemeler, işletmelerin operasyonlarını düzenlemelerine, uyum sağlamalarına ve faaliyetlerini sürdürmelerine yönelik politik etkileri içerir.

Vergi Politikaları: Politik süreçler, işletmelerin vergi politikalarını etkileyebilir. Vergi oranları, vergi teşvikleri veya cezaları gibi politik kararlar, işletmelerin gelir, kar ve maliyetlerini doğrudan etkiler. Vergi politikaları, işletmelerin yatırım kararlarını, büyüme stratejilerini ve kar dağıtım politikalarını etkileyebilir (Upwork, 2019:28).

Ticaret Politikaları: Politik süreçler, işletmelerin uluslararası ticaret faaliyetlerini etkileyebilir. Ticaret politikaları, gümrük vergileri, kotalar, tarife dışı engeller gibi politika araçları aracılığıyla ticaret akışını düzenler. Bu tür politikalar, işletmelerin ihracat ve ithalat faaliyetlerini, dış pazarlara erişimlerini ve rekabetçiliklerini etkileyebilir.

İstihdam Politikaları: Politik süreçler, işletmelerin istihdam politikalarını etkileyebilir. İstihdam düzenlemeleri, çalışma saatleri, ücret düzeyleri, iş güvenliği standartları ve işçi hakları gibi konuları kapsar. Bu tür politikalar, işletmelerin işgücü maliyetlerini, personel yönetimi stratejilerini ve işçi- işveren ilişkilerini etkileyebilir.

Ekonomik Politikalar: Politik süreçler, genel ekonomik politikalar aracılığıyla işletmeler üzerinde etki yapabilir. Para politikası, mali politika, enflasyon hedefleri, faiz oranları ve döviz kuru gibi ekonomik politika kararları, işletmelerin finansal koşullarını, kredi erişimini ve yatırım kararlarını etkileyebilir.

Politik süreçlerin işletme yönetim tarzına etkileri, işletmelerin karar alma süreçlerini ve stratejilerini şekillendirmesini gerektirir. İşletmeler, politika değişikliklerini izlemeli, uyum sağlamalı ve politik riskleri yönetmek için esneklik göstermelidir. Aynı zamanda, işletmeler politika yapımcılarla ilişkiler kurarak politika süreçlerine katılabilir ve çıkarlarını korumak için politika yapımında aktif bir rol oynayabilir.

3.3. Ülkelerin Coğrafi Konumlarının Etkileri

Ülkelerin coğrafi yerleşmelerde aynı zamanda ülkelerin lojistik ulaştırma ve aynı zamanda jeopolitik açıdan da ülkelerin ekonomi alt yapısını etkilemektedirler. Bugün dünya ekonomisinde kıtalar arası uzanan lojistik taşımacılar ister kara, isteri hava, isterse de deniz taşımacılığında ülkelerin coğrafi yerleşmeleri en önemli faktörlerdir. Bu yerleşmeye uygun şekilde ülkeler kendilerinin üretim sistemlerini düşündükleri kadarda aynı zamanda bu ürünlerin dünya pazarlarına taşınma sistemini de düşünmek zorundalar. Bu kapsamda dünyanın dev ekonomi devletleri üretim sistemlerini ya dünyanın farklı coğrafyalarına yerleştirerek transit taşıma masraflarından kurtula bilirler veya üretim sistemini kendi ülkesi sınırlarında yerleştirerek istihdamı, vergi ödemeleri veya en sonda yıllık gayri safi gelir veya milli gelirini yükseltmeyi hedefleye bilirler.

Buna misal olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin üretim sisteminin dünyanın farklı ülkelerine yaymak da en önemli amacı kendi coğrafyasına göre dünya okyanusun merkezinde yerleşmesi ve dünya pazarlarına kendi ürünlerini çıkarmak için ek masraftan kurtulma politikasının uygulandığını görmekteydik. Ama Trump'ın ekonomi yönetim sisteminde bu sistem değiştirilerek yıllardır yurtdışında olan ekonominin bir parçası olan üretim firmalarını Amerika'nın kendi içine çekerek ekonominin büyüme çapını daha da yükseltti ama bununla bele dünya pazarına çıkmak içinde yıllık taşıma masrafları yükseldi. Tabi ki de bu ülkelerin kendilerine özel olan ekonomi yönetim sistemleridir (Johnson, 1997: 42).

Günümüz ekonomisinde ülkelerin karşılıklı ticaret anlaşmalarında ülkeler arasında ne kadar büyük coğrafi mesafeler olsa bile uluslararası taşımacılığın üstün seviye ilerlemesi bu ticaret anlaşmalarını o kadar daha ileri seviye götürüyor. Bugün Avrupa ve Asya arasında Çinin başlatmış olduğu Tek Kuşak Tek Yol projesi dünyanın bir ucundan diğer ucuna kadar uzayan bu projenin geçtiği ülkelerin ekonomisine fazla değer katmasıyla bele aynı zamanda ülkeler arası lojistik sistemin daha da büyümesine etki yapmaktadır. Tek Kuşak Tek Yol projesi Avrasya için yeni bir ticari dönemin başlamasına neden oldu ki buda işletmeler büyüme imkânlarına ek katkıda bulundu. O nedenle ki üretim yapan işletmeleri en kısa yolla ve en kısa zaman içinde dünya pazarlarına ürünlerini çıkarmak onlara gider maliyetlerinin daha ucuza inmesine mal olmaktadır ki bu da yılsonunda işletmelerin yıllık kâr marjının yükselmesine istihdamın çoğalmasına iyi yönde etki yaparak ülkenin yıllık ticari saltosunun iyi yönde artımına sebep olmaktadır. Bu açıdan ülkelerin coğrafi yerleşmeleri ekonominin kalkınma modellerinin daha farklı şartlarda kullanılmasını gerektiriyor. Coğrafi yerleşme sadece

Ülkelerin ekonomi durumunu etkilemiyor aynı zamanda ülkelerin dünya politikasında yürüttükleri stratejide etkilemektedir. Böyle ki dünyanın farklı noktalarında olmasına rağmen ada halinde olan iki devlet İngiltere ve Japonya her zaman izleme politikasını yürütmüşler ve hiçbir zaman kendilerini krizin merkezinde bulmamışlar. Ama bu tarz ekonomi gelişmiş ülkeler her zaman ekonomi ve politik gç yöntemleriyle dünyanın farklı noktalarında hem devletin ve aynı zamanda işletmelerinin büyük gçleriyle iyi yönde ilerlemeler tüm alanlarda yapıyorlar. Ülkelerin coğrafi yerleşmeleri onların politik ve ekonomi durumlarına etki yapmaktan başka diğer tabi olarak iklim tabi kaynaklar bölgenin sosyal kültürel farkındalıklar etki yapmaktadır. İklım şartıyla baktığımızda ülkelerin üretim bandında her zaman iklim ve hava şartlarına göre üretim, dağıtım, satış ve bu gibi diğer faktörler göz önünde bulunuyor. Tabi ki de günümüzde soğuk ülkelerin üretim bandıyla sıcak ülkelerin üretim bandı arasında üretim yapılmasında ve farklı alt yapıların olması k önemli buna misal olarak sıcak ülkelerin üretiminde sıcak hava şartlarının kolaylaştırmak için işletmeler her zaman alt yapının kurulmasına fazla masraflarla karşılaşıyor ki buda ürünün maliyetine ek masraflar çıkartıyor sonda pazarda yeni rekabet ortamının yapılması gerekiyor. Farklı coğrafiyalarda yaşıyan insan toplumlarının tabi ki de dünyaya bakış açıları örf adet kültürleri de her zaman normal olarak farklı olmaktadır. Bu farklı kültüre sahip olan insanların coğrafiyasında uygulanmakta olan ekonomi yönetim modelleri de toplum kültürüne dünyaya bakış açısına ve en önemlisi ülkelerin bölge devletlerin pazarlarında pay sahibi olmak için bölge ülkelerinde taleplerini göz önünde bulundurmak mecburiyetindedirler. Tabi ki de bu faktörler işletmelerin üretim, dağıtım ve satış gibi önemli faktörlerini de etkilemektedirler (Dambrin, 2004: 39).

Ülkelerin coğrafi konumları, işletmelere çeşitli etkileri olan önemli bir faktördür. Coğrafi konum, işletmelerin ulaşıım, lojistik, tedarik zinciri yönetimi, pazar erişimi ve rekabet avantajı gibi konularda avantaj veya dezavantaj sağlayabilir. İşte ülkelerin coğrafi konumlarının işletmelere etkilerinden bazıları:

Ulaşıım ve Lojistik Avantajları: Coğrafi olarak stratejik bir konumda bulunan ülkeler, daha iyi ulaşıım altyapısına sahip olabilir. Limanlara, havaalanlarına veya ana ulaşıım hatlarına yakın olmak, işletmelerin hammadde, malzeme ve ürünlerini daha hızlı ve düşük maliyetlerle taşımasına olanak sağlar. Bu da rekabet avantajı sağlayabilir.

Pazar Erişimi: Coğrafi konum, işletmelerin farklı pazarlara erişimini etkileyebilir. Özellikle sınır bölgelerinde bulunan işletmeler, komşu ülkelerin pazarlarına kolaylıkla ulaşabilir ve ticaret yapabilir. Ayrıca, stratejik olarak önemli bir konumda bulunmak, bölgesel veya küresel ticaret anlaşmalarından faydalanma şansını artırabilir.

Tedarik Zinciri Yönetimi: İşletmeler için tedarik zinciri yönetimi önemli bir konudur. Coğrafi olarak stratejik bir konumda bulunmak, işletmelerin tedarik zincirini daha verimli hale getirebilir. Hammaddelerin temini, tedarikçilerle ilişkilerin yönetimi ve üretim süreçlerinin optimize edilmesi açısından avantaj sağlayabilir.

Rekabet Avantajı: Coğrafi konum, işletmelerin rekabet avantajı elde etmesini sağlayabilir. Örneğin, işletme bir liman kentine yakınsa, ihracat ve ithalat süreçlerini daha hızlı ve düşük maliyetlerle gerçekleştirebilir. Ayrıca, stratejik bir konumda bulunmak, işletmelere bölgesel veya küresel pazarda rekabet edebilme yeteneği sağlayabilir.

İşgücü ve Yetenek: Coğrafi konum, işletmelerin yetenekli işgücüne erişimini etkileyebilir. Bazı bölgeler, belirli sektörlerde uzmanlaşmış bir işgücü havuzuna sahip olabilir. İşletmeler, bu bölgelerde faaliyet göstererek yetenekli çalışanlara erişim sağlayabilir ve rekabet güçlerini artırabilir (Martino ve Wirth, 1990: 57).

Coğrafi konum, işletmelerin avantajlı bir konuma sahip olmasını sağlayabilirken, dezavantajlar da getirebilir. Örneğin, uzak bölgelerde bulunan işletmeler lojistik ve ulaşım maliyetleriyle karşı karşıya kalabilir. Ayrıca, politik, sosyal ve ekonomik faktörler de coğrafi konumun etkilerini etkileyebilir.

İşletmeler, coğrafi konumlarını ve buna bağlı olarak avantaj ve dezavantajlarını dikkate alarak stratejilerini şekillendirmeli ve rekabetçi bir avantaj elde etmek için uygun adımları atmaları gerekmektedir.

3.4. Ülkelerin Enerji Kaynaklarının Gelişimde Etkileri

Ülkelerin enerji kaynakları, doğal kaynaklar olarak da adlandırılır ve bir ülkenin toprakları, su kaynakları, mineraller, enerji kaynakları gibi doğal varlıkları içerir. Bu enerji kaynaklar, bir ülkenin ekonomik gelişimi üzerinde önemli etkilere sahiptir. İşte ülkelerin enerji kaynaklarının gelişimdeki etkilerine dair bazı örnekler:

Gelir Kaynağı: enerji kaynaklar, bir ülkenin gelirinin önemli bir kaynağı olabilir. Özellikle petrol, doğalgaz veya maden gibi değerli kaynaklara sahip ülkeler, bu kaynakların ihracatından elde ettikleri gelirle ekonomik büyümeyi sağlayabilirler. Tabi kaynakların varlığı, ulusal gelirin artmasına ve refahın artırılmasına katkıda bulunabilir.

Dış Ticaret Dengesi: Enerji kaynakların varlığı, bir ülkenin dış ticaret dengesini etkiler. Değerli enerji kaynaklara sahip ülkeler, bu kaynakları ihraç ederek dış ticaret fazlası elde edebilirler. Bu da ülkenin dış ticaret dengesini olumlu yönde etkileyebilir.

İstihdam Olanakları: Enerji kaynaklar, bir ülkenin istihdam olanaklarını etkileyebilir. Özellikle tarım, balıkçılık veya ormancılık gibi sektörler, tabi kaynaklara dayalı istihdam fırsatları sunabilir. Bu da işsizlik sorununu azaltabilir ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunabilir.

Sanayileşme ve Yatırımlar: Enerji kaynaklar, bir ülkenin sanayileşme sürecini etkileyebilir. Değerli madenlerin bulunduğu bir ülke, bu madenlerin işlenmesi ve ticaretine dayalı sanayi sektörlerinin gelişimini teşvik edebilir. Aynı zamanda, tabi kaynaklara yönelik yatırımlar da artabilir.

Çevresel Etkiler: Enerji kaynakların geliştirilmesi ve kullanımı, çevresel etkilere neden olabilir. Madencilik veya enerji üretimi gibi faaliyetler, doğal çevreye zarar verebilir ve çevresel sürdürülebilirlik konularını gündeme getirebilir. Bu nedenle, enerji kaynakların sürdürülebilir ve çevre dostu bir şekilde kullanılması önemlidir.

Ülkelerin enerji kaynakları, doğal zenginlikleri ve potansiyelleri açısından farklılık gösterir. Enerji kaynakların etkin bir şekilde yönetilmesi, sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyüme için önemlidir (Di Martino ve Wirth, 1990: 50).

Enerji kaynaklar her zaman dünya ekonomisinin ve işletmelerin dikkatinde olan en önemli alanlardan biridir. Böyle ki tarihe dönüp baktığımızda her zaman dünyanın en önemli ekonomi güç devletleri enerji kaynakları elde etmek için her zaman rekabet durumunda olmuşlar. Dünyanın uluslararası işletmeleri kendi üretim bantlarında maliyetleri düşürmek için hammadde ve enerji kaynaklara daha yakın olma ve daha kısa zamanda sahiplenmek istekleri olmuştur. Bu sebepten enerji kaynaklar enerji alanları dünya ekonomisinin kalkınma arterleri rolünü üslenmektedirler. Bazı dönemlere geri baktığımızda enerji kaynaklardan aşırı şekilde kullanılması ve sonuç da dünyanın farklı noktalarında aşırı kullanılmış tabi kaynakların kötü sonuçlarını aradan kaldırmak için her zaman ilave ek maliyet ortaya çıkmaktadır (COM, 2008: 68).

Enerji kaynaklar bu sebepten uluslararası ekonomide sanayi devletlerin fazlasıyla bu servetlere sahip olmaktan dolayı Afrika ve Asya da olan devletlerin tabi kaynaklarını kullanıyorlar. Enerji ki de farklı açılardan baktığımız da bir taraf da sanayisi olan ülkelerin ekonomi gücüyle diğer taraf da ekonomi açıdan zayıf ama enerji kaynaklarla zengin ülkelerin iş birliği tabi ki de her iki tarafın kazancına sebep olmaktadır. Ama burada diğer taraf da farklı açıdan baktığımızda ekonomi güç devletlerinin yüz yıllar boyunca enerji kaynaklardan zengin olan devletlerin servetlerinin sömürülmesi o ülkelerde ekonomi durumun zayıflaması işsizlik durmadan yükselmesi ve günümüzün en büyük sıkıntısı olan göç dalgasının oluşmasına neden olmaktadır.

O sebepten enerji kaynakların doğru şekilde kullanılması her zaman ülkelerin kalkınması gelişmesi ve aynı zamanda o ülkelerin değil çevredeki bölge ülkelerinde ekonomi kalkınmasına gelişmesine iyi yönde etki yapmaktadır. Enerji kaynaklarla zengin olan ülkeler sanayi ve üretim alt yapılarını kura bildikleri takdirde ülkenin kalkınma oranı kişi başına düşen milli gelirin fazlalaşmasına etki yapıyor aynı zamanda ülkede özel sektörün durmadan büyümesine ve gelişmesine ve dünya pazarına daha büyük hacimli üretim bandıyla çıkmasına neden olmaktadır. Kaynaklar ülkelerin her zaman ekonomi güç ve kalkınma sebepleri olmuştur ama en önemlisi bu kaynakların doğru sanayi ile buluşturulmaktadır (Bailey ve Kurland, 2002: 35).

Asya ve Afrika'nın zengin kaynaklarına rağmen günümüz ekonominin ağır şartlarından dolayı bu kaynakları kendi çıkarlarından fazla hammadde şeklinde farklı ülkelere satarak kendilerinin milli gelir, istihdam ve yıllık gayri safi gelirlerini düşürmektedir. Böyle ki bu ülkelere yapılmakta olan batı devletleri tarafından politik baskılar ve aynı zamanda uzun süren aynı yönetimler nedeniyle ülkelerin kendi kaynakları üretecek ne alt yapıları nede ki ekonomi ve politik güçleri vardır. Ama burada dünyanın güç merkezlerinde olan uluslararası işletmeler ve firmalar, aracı şirketler bu kaynakların taşımacılığını üretimini yaparak daha büyük kapsamda büyüme hedeflerine ulaşıyorlar. Sanayisi gelişmiş ülkeler bu kaynakların farklı ayrımları yaparak üretim bandını büyütüyor ve satışa çıkardığı ürün çeşitlerinin sayısını ve miktarını piyasada daha da geliştiriyor. Bu da tabi ki bu üretimi yapan ülkelerin milli gelirlerinin yıllık gayri safi gelirlerinin yükselmesine neden olmaktadır. Bu coğrafi faktörler içerisinde etki yapan önemli faktörlerden de birisi de tabi kaynaklar faktörüdür.

3.5. Dünyada Göç Faktörünün Etkileri

Günümüz ekonomisine etki yapan en büyük faktör göç faktörüdür. Günümüz politik dünyasında ülkeler arasında veya ülkeler içinde çıkan savaşırlardan dolayı veya ekonomi şartların ağırlığından dolayı insanların daha iyi şartlar koşulda ki coğrafyalara göç etme mecburiyetinde kalıyorlar. Son 10 yıllık dönemde dünyada göç dalgasının daha da keskinleşmesi insanların farklı coğrafyalar gitmesi aşırı derecede çoğalmıştır. Tabi ki de bu beyin göçünün değişmesine çalışan kapasitesinin değişimine ülkenin ekonomi durumuna, milli gelir ve en sonda ülkenin makro ve mikroekonomi durumunun değişimine neden olmaktadır. Günümüzün ekonomi açıdan baktığımızda göç dalgası bazı ülkeler için işçi kaybı bazı ülkeler içinse yeni beyin ve iş kuvvesi konumuna girmektedir (Deloitte, 2020: 4).

İşletmelerin üretim bandını büyütmekten dolayı her zaman yeni çalışan profiline oluşması gerekmektedir bu açıdan göç dalgası nedeniyle ülkeye gelen beyin işçi kuvvesi kalkınmanı

yükseltiyor. Ama günümüzde savaşların fazla olması dünyada daha da gerilmekte politik durumdan dolayı insan kütlesinin vafından asılı olmayarak dünyanın farklı ekonomi güç noktalarına akın etmeleri o ülkelerin ekonomisine ağır darbeler yetiriyor. Bundan başka dünyada göç dalgasının genişlemesiyle milletlerin farklı kökenlerle birleşmesi ırkın ve milli soyların kültürün zamanla değişmesine neden olmaktadır. Kısa olarak dünyada olan göç dalgası ülkelerin ekonomik, kültürel, köken gibi faktörlerine kötü yönde etki etmektedirler. Ekonomi sistemlerde her zaman uygulamalarında insanların kültürel psikolojik yaklaşımları çok önem arz etmektedir. Böyle ki dünyada olan göç dalgasının daha da keskinleştiği bir durumda ekonomi modellerin ülkelere ve coğrafyalardan asılı olarak uygulamalarına etki yapmaktadır.

Bu böyle ki büyük hacimli insan kitlesinin yeni coğrafyalarda yerleşerek oranın kültüründe ve aynı zamanda bakış açılarında hem kendilerinin değişmesine aynı zamanda yerli insanlarla zamanla uyum sağlamakla farklı coğrafyaların kültürel ve dünyaya bakış açılarının değişmesine neden olmaktadır ki bu uygulanmakta olan ekonomi modellerinde zamanla yeni şartlara ve koşullara ayak uydurmak mecburiyet kalıyorlar. Bugün dünyada doğu ve batı dünyaları arasında tüm alanlarda olan uçurumlar baktığımızda batıda yüksek ekonomi şartların olması ama diğer taraftan yıllık insan artımının çok düşük olması gözlemleniyor, ama diğer taraftaysa zayıf ekonomi şartların olduğu güney ve doğu dünyasında yıllık insan artımı oranı çok yüksektir. İşte bu sebepten insanların yıllık artım oranlarının yüksek olduğu coğrafyalardan daha iyi ekonomi şartlar olan coğrafyalara göç hızlanıyor. Burada farklı durum şudur ki batı ülkelerinin fazlısıyla ihtiyacı olduğu işçi eleman kuvvesine ve işletmelerinde çalışacak olan insanların bir kısmını göç dalgası nedeniyle dışardan eleman alma mecburiyetinde kalıyor ama günümüzün en büyük problemi olan ekonomi ağır durumda olan ülkeler ve aynı zamanda ülkelerin iç savaşları ve aynı zamanda ülkeler arasında olan savaşlar nedeniyle dünyada artık göç dalgası yönetilemiyor. Bu sebepten de batı ülkelerinin işletmeleri artık göç dalgasının karşısında iyi kalifiye eleman seçme koşullarına başlıyorlar (Müftülerbaç, 2020: 23).

Tabi ki de kendisinde bu göç dalgası kendisiyle birlikte beyin göçünü de yürütmektedir. Böyle ki bazı ülkelerin yüksek bilgi sahibi insanların farklı şartlardan dolayı coğrafyalarını değiştiriyorlar tabi ki de bu kendisinde batının talebini karşılayan beyin göçünün kabul yapıyorlar. Birleşik Milletlerin Uluslararası Göç Yönetim merkezi artık dünyadaki mevcut şartlardan dolayı göç eden insan kitlesini kontrol edilmekte zorlanıyorlar ve bu göç dalgasının karşısını almak için çözüm olarak terk edilen coğrafyaları kalkındırmak daha iyi koşulları sağlamak ve en önemlisi ülkeler arası ve ülke iç savaşların karşısını alarak insan kendi coğrafyalarında tutmak için çalışmalar yapılıyor.

Göç konusu tartışıldığında ilk olarak akla gelen etmen rakamlardır. Göç rakamları göçmen kavramını anlayabilmemiz ve bu konuda politika önermeleri yapabilmemiz için büyük önem arz etmektedir.

Dünya genelinde rakamları değerlendirdiğimizde 2020 yılında yaklaşık olarak 280 milyon uluslararası göçmen bulunmaktaydı. Bu yaklaşık olarak dünya nüfusunun %3,6'sını göstermektedir.

Tablo 1
Uluslararası Göçmenler 1970-2019

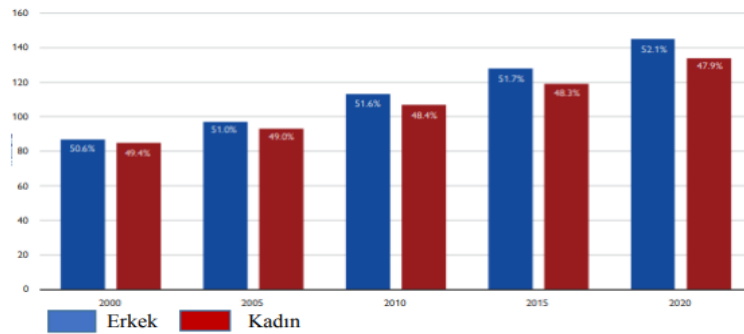
Yıl	Göçmenlerin Sayısı	Göçmenlerin Dünya Nüfusuna Oranı (%)
1970	84.460.125	2.3
1975	90.368.010	2.2
1980	101.983.149	2.3
1985	113.206.691	2.3
1990	152.986.157	2.9
1995	161.289.976	2.8
2000	173.230.585	2.8
2005	191.446.828	2.9
2010	220.983.187	3.2
2015	247.958.644	3.4
2020	280.598.105	3.6

Kaynakça: (Dünya Göç Raporu, 2020: 9).

Tablo 1.'de görüldüğü üzere uluslararası göçmenlerin sayısı son 50 yıl içinde artış göstermektedir. 2020 yılında bu sayı 280 milyon olup bu rakam 1970 yılındaki rakamın üç katından daha fazladır.

Dünya genelinde uluslararası göçmenlerin sayısı yıllar içerisinde artış göstermiştir. Tabloda 'da görüldüğü üzere göçmenlerin sayısı 2000 yılında 192 milyon, 2005'te 221 milyon, 2010'da 249 milyon, 2015'te 258 milyon ve 2020'de 280 milyondur.

Şekil 1
Cinsiyete Göre Uluslararası Göçmenler 2000-2020

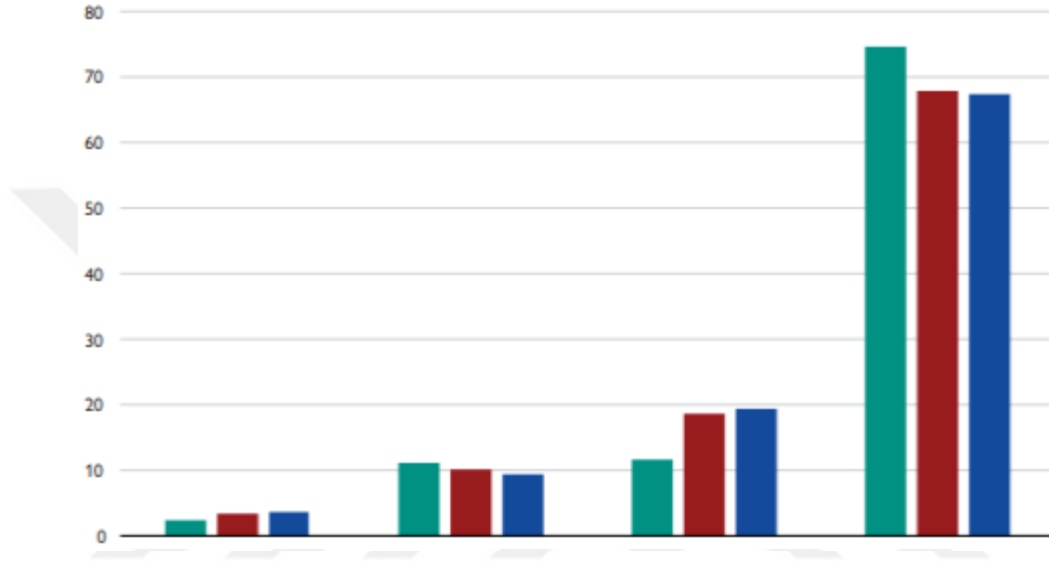

Kaynakça: (Dünya Göç Raporu, 2021: 28).

2020 yılında dünya çapında erkek göçmenlerin oranı kadınlardan daha fazladır. 2000 yılında tüm göçmenlerin %50.6'sı erkek göçmen iken %49.4'ü kadın göçmendir. Başka bir ifadeyle dünya çapında 88 milyon erkek göçmen bulunurken 86 milyon kadın göçmen bulunmaktaydı. 2020 yılına geldiğimizde ise kadın göçmenlerin oranı azalarak %47.9'a düşmüş ve erkek göçmenlerin oranı ise artarak %52.1'e yükselmiştir.

Şekil 2

Göçmen İşçilerin Hedef Ülke Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı 2013, 2017 ve 2019

Kaynakça: (Dünya Göç Raporu, 2021: 36).

Mevcut en son tahminler, dünya genelinde yaklaşık 169 milyon göçmen işçi olduğunu göstermektedir. Şekil 2.'de görüldüğü üzere ulaşılan en güncel tahminlere göre 2019 yılında dünya çapındaki göçmen işçilerin sayısı o yıl elde edilen toplam göçmen sayısının yaklaşık %62'sine denk gelmektedir. Başka bir ifadeyle küresel uluslararası göç stokunun üçte ikisi buna denktir.

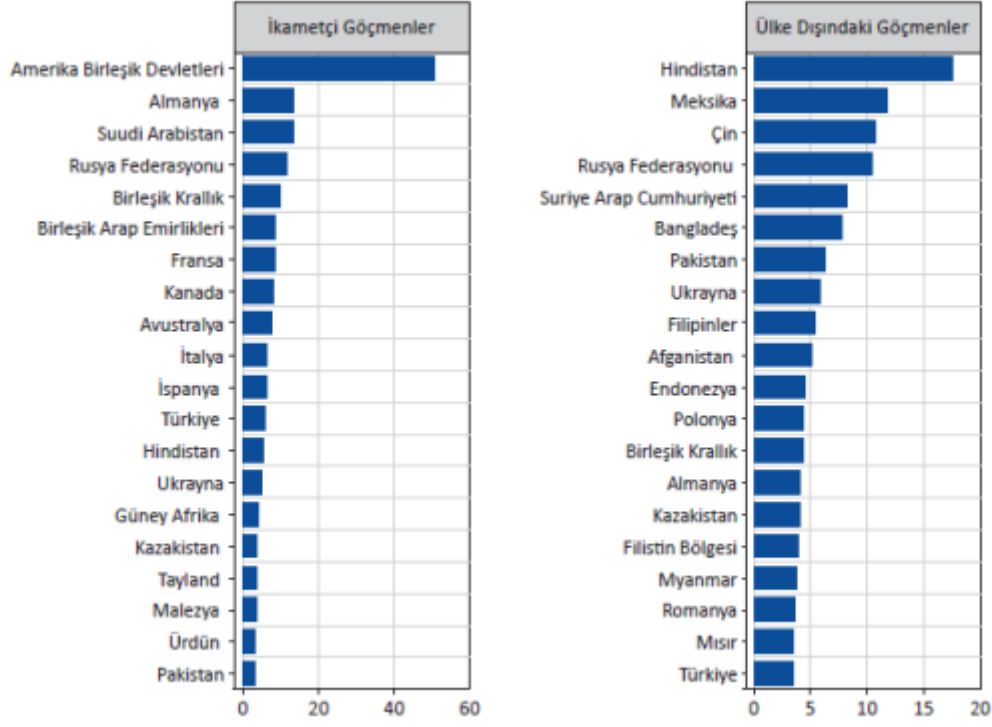
2019'da göçmen işçilerin %67'si yüksek gelirli ülkelerde ikamet etmekteydi. 49 milyon göçmen işçi yani göçmen işçilerin %29'u orta gelirli ülkelerde yaşamaktaydı. Ayrıca 6,1 milyon (%3.6) düşük gelirli ülkelerde ikamet etmekte idi.

Uluslararası göçmen işçilerin yoğunlaşması üst orta ve yüksek gelirli ülkelerde 2013'te %86,4'te, 2017'de %86,9'dur. Fakat zaman içinde bu iki kategoride gözle görülür bir değişiklik olmuştur. 2013'ten 2019'a kadar, yüksek gelirli ülkelerde göçmen işçilerde %7,3 puanlık bir düşüş yaşanmıştır (%74,7'den %67,4'e), üst orta gelirli ülkelerde ise %7,8'lik bir artış gözlemlenmektedir. Başka bir ifadeyle %11,7 den %19,5'e yükselmiştir. Bu belirgin değişimin

orta gelirli ülkelerde meydana gelen ekonomik büyümeden kaynaklı olacağı ifade edilebilmektedir.

Şekil 3

**Uluslararası Göçmenler İçin En Fazla Göç Alan (Sol) ve Göç Veren (Sağ) 20 Ülke (2019)
(milyon)**

Kaynakça: (Dünya Göç Raporu, 2020: 14).

ABD, 1970 yılından beri göçmenler için ilk hedef ülkedir. 1970'ten bu yana ülkede ikamet eden yabancı doğumluların sayısı dört katından daha fazla artmıştır. 1970 yılında 12 milyonun altında olan bu rakam, 2019 yılında 51 milyona yaklaşmıştır. Göçmenler için en çok tercih edilen ikinci ev sahibi ülke Almanya'dır. Son yıllarda Almanya'da Amerika'daki gibi bir artış yaşanmıştır. 2000 yılında 8,9 milyon kişi olan göçmen sayısı 2019 yılında 13,1 milyona ulaşmıştır. Şekil 3.'ün sol tarafında 2019 yılında göçmenlerin en çok tercih ettiği ilk 20 ev sahibi ülkenin listesi görülmektedir.

Göçmenler için menşe ülke konumunda olan ülkelerin ve bölgelerin sıralaması ise yukarıda yer alan şeklin sağ sütununda gösterilmiştir. 2019 yılında dünya çapındaki bütün göçmenlerin %40'ından fazlasının yani yaklaşık 112 milyonunun doğum yeri Asya'dır. En büyük menşe ülke Hindistan'dır. Çin, Bangladeş'e ilaveten Güney Asya ülkelerinden Pakistan ve Afganistan

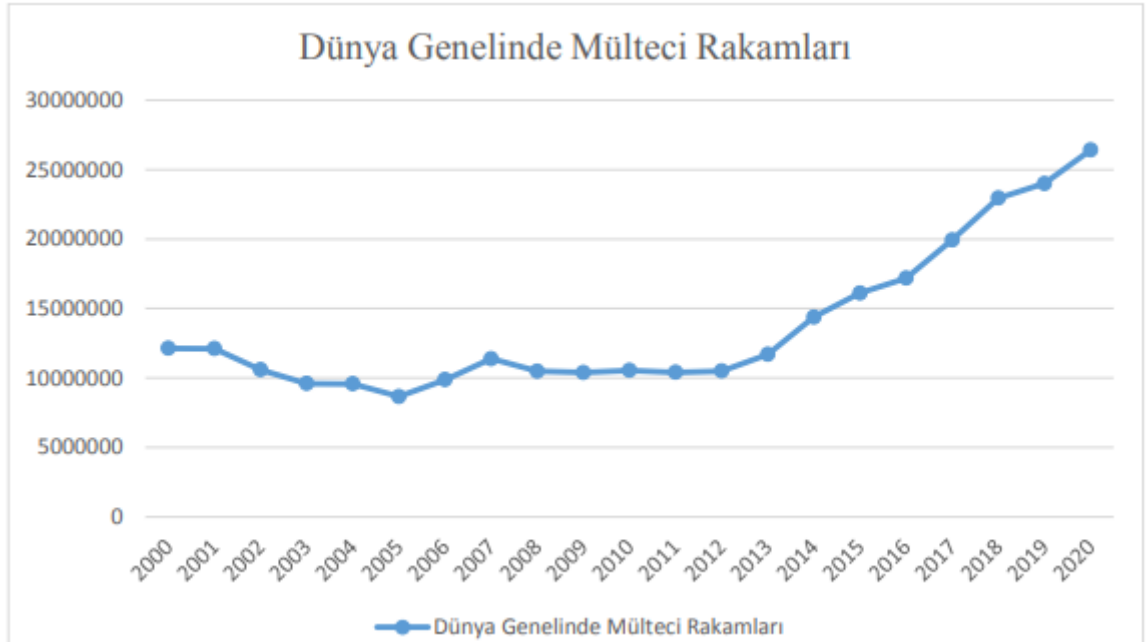
başlıca göç veren ülkelerdir. Meksika en büyük ikinci menşe ülke olduğu Şekil 3.'te görülürken Rusya Federasyonu'nun dördüncü sırada olduğu görülmektedir.

Ayrıca yukarıdaki şekillerde de görüldüğü üzere Ukrayna, Polonya, Birleşik Krallık ve Almanya'da dahil olmak üzere, çok sayıda Avrupa ülkesinin oldukça büyük oranda göçmen nüfusuna sahip olduğu belirtilebilir.

Dünya genelinde mülteci rakamları değerlendirildiğinde ise 2000 ile 2020 arasında toplam mülteci sayısında bir artış gözlemlenmektedir.

Şekil 4

Dünya Genelinde Toplam Mülteci Rakamları (Şekil, UNCHR)

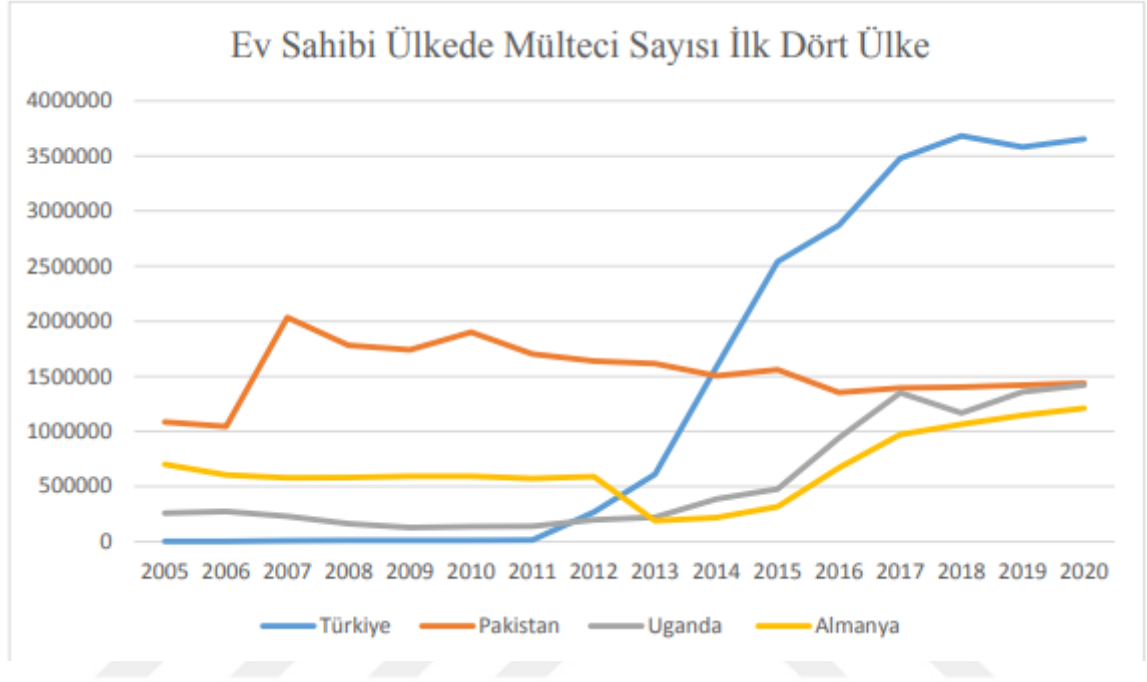

Kaynakça: (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Özellikle son yıllarda yaşanan savaşlar dünya genelinde toplam mülteci sayılarında belirgin bir artışa sebep olmuştur. UNCHR'ye kayıtlı mülteci rakamları değerlendirildiğinde dünya genelinde 2000-2020 yılları arasında toplam mülteci rakamlarında artış olduğu görülmektedir. 2020'nin sonunda dünya genelinde BMMYK'nin yetkisi altında toplam 26,4 milyon mülteci bulunmaktadır. Ayrıca Yakın Doğu'da Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Ajansı (UNRWA) tarafında kayıtlı 5,7 milyon mülteci vardır. Dahası uluslararası koruma talebinde bulunan ve korunmayı bekleyen 4,1 milyon insanla toplam 36 milyon olan mülteci sayısı kayıtlarda yer alan en yüksek rakamı ifade etmektedir (UNCHR, 2022). 2020 yılında 21.000 kişi bireysel sığınma başvurusunda bulunmuştur. Bir önceki yıl 25.000 olan bu rakamda düşüş yaşanmıştır.

Mültecilere ev sahibi yapan ilk dört ülke değerlendirildiğinde özellikle son beş yılda Türkiye'nin ilk sırada yer aldığı ifade edilebilir. Daha sonra Pakistan, Uganda ve Almanya en çok mülteci barındıran ülkeler sıralamasında ilk dörtte yer almaktadırlar.

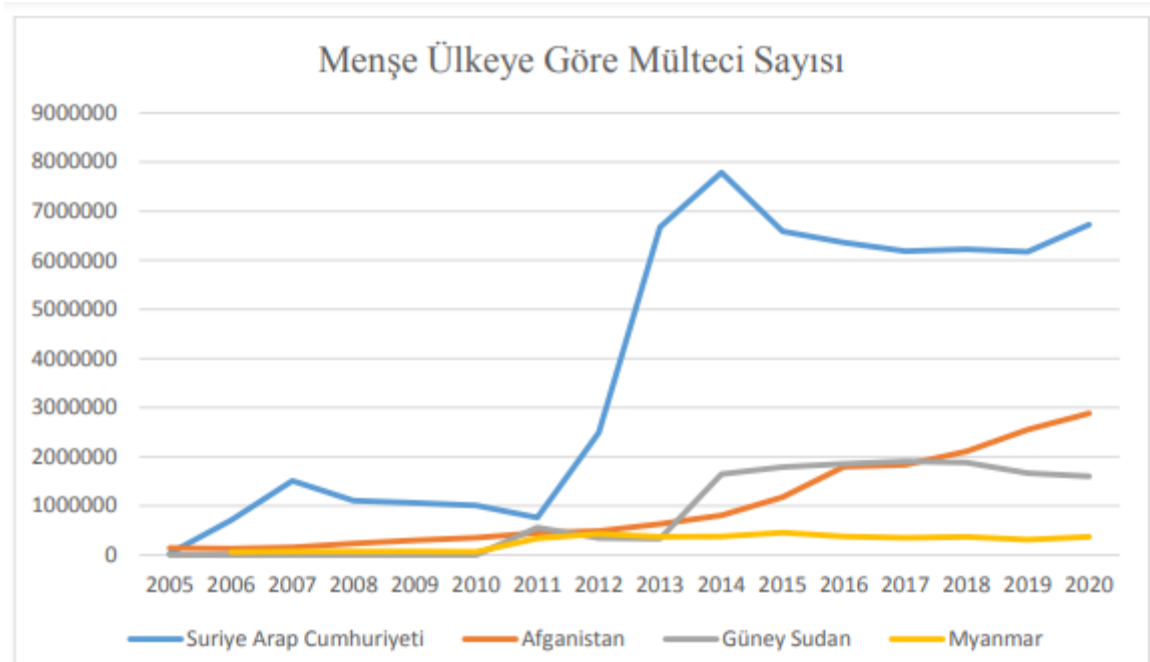
Şekil 5
Ev Sahibi Ülkeye Göre Mülteci Sayısı İlk 4 Ülke

Kaynakça: (Şekil, UNCHR (www.unchr.org.tr) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Türkiye, 2020 yılında, çoğunluğu Suriyelilerin oluşturduğu 3,6 milyondan fazla mülteciye ev sahipliği yaparak, son 5 yılda dünyada en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumunda yer almaktadır. Suriye'nin sınır komşuları olan diğer iki ülke olan Ürdün ve Lübnan'da küresel mülteci nüfusunda Suriyelilerin sahip olduğu kayda değer payı yansıtarak ilk on ülke arasında yerlerini almışlardır. İkinci en büyük menşe ülke konumundaki Afganistan gelen mültecilere ev sahipliği yapan başlıca iki ülke olarak Pakistan ve İran İslam Cumhuriyeti'nde mültecilere ev sahipliği yapan ilk on ülke arasında yer almaktadırlar. Diğer ev sahibi ülkeler ise Uganda, Sudan, Almanya, Bangladeş ve Etiyopya olmuştur. Mültecilerin büyük çoğunluğuna (%73) sınır komşularındaki ülkeler ev sahipliği yapmıştır.

Şekil 6
Menşe Ülkeye Göre Mülteci Sayısı İlk 4 Ülke

Kaynakça: (Şekil, UNCHR verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

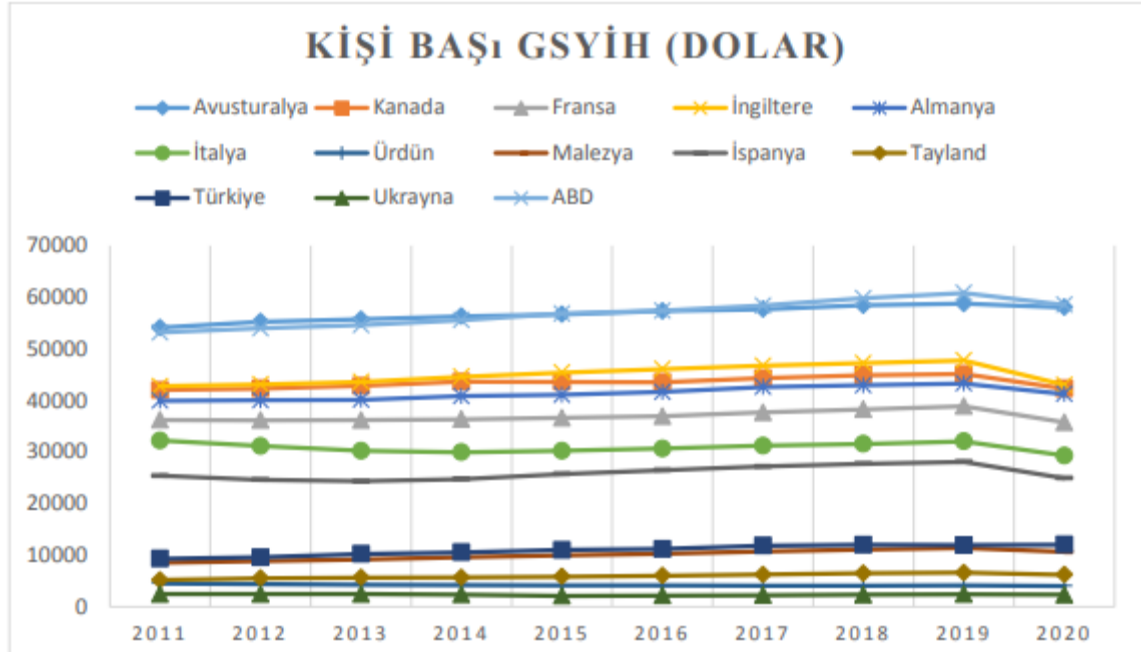
2020 sonunda UNCHR'nin yetkisi altındaki mültecilerde ilk 4 ülke sıralamasında Suriye Arap Cumhuriyeti, Afganistan, Güney Sudan ve Myanmar gelmektedir. Daha sonra Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Somali, Sudan ve Orta Afrika Cumhuriyeti bulunmaktadır. Bu ülkelerin çoğu uzun yıllardır mültecilerin önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Suriye Arap Cumhuriyeti'nde on yıldır devam eden çatışma bu ülkeden ayrılan mültecilerin sayısının 6.7 milyona ulaşmasına sebep oldu. Suriye Arap Cumhuriyeti üst üste on yıldır mültecilerin ana menşe ülkesi olmaya devam etmektedir. Ayrıca Afganistan'da 30 yılı aşkın bir süredir var olan şiddetten dolayı en çok mülteci menşe ülkeleri arasında ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü en büyük menşe ülkesi olan Güney Sudan'dır. Suriye Arap Cumhuriyeti, Afganistan, Güney Sudan, Myanmar ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti Menşe ülkesi olan mülteciler dünyanın tamamındaki mültecilerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Şekil 6'da 2005-2020 yıllarında ilk dört menşe ülke için mülteci eğilimleri yer almaktadır.

Seçili göç alan ülkelerde büyüme, işsizlik ve enflasyon genel görünümü

İlk olarak göç alan 13 ülkede kişi başı GSYİH (Dolar) verileri aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

Şekil 7

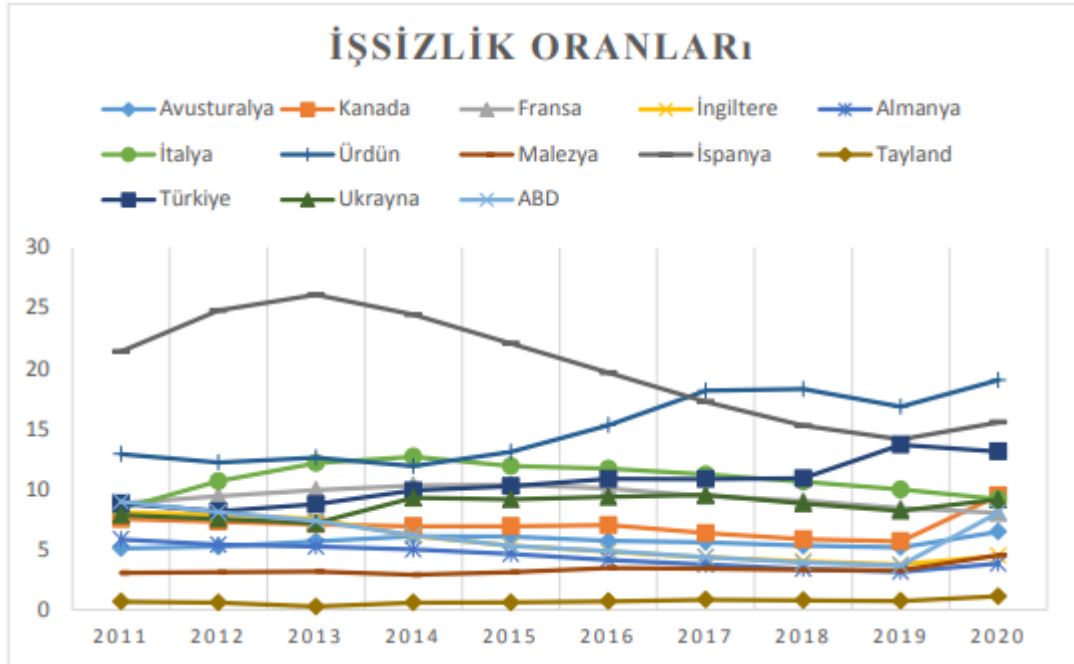
Seçili Göç Alan Ülkelerde Kişi Başı GSYİH (Dolar)

Kaynakça: (Şekil, WDI verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Göç alan 13 ülkenin kişi başı GSYİH'sı değerlendirildiğinde Birleşmiş Milletlerin yaptığı sınıflamaya göre, kişi başına düşen milli geliri 1.000 ile 10.000 dolar arasında olan ülkeler gelişmekte olan ülkeler iken kişi başına düşen milli geliri 10.000 doların üzerinde olan ülkeler gelişmiş ülkelerdir. Buradan hareketle gelişmişlik seviyesi açısından ABD ve Avustralya'nın en yüksek seviyede olduğu ifade edilebilir. Daha sonra bu ülkeleri Almanya, Fransa, İngiltere, Kanada, İtalya ve İspanya takip etmektedir. Bu sekiz ülke gelişmiş ülke kategorisinde yer almaktadır. Kişi başı GSYİH'si daha az olan ülkeler ise grafikte de görüldüğü üzere Türkiye, Malezya, Tayland, Ürdün ve Ukrayna'dır.

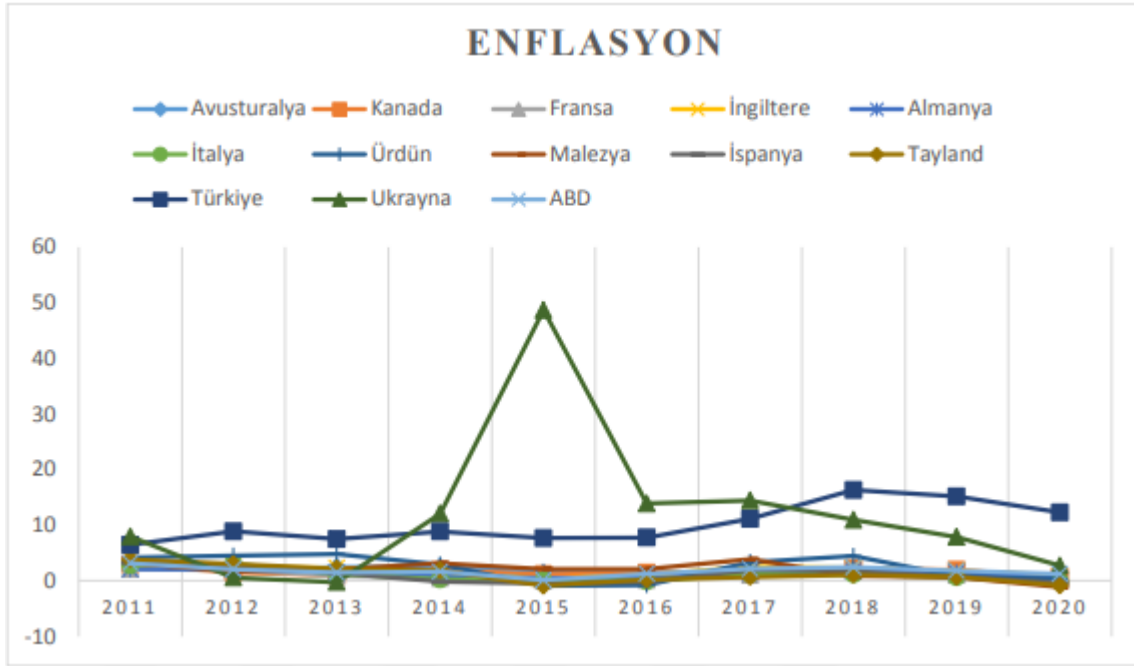
Şekil 8
Seçili Göç Alan Ülkelerde İşsizlik Oranları

Kaynakça: (Şekil, WDI verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Göç alan 13 ülkede işsizlik oranları değerlendirildiğinde 2011-2017 yılları arasında en yüksek orana sahip olan ülkenin İspanya olduğu görülmektedir. İspanya’da işsizlik oranının 2011-2013 yılları arasında artış göstermesinin ve 2013 yılında %26 ile zirveye ulaşmasının sebebi olarak 2008 Krizi gösterilebilir. İspanya’da krizden hemen önceki yıl işsizlik yüzde 7.9 iken krizden sonra 2013 yılına kadar sürekli bir artış göstermiştir. 2011-2017 yılları arasında İspanya’dan sonra Ürdün’ün en yüksek işsizlik oranlarına sahip olduğu görülürken 2017 yılından sonra Ürdün işsizlik oranlarında bu ülkeler arasında ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Ürdün’de talep yetersizliğinden kaynaklı olarak küçülme yaşanması işgücü piyasasını da etkilemiş ve bu da işsizlik oranlarına yansımıştır. İspanya ve Ürdün’den sonra işsizlik oranları sıralamasında İtalya, Fransa ve Türkiye yer almaktadır.

Şekil 9
Seçili Göç Alan Ülkelerde Enflasyon Oranı

Kaynakça: (Şekil, WDI verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir).

Seçili 13 göç alan ülkede enflasyon oranları 2011-2020 değerlendirildiğinde Ukrayna ve Türkiye hariç ülkelerin enflasyon oranlarının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. 2014 yılında Kırım krizi nedeniyle Rusya ile siyasi gerginlik yaşayan Ukrayna’da krizin patlak verdiği 2014 yılında enflasyon artmış ve 2015 yılında %48 ile zirveye ulaşmıştır. Türkiye’de 2011-2020 yılları arasında özellikle 2017 yılından sonra artış gösteren enflasyon oranları 2017 yılında %11 iken 2018 yılında %16 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

Göç faktörü, işletmeler üzerinde çeşitli etkilere sahip olabilir. İşletmeler, göçün işgücü piyasasına etkilerini değerlendirir ve buna göre stratejilerini belirler. İşte göç faktörünün işletmelere etkilerinden bazıları:

İşgücü Arzı: Göç, işgücü arzında artış sağlayabilir. Göç eden kişiler, işletmeler için potansiyel çalışanlar olabilir ve işgücü piyasasında boş pozisyonları doldurabilirler. Özellikle uzmanlık gerektiren sektörlerde nitelikli işgücü talebinin karşılanmasında göç önemli bir rol oynayabilir.

İşgücü Çeşitliliği: Göç, işletmelerin çalışanlarının kültürel çeşitlilik ve deneyim çeşitliliği kazanmasına yardımcı olabilir. Farklı kültürel arka planlardan gelen çalışanlar, işletmelerin küresel pazarlara erişimini kolaylaştırabilir ve işletmelere rekabet avantajı sağlayabilir.

Yetenek ve Beceri Transferi: Göç, yetenekli ve nitelikli işgücünün bir ülkeden başka bir ülkeye transferine olanak sağlayabilir. Bu, işletmelerin yenilikçilik ve teknolojik gelişme potansiyelini artırabilir. Göç eden çalışanlar, işletmelere yeni fikirler, farklı beceriler ve sektördeki en son trendler hakkında bilgi ve deneyim aktarabilir.

Tüketici Talebi: Göç, tüketici talebi üzerinde etkili olabilir. Yeni göçmenler, tüketim harcamalarında artışa neden olabilir ve işletmelerin müşteri tabanını genişletebilir. Aynı zamanda, göç eden kişilerin tercihleri ve ihtiyaçları, işletmelerin ürün ve hizmetlerini şekillendirmede önemli bir faktör olabilir.

İnovasyon ve Girişimcilik: Göç, inovasyon ve girişimcilik potansiyelini artırabilir. Göç eden kişiler, yeni fikirler ve iş modelleri getirebilir ve işletmelerin büyüme ve rekabetçilik açısından avantaj elde etmesine yardımcı olabilir.

Ancak göç faktörünün işletmelere etkileri, bazı zorlukları da beraberinde getirebilir. Dil ve kültürel farklılıklar, uyum sorunları, işgücü hareketliliği, yasal düzenlemeler ve işletmelerin göç eden çalışanlara yönelik politikalarının yönetimi gibi faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. İşletmeler, göç faktörünün avantajlarından yararlanmak için stratejilerini ve politikalarını bu faktörleri dikkate alarak şekillendirmelidir.

Göç faktörü araştırmalarında en önemli araştırmalardan biriside bütünleşik tehdit kavramıdır. Bu kavram araştırmalarında dünyadaki göç faktörüne etki yapan en önemli dört faktör belirtilmiştir. Bu faktörler kültürel, coğrafi, turizm ve tarihi. Bunlar hepsi bütünleşik tehdit kavramının içeriğini oluşturarak dünyada ki göç faktörünün dahada dünyadaki asıl sebeplerinin araştırılması ve aynı zamanda bu problemlerin aradan kaldırılmasını sağlar. Bu farklı araştırma konuları hepsi birlik de göç nedenlerini araştırarak dünyada göç e etki yapan 4 önemli faktörün etkilerini belirterek dünyada göçün farklı yönleri istikametini göstermektedir. En önemli faktörlerden biriside kültürel farklı insanların göç nedeniyle aynı toplumda yaşaması ve zamanla bu nedenle insanların farklı kültürlerle sahip oluyorlar. Farklı coğrafi konumlarda yaşayan insanların zamanın sürüklemesiyle aynı coğrafyaya ve aynı iklimde yaşaması da zamanla insanların yaşam tarzlarına etki yapıyor. Göç nedeniyle bu faktörlerin zamanında değerlendirmekle göç dünyada ki bu kadar hızlı çoğalmasının karşısının almak ve aynı zamanda göç eden toplumların zamanla topluma uyum sağlaması ve onlara götü etki yapan faktörlerin aradan kalkmasına etki gösteriyor.

SONUÇ

Ülkelerin ekonomi yönetim modellerinde saymış olduğumuz modeller hepsi ayrı ayrılıkta ülkelerin coğrafi kültürel tarihi kökenlerine uygun şartlar altında farklı modellerin uygulanması her zaman ekonomi yönetim modellerin uygulanmasında dikkate alınmaktadır. Böyle ki Avrupa gelişmiş ülkelerinin kullandıkları ekonomi modelleri olduğu gibi Asya gelişmekte olan ülkelerin ekonomi yönetimine birebir olarak uygulamak imkânsızdır uygulandığı takdirdeyse kayıp etme riski her zaman büyüktür. Bu yüzden tarihin farklı zamanlarında uygulanmakta olan bu ekonomi modeller farklı coğrafyaların taleplerine ve uygulandığı tarihin ve zamanın talebine uyumlu şekilde oluşturuluyor. Bu nedenle de farklı ekonomi modeller ve farklı ekonomi okulları ekonomi talebine uyumlu şekilde yaratılmıştır. Tabi ki de bu farklı ekonomi okullar ve ekonomi modeller kendilerinden bir sonra yaranan modeller eski ekonomi yönetim modellerinde olan yanlışlıklar ve eksiklikleri aradan kaldırmak aynı zamanda durmadan küreselleşen dünya ekonomisinin talebine uygun ekonomi sistemlerin kurulmasını kendinde birleştirilmektedir.

Makro ve mikroekonomi sistemler her zaman ekonominin büyüme ve küçülme durumlarıyla alakadar olarak mikroekonomi şartlarda işletme dahili makroekonomi şartlardaysa ülke ekonomisinin genelinde değişiklikler her zaman yapıyor. Tabi ki de bu ekonomi durumların değişmesine etki yapan dünya çapında politik ve diğer ekonomi boyutlar ülke içindeyse yönetim ve dünyada giden olaylardan etkilenecek değişimlere neden olmaktadır. Bu değişimler sonucunda ülkelerin ve işletmelerin büyüme küçülme oranlarının değişmesine piyasa payların değişimine neden olmaktadır. Bu sebepten makro ve mikroekonomi şartlar her zaman dönemin ekonomisine uyum sağlamak mecburiyetindedir. Böyle ki işletmeler pazar payları için rekabet ortamına uyum sağlaması için ülkenin ekonomi yönetim modelleri bu gelişmeye her zaman destek vermek zorundadır. İşletmelerin genişlemesine verilmiş tüm ekonomi destekler üretim bandının genişlemesine, istihdamın büyümesine ve en önemlisi ülkenin yıllık gayri safi gelir oranının çoğalmasına etki yapıyor ki bu da ülkenin makroekonomi göstericilerinin büyümesiyle sonuçlanıyor.

İşletmelerin yönetiminde devletler her zaman kendilerinin uygulamakta olan ekonomi modellerinin şartlarından ileri sebeplerden dolayı her zaman işletmelere yapmış oldukları yan etkilerinde oranı her zaman değişiyor. Böyle ki liberal ekonomi yöntemiyle yönetilen ülkede olan bir işletmenin yönetim formuyla İskandinav sosyal ekonomi modeliyle yönetilen bir ülkedeki işletmenin yönetim formülleri arasında her zaman fark olmaktadır. Böyle ki bu fark

ekonomi yönetim modelinin şartlarından oluşan ve farklı coğrafyalarda ve farklı kültüre sahip olan ülkelerde uygulanan modeller arasındaki farktan oluşuyor. Günümüz dünyasında dünyada farklı coğrafyalarında uygulanmakta olan Liberal pazar ekonomi modeli kendisin özel işletmelere sağlamış olduğu kontrollü yetki sahipliği vermekle kapitalist ilişkilerinde daha gelişmiş ekonomi de rekabetin daha büyük boyuta geçmesine neden oldu. Bunula alakadar olarak ekonomi yönetim modelleri de kendilerine has yönetim şartlarını dönemin taleplerine ve işletmelerin büyüme kapasitesine uygun şartlarla yenilemek zorundalar.

Bu sistemlerin hepsinin ayrı ayrılıkta üretimden satışa kadar olan tüm aşamalarında yakından etkilemektedir. Böyle ki ister çevresel faktörler isterse de günümüzün ekonomi ve politik durumlarından dolayı dünyadaki coğrafi yer değişimler göç faktörü insan beyin göçü ve bunların sonucunda her zaman çalışan eleman kuvvesinin yer değişimiyle dünyada ki üretim yapan en küçük işletmeden en büyük işletmesine kadar etkisini göstermektedir. Bu sebepten dünya ülkeleri bu faktörlerin kötü etkilerinden daha aza zarar almak için politik ve ekonomi değişimler yapıyorlar. Artık günümüzün globalleşen dünyasında bu tarz problemler herhangi bir ülkenin ekonomi problemi değil aynı zamanda bölge ve dünya devletleri için en büyük bir faktöre çevrilmiştir. Bunlara misal olarak dünyadaki savaş durumlarından etkilenen ülkeler ve dolayısıyla kötü etkilerini gören bölge ülkeleri ekonomi açıdan ise dünyadaki enflasyon oranları, finansal krizler gibi problemler tüm dünyanın en büyük dikkat merkezine çevrilmiştir.

İşletmelerin piyasada olduğu süreç boyunca her zaman doğru şartlar altında büyüme programları uygulanmalı. Bu şartlar her zaman çevre faktörlerinin oluşmasından ve değişimi zamanı olmaktadır. Ama çevre faktörlerinin değişimi zamanında bazı zamanlar büyüme faktörü çok zararlı sonuçlara bilir bu nedenlerle işletmeler bazı zaman bekle pozisyonlarına geçmeli hatta ekonomi şartlarından dolayı geçici zaman süresinde küçülme pozisyonunu uygulamalıdır. Böyle ki enflasyon yükseldiği zaman üretim bandında ki fazlalıkları aradan kaldırmalı daha düşük maliyetli üretim sistemine geçmek zorundalar çünkü piyasada fiyatların durmadan değişmesi zamanında fazla üretim masrafların ürün fiyatlarını daha da yükselte bilir ve hatta piyasanın üstüne çıka bilir ki bu da satışa kötü etki yapmaktadırlar. Piyasada olan değişimler zamanı ekonominin getirmekte olan sürprizlere hazırlıklı olmak için işletmenin her zaman finans kaynağı iyi olması veya finans bulma kaynağının kolay olmasını önceden programlaştırmadır. İşletme teknoloji alt yapısını her zaman dönemin şartlarını uyum sağlamalı şekilde yenilemelidirler. Misal olarak Covid döneminde Kapanmalar zamanı insanların uzaktan çalışmaları döneminde aynı zamanda uzaktan eğitim, uzaktan yönetim, temassız satışlar, pazarlamaları yapmak için işletmelerin bu sistemleri kurmaları için güçlü finans kaynağına

sahip olmaları gerekliydi ve en önemlisi işletmenin bu şartlara uyum sağlayan teknoloji alt yapıya sahip olması gerekiyor. Pandemi döneminde piyasadaki daha güçlü finans kaynağı olan firmalar kısa dönem içinde yeni teknolojilere sahiplenerek daha büyük pazarlara çıkarak satışlarını arttıra biliyorlar ve piyasa paylarını yükselme şanslarını yakalıyorlar. Diğer firmalar küçülmede olduğu zaman bu tarz firmalar daha da büyüyorlar.

Bu doğrultuda çalışmanın temel amacına yönelik işletmelere iyi ve kötü etki yaratan faktörleri aşağıdaki gibi ifade etmek mümkün olacaktır;

İşletmelere iyi etki yapan çevresel faktörler çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. İşletmeler, bu faktörleri dikkate alarak rekabet avantajı elde edebilir, sürdürülebilirliklerini artırabilir ve başarılı bir performans sergileyebilir. İşte işletmelere iyi etki yapan bazı çevresel faktörler:

İnovasyon ve Teknolojik Gelişmeler: İşletmeler için inovasyon ve teknolojik gelişmeler büyük bir öneme sahiptir. Yeni ürünler, hizmetler ve iş süreçlerinin geliştirilmesi, rekabet avantajı sağlayabilir ve işletmelerin büyümesini destekleyebilir.

Talep ve Pazar Trendleri: İşletmeler, tüketici taleplerini ve pazar trendlerini takip etmek zorundadır. Tüketicilerin değişen ihtiyaçlarına uyum sağlamak, işletmelerin rekabet gücünü artırabilir ve büyümelerini destekleyebilir.

Çevresel Duyarlılık ve Sürdürülebilirlik: İşletmeler, çevresel duyarlılık ve sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemek ve uygulamak zorundadır. Çevresel sorumluluk, enerji ve kaynak verimliliği, atık yönetimi gibi uygulamalar işletmelerin itibarını artırabilir ve müşteriler, çalışanlar ve paydaşlar tarafından olumlu şekilde algılanabilir.

Stratejik İş birlikleri: İşletmeler, stratejik iş birlikleri kurarak avantaj elde edebilir. İş birlikleri, yeni pazarlara giriş, teknoloji transferi, maliyet paylaşımı gibi fırsatlar sunabilir ve işletmelerin büyüme potansiyelini artırabilir.

İşletme Dostu Düzenlemeler: İşletmelere uygun ve destekleyici düzenlemeler, işletmelerin faaliyetlerini kolaylaştırabilir ve maliyetleri azaltabilir. Vergi avantajları, teşvikler, işletme kaynaklarına erişim gibi faktörler işletmelerin büyümesine katkıda bulunabilir.

Nitelikli İşgücü ve Eğitim Olanakları: İşletmeler, nitelikli işgücüne erişim ve çalışanların sürekli eğitimi için uygun koşullara ihtiyaç duyar. Nitelikli ve motivasyonlu çalışanlar, işletmelerin verimliliğini artırabilir ve rekabet avantajı sağlayabilir.

Bu faktörler, işletmelere iyi etki yapabilir ancak her işletmenin durumu farklıdır ve işletmeler kendi sektörleri ve hedefleri doğrultusunda en uygun çevresel faktörleri belirlemelidir. Ayrıca,

Çevresel faktörlerin değişkenlik gösterebileceğini ve zamanla farklı etkiler yapabileceğini unutmamak önemlidir.

İşletmelere kötü etki yapabilen çevresel faktörler şirketlerin performansını olumsuz yönde etkileyebilir ve büyümelerini engelleyebilir. İşletmeler, bu faktörleri dikkate alarak riskleri yönetmeli ve uygun stratejiler geliştirmelidir. İşte işletmelere kötü etki yapabilen bazı çevresel faktörler:

Rekabet: Yoğun rekabet, işletmelerin pazar payını azaltabilir ve fiyatlandırma baskısı yaratabilir. Aşırı rekabet, kar marjlarını düşürebilir ve işletmelerin büyüme potansiyelini kısıtlayabilir.

Hukuki ve Düzenleyici Engeller: Zorlu hukuki ve düzenleyici evre, işletmelerin faaliyetlerini sınırlayabilir ve maliyetlerini artırabilir. İşletmeler, uyum sağlamak için zaman ve kaynak harcamak zorunda kalabilir.

Ekonomik Dalgalanmalar: Ekonomik durgunluklar, talep düşüşü ve gelir azalması gibi faktörler işletmeleri olumsuz etkileyebilir. Azalan talep, satışların düşmesine ve gelirlerin azalmasına neden olabilir.

Teknolojik Değişim: Hızlı teknolojik gelişmeler, işletmelerin rekabet edebilme yeteneklerini sınırlayabilir. Yetersiz teknolojik altyapıya sahip işletmeler, yenilikçilik eksikliği nedeniyle pazarda geride kalabilir.

Çevresel Duyarlılık ve Sürdürülebilirlik Sorunları: Çevresel kaynakların tükenmesi, iklim değişikliği ve evre kirliliği gibi sorunlar, işletmelerin itibarını zedeleyebilir ve sürdürülebilirliklerini tehlikeye atabilir.

Finansal Kaynaklara Erişim Zorlukları: İşletmeler, finansal kaynaklara erişim konusunda zorluklarla karşılaşabilir. Kredi sıkıntısı, yüksek faiz oranları veya riskli finansal piyasa koşulları işletmelerin büyümesini ve yatırımlarını sınırlayabilir.

Değişen Tüketiciler Tercihleri: Tüketiciler taleplerindeki değişiklikler, işletmelerin ürün ve hizmetlerine olan talebi olumsuz yönde etkileyebilir. İşletmeler, tüketiciler beklentilerine uyum sağlamakta zorlanabilir ve rekabet edemez hale gelebilir.

Bu faktörler, işletmelere kötü etki yapabilir ancak işletmeler, bu faktörlerin farkında olarak riskleri yönetmeli ve stratejilerini buna göre şekillendirmelidir.

Dünyanın değişmekte olan ekonomi ve politik faktörlerine yukarıda göstermiş olduğumuz tüm mikro ve makro çevresel faktörler önemli şekilde etki yaparak kamu ve özel sektörler olumlu ve olumsuz etkileriyle işletmelerinde çalışma şekillerine yön vermektedirler. Bu üz den dünya devletleri tarafından kabul edilmiş olan uluslararası ve bölgesel anlaşmalara her zaman işletmelerin ve kamu yönetiminin dönemin şartlarına uygun şekilde uyum sağlanmasına yöneliktir ve karşıdaki yıllarda dünyanın ekonomi ve politik düzeyine uygun olarak mevcut koşullar içerisinde yeni kamu ve özel sektör şartları ileri çıktığında yeni şartlar için bölgesel ve uluslararası koşullar tüm dünyada hâkim olacak.

KAYNAKÇA

- Asalya, I. H. M. (2019). *The second intifada (uprising) in Palestine; Social, economic, political, military and security consequences 2000-2005* (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.
- Aşar, A. (2018). Teknolojiye ve Dijital Dönüşüme Yapılan Yatırımlar daha da hızlanacak, <http://petroturk.com/akaryakit/is-dunyasinda-dijital>. (Erişim tarihi 09,07,2021).
- Bilgili, Y. (2012). *Karşılaştırmalı İktisat Okulları Ders Notları*. İstanbul İkinci Sayfa Yayınları 9.
- Bolat, S. (2013). *Mali sürdürülebilirlik: Teori ve AB ülkeleri üzerine uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, İktisat Politikası Bilim Dalı.
- Çiçek, C. (2022). *Seçilmiş AB ülkelerinde suç oranları ve ekonomik büyüme ilişkisinin yumuşak geçişli panel regresyon yöntemiyle incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Bandırma On yedi Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Ana Bilim Dalı.
- Devrim, A. (2008). *Çağdaş Ekonomi Teorilerinin Türkiye'deki Ekonomi Politikalarına Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü.
- Durak, S. (2006). *1929 dünya ekonomik buhranının Mersin limanı üzerine etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı.
- Dursunoğlu, Ş. B. (2022). *Organik tarımda kadın girişimci profilinin incelenmesi: Türkiye örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Bayburt Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Organik Tarım İşletmeciliği Ana Bilim Dalı.
- Ertürk, E. (2001). *Uluslararası İktisat*, İstanbul 2001 Dünya Bankası Yayınları No: 2, s:64-123
- Esen, E. (2007). *Post Keynesyen İstihdam Analizi ve Türkiye Analizi* (Doktora Tezi). Eskişehir Lisansüstü Enstitüsü.
- Görçün, Ö. F. (2017). *Dördüncü endüstri devrimi*. İstanbul: Beta.

- Gülmez, B. ve Taştemel, M. (2011). *Kamu Tercih Teorisi* (Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü.
- Güngör, K. (2005). *İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler* (Makale).
- Hepaksaz, E. (2007). Kamu Tercih ve Anayasal İktisat Teorisi Perspektifinden Anayasal Mali Reform, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44, 514.
- Kılıç, H. (2010). *Küreselleşme sürecinde değişim ve devlet Türkiye örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bölümü, İktisat Ana Bilim Dalı.
- Kitching, J. ve Smallbone, D. (2008). *Defining and estimating the size of the Uk freelance workforce*. Kingston.
- Küçükcalay, A. M. (2010). *İktisadi Düşünce Tarihi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- OECD, (2020). Global economy faces gravest threat since the crisis as coronavirus spreads. <https://www.oecd.org/newsroom/global-economy-faces-gravest-threat-since-the-crisis-as-coronavirus-spreads.htm> (Erişim tarihi 29.11.2022).
- Özkalp, E., Varoğlu, A., Varoğlu, D., Kirel, A.Ç. ve Acar, P (2013). *Örgütsel davranış*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Özkara, A.T. (2020). *The relationship between corporate governance performance and ownership structure: TOPSIS application on XKURY companies* (Yüksek Lisans Tezi). İzmir Ekonomi Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Bilim Dalı.
- Parasız, İ. (2006). *Makro Ekonomi Teori ve Politika*. Bursa Ezgi Kitabevi.
- Serin, V. (1998). *Değişen Dünya Değişen Politikalar, İktisat Politikası İç*. Yayına Hazırlayan: Vildan Serin. İstanbul: Alfa Basım - Yayım Dağıtım.
- Seyidoğlu, H. (2007). *Uluslararası İktisat Teori ve Politika Uygulamaları*. İstanbul: Kurtis Matbaacılık.

- Şahin, D. (2011). *Mikro ekonomik reformlar: Teorik çerçeve ve Türkiye açısından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, İktisat Politikası Bilim Dalı.
- Şanlı, F. B. (2004). *Küreselleşme ve Ekonomik Entegrasyonlar*, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları; İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Politikası A.B.D- İstanbul: Alfa Yayın.
- Şanlısoy, S. (2007). *Ekonomi-Politika Etkileşiminin Süreç Politikası Açısından Analizi: Türkiye Değerlendirmesi* (Doktora Tezi). İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Lisans Üstü Enstitüsü.
- Taşkın, F. (2007). *Amerikan misyoner okullarından 'Merkezi Türkiye Koleji' (1876-1924)*, (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı.
- Tıǧlı, A. (2015). *1980-2001 yılları arasında Türkiye'de sermaye hareketlerinin serbestleşmesi*, (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, İktisat Bilim Dalı.
- Tiryaki, H. (2016). Yeni bir esnek çalışma modeli: Uzaktan çalışma, <http://www.lebibyalkin.com.tr/mevzuat/makaleler/lebib-yalkin>. (Erişim Tarihi: 02.10.2018)
- Uzun, A. (2004). *Yeni İktisat Tarihi Akımı ve İktisat Tarihi Yazımına Katkıları*, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2.
- Yıldız, A. (2018). Endüstri 4.0 ve akıllı fabrikalar. *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 22(2), 546-556.
- Yozgatlı, S. (2007). *Post keyneci İktisatta Para Arzının Endojenliği ve Yeni Keynesci Konsensusa Karşı Eleştiriler* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü.

ÖZ GEÇMİŞ

Salah SALAHLI; ilkokul ortaokul ve liseyi Azerbaycan’da 2016 yılında tamamladıktan sonra 2016 yılın da Mingeçevir Devlet Üniversitesi’nin İktisat ve İdarecilik bölümünde lisans eğitimine başlamıştır. 2020 yılında lisans eğitimini başarıyla tamamladıktan sonra mezun olmuştur. 2020 yılında İstanbul Kent Üniversitesi de Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nde İşletme Yönetimi bölümünde yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2020 yılından bugüne özel işletmede finans muhasebe alanında çalışmaktadır.

